

OORDEGEM OORDEGEMDORP SPEURTSTRAAT

ARCHEOLOGIE NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

OORDEGEM OORDEGEMDORP SPEURTSTRAAT

ARCHEOLOGIENOTA – 2022I281 EN 2023A196

KENNETH NACHTERGAELE, ERIK VERBEKE, LOUISE SAVELS,
CATELINE CLEMENT

DOSSIERSAMENSTELLING

Kenneth Nachtergaele

PROJECT

Oordegem Speurtstraat – Archeologienota (bureauonderzoek en proefputtenonderzoek)
Projectcode: 2022I281
Projectnaam: 22-OOR-OD
SOLVA Archeologierapport nr. 284

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot p/a
Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2024/12.857/1

Kaft: Sfeerfoto van het terreinwerk in Zone VI.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

1.1	PLANMATIGE CONTEXT.....	8
1.2	WETTELIJK KADER.....	8
1.3	VRAAGSTELLING.....	8
1.4	ONDERZOEKSMETHODE.....	8
1.5	RESULTATEN.....	9
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	11
2.2	ASSESSMENTRAPPORT.....	30
3.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	66
3.2	ASSESSMENTRAPPORT.....	72
4.1	LITERATUUR.....	155
4.2	WEBSITES.....	156

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	11
Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)	12
Figuur 3: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	12
Figuur 4: Diepte van de geplande werken, weergegeven op de GRB.....	28
Figuur 5: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	30
Figuur 6: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)	31
Figuur 7: Quartairgeologische kaart (versie 1:200.000) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	33
Figuur 8: Quartairgeologische kaart (versie 1:50.000) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 10/08/2023).....	34
Figuur 9: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	35
Figuur 10: Digitaal Terrein Model (DTM) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	36
Figuur 11: DTM in 2,5D met verticale overdrijving factor 8 en aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022).....	36
Figuur 12: DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	37
Figuur 13: DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	37
Figuur 14: NW-ZO hoogteprofiel van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	38
Figuur 15: ZW-NO hoogteprofiel van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	38
Figuur 16: DTM (kerkomgeving) met aanduiding van het projectgebied (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 25/05/2023).....	39
Figuur 17: DTM (kerkomgeving) met aanduiding van het projectgebied (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 25/05/2023).....	39
Figuur 18: Potentiële bodemerosiëkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	40
Figuur 19: Bodemkaart (detail) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)	41
Figuur 20: Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	42
Figuur 21: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt om 17/10/2022).....	42
Figuur 22: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	43
Figuur 23: Luchtfoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	44
Figuur 24: Aanduiding van de locaties waar de verschillende boringen uitgevoerd werden langs de noordelijke en westelijke flank van de helling	45
Figuur 25: Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)	49
Figuur 26: Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)	50
Figuur 27: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	51
Figuur 28: Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	52
Figuur 29: Poppkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022).....	53
Figuur 30: Orthofoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	59
Figuur 31: Orthofoto uit 1979-1990 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	59
Figuur 32: Orthofoto uit 2000-2003 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	60
Figuur 33: Orthofoto uit 2012 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	60
Figuur 34: Orthofoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	61
Figuur 35: CAI-locaties op de GRB met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)	62
Figuur 36: Aanduiding van de zones waar relevant archeologisch erfgoed verwacht wordt in het gabarit van de geplande werken.....	65

Figuur 37. Locatie proefputten t.a.v. de geplande werken.	69
Figuur 38. Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied en de locatie van de proefputten.	69
Figuur 39: Situering van de proefputten en het projectgebied op de GRB.....	71
Figuur 40: Situering van de profielen (blauw), de proefputten en het projectgebied op de GRB.....	73
Figuur 41: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL A.	74
Figuur 42: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL B.	74
Figuur 43: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL A.	78
Figuur 44: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A.	82
Figuur 45: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL B.	82
Figuur 46: Digitale tekening van het volledige profiel 11 AB.....	85
Figuur 47: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL A.	87
Figuur 48: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL B.....	87
Figuur 49: Profiel 9AB waarop de ondergrens van de versterking goed te volgen is.	89
Figuur 50: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL A.	91
Figuur 51: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL B.....	91
Figuur 52: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A.	98
Figuur 53: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B.....	98
Figuur 54: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL C.	99
Figuur 55: Foto van S14-1 met details van de twee knopen in galaliet.....	102
Figuur 56: Foto van S15-1 met details van de knoop in galaliet.	102
Figuur 57: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL A.....	108
Figuur 58: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL A.	110
Figuur 59: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL B.....	110
Figuur 60: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IX op GPL A.	118
Figuur 61: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IX op GPL B.....	118
Figuur 62: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL A.	121
Figuur 63: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL B.....	122
Figuur 64: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL C.	122
Figuur 65: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL A met toevoeging van een fotogrammetrische weergave van het kasseipad X-3.....	124
Figuur 66: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone XI op GPL A.	129
Figuur 67: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL A met fotogrammetrische weergave van S01-1.	141
Figuur 68: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL B met fotogrammetrische weergave van S02-1. S03-2 en S04-2 zijn de restanten van grafkisten waarvan de menselijke resten niet zijn blootgelegd omdat deze zich buiten het gabarit van de geplande werken bevinden.	141
Figuur 69: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A met fotogrammetrische weergave van S06-1, S07-1 en S08-1. De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2. Van S05-1 is enkel een schedel aangetroffen (locatie weergegeven met het spoornummer) en de kistlijn (S05-2). Deze schedel is niet opgegraven.	142
Figuur 70: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B met fotogrammetrische weergave van S09-1 en S11-1. De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2. Van S10-1 zijn slechts een beperkt aantal resten aangetroffen (aangeduid in geel). Van S12-1 en S13-1 zijn enkel de schedels aangetroffen (locatie weergegeven met het spoornummer). S12-1 is niet opgegraven, S13-1 wel omdat deze niet in situ kon blijven liggen tijdens het proefputtenonderzoek.....	142
Figuur 71: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL C met fotogrammetrische weergave van S15-1. Van S14-1 zijn slechts een beperkt aantal resten aangetroffen (aangeduid in geel). De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2.....	143
Figuur 72: Aanduiding van het projectgebied en de proefputten alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied.	153

LIJST VAN FOTO'S

Foto 1: Zicht op Oordegemdorp vanop Oordegemkouter richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	13
Foto 2: Zicht op Oordegemdorp richting het noorden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022).....	14
Foto 3: Zicht op de Kerkstraat vanop Oordegemdorp richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	14
Foto 4: Zicht op Oordegemdorp vanop de Oordegemkouter richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	15
Foto 5: Zicht op Oordegemdorp richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022) ..	16
Foto 6: Zicht op Oordegemdorp richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022) ..	16
Foto 7: Zicht op Oordegemdorp richting het westen. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	17
Foto 8: Zicht op Oordegemdorp richting het oosten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022).....	17
Foto 9: Zicht op Oordegemdorp richting het noordoosten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022) ..	18
Foto 10: Zicht op Oordegemdorp richting het zuiden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	19
Foto 11: Zicht op Oordegemdorp richting het zuidoosten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)....	19
Foto 12: Zicht op perceel 117K vanop Oordegemdorp richting het noorden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)	20
Foto 13: Grondplan van bestaande toestand van Oordegemdorp met kijkrichting van voorgaande foto's. Fotonummers aangeduid in lichtblauw. (Bron: vrij naar Google maps, geraadpleegd op 26/09/2022).....	20
Foto 14: Grondplan van de bestaande toestand van de Speurtstaat met kijkrichting van de foto's. Fotonummers aangeduid in lichtblauw. (Bron: vrij naar Google Maps; geraadpleegd op 26/09/2022).....	21
Foto 15: Zicht op de Speurtstraat vanop Oordegemdorp richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)	22
Foto 16: Zicht op de Speurtstraat richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)	23
Foto 17: Zicht op de Speurtstraat richting het zuidoosten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022) ..	24
Foto 18: Zicht op de Speurtstraat richting het noorden. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022).....	24
Foto 19: Parochiekerk Sint-Martinus in Oordegem (Bron: https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/181719).....	47
Foto 20: Voormalige schoenfabriek met winkelpand en woning. (Bron: https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/112823) ...	48
Foto 21: Foto uit 1932 van de westgevel van de kerk. Op de voorgrond links en rechts zijn delen van de oudere kerkhofmuur te zien. Een trap met vijf treden overbrugt het hoogteverschil tussen het straatniveau en het kerkhof. De kerkingang bevindt zich twee treden boven het niveau van het kerkhof (Bron: KIK-IRPA).....	54
Foto 22: Foto uit 1941 met zicht op de westgevel van de kerk. De kerkhofmuur en het kerkplein zijn nog niet veranderd t.a.v. de situatie in 1932. Op de voorgrond is een kasseiweg te zien alsook een onverhard stuk met een waterpomp voor de huizen van het woonblok ten noordwesten van de kerk (bron: www.delcampe.net).....	55
Foto 23: Foto uit 1942 met zicht op de westzijde van het kerkareaal. De kerkhofmuur en trappenpartij zijn pas verbouwd en zichtbaar in hun huidige vorm (zie Foto 26). Van de kerkingang daalt men nu vijf treden tot op het kerkhofniveau, vervolgens nog eens acht treden tot het straatniveau. Hieruit valt af te leiden dat niet alleen het kerkhof maar ook de straat verlaagd zijn (Bron: KIK-IRPA).	56
Foto 24: Foto uit 1942 met zicht op de zuidzijde van de kerk. Het zuidelijke woonblok (rechts in beeld) is nog aanwezig maar de zuidelijke kerkhofmuur en grafmeubilair zijn reeds verwijderd (Bron: KIK-IRPA).....	57
Foto 25: Foto uit 1949 met zicht op de noord- en noordwestzijde van de kerk. De nieuwe kerkhofmuur is aanwezig maar er zijn nog geen struikpartij en extra buitenmuur (Bron: KIK-IRPA).....	57
Foto 26: Huidig zicht op de westgevel van de kerk. De meest opvallende verschillen met de foto en prentkaarten vanaf 1942 zijn de toevoeging van de struikpartij en extra buitenmuur (links in beeld) en de gewijzigde gevel (rechts in beeld) door een verlaging van het dak aan de zuidkant van de kerk (Bron: Google Streetview). Aan de afwerking van de plint op bijvoorbeeld de steunbeer rechts vooraan is te zien dat het kerkhof oorspronkelijk (voor 1942) hoger lag.	58
Foto 27: Zone I, GPL B, gezien vanuit het zuidoosten.	75
Foto 28: Coupe AB van spoor I-2 tot I-5 in Zone I.	76
Foto 29: Profiel 10 AB in Zone I.	76
Foto 30: Grondplan A in Zone II, gezien vanuit het noordoosten.	79
Foto 31: Fragment van een bord met transferprint versiering in faience fine uit de versterking van Zone II.	81
Foto 32: Grondplan A in Zone III met zicht vanuit het zuidwesten op de tuinlaag en een recente nutsleiding.	83
Foto 33: Grondplan B in Zone III vanuit het zuidoosten met onderaan kuil III-13 en bovenaan de tuinlaag en keldermuren.	83
Foto 34: Detail van de keldermuren op GPL B.	84
Foto 35: Detail van de profielwand 11 AB.	85
Foto 36: Grondplan A in Zone IV vanuit het noordoosten.	88
Foto 37: Zone IV, grondplan B vanuit het zuidoosten.....	88
Foto 38: Grondplan A in Zone V vanuit het westen.	92
Foto 39: Grondplan B in Zone V vanuit het zuiden.	93
Foto 40: Westelijke profielwand 4 AB in Zone V.	94
Foto 41: Oostelijke profielwand 5 AB in zone V.	95
Foto 42: Steengoed fragment: Sgraffito en blauwe florale beschildering uit spoor V-16.	97
Foto 43: Grondplan B in Zone VI vanuit het oosten.	99

Foto 44: Grondplan C in Zone VI vanuit het oosten.....	100
Foto 45: Profiel 12 AB in Zone VI.....	103
Foto 46: bodem met inwendig en uitwendig aangebrachte slib en inwendig vlakdekkend loodglazuur.....	107
Foto 47: Grondplan A in zone VII vanuit het westnoordwesten.....	108
Foto 48: Profiel 6 AB in Zone VII.....	109
Foto 49: Grondplan A in Zone VIII vanuit het oosten.....	111
Foto 50: Grondplan B in Zone VIII vanuit het oosten.....	111
Foto 51: Profiel 7 AB in Zone VIII.....	113
Foto 52: Links fragmenten van een Jezusbeeld bij S04-1 uit Zone VIII. Rechts een gelijkaardig Jezusbeeld uit Erondegem (bron: Verbeke, De Graeve & De Maeyer 2022, Foto 28).....	116
Foto 53: Ring afkomstig van S01 uit Zone VIII.....	116
Foto 54: Majolicafragment met lineaire motieven uit de verstoorde kerkhofgrond van Zone VIII.....	116
Foto 55: Grondplan B in zone IX vanuit het noordoosten.....	119
Foto 56: Zicht op IX-2 in profiel 3AB en coupe AB.....	120
Foto 57: Grondplan C in Zone X vanuit het zuidwesten.....	123
Foto 58: Profiel 8 AB in Zone X.....	125
Foto 59: Zalfpot in faience fine met opschrift.....	127
Foto 60: florale beschildering op de binnenkant van de bodem van een theekop of kommetje.....	128
Foto 61: verguld en in mal gevormd (engel)vleugeltje in steengoed.....	128
Foto 62: Overzichtsfoto van grondplan A in Zone XI vanuit het zuidoosten.....	130
Foto 63: Zicht op coupe 8 en 10 AB in Zone XI.....	132
Foto 64: Profiel 1 AB in de noordoostelijke wand van Zone XI.....	133
Foto 65: Coupe op de zuidoostelijke profielwand 2 AB in Zone XI.....	134
Foto 66: Majolica met blauwe florale motieven.....	137

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Grondplan ontworpen toestand Deel 1	1/200	17/02/2022	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 2	Grondplan ontworpen toestand Deel 2	1/200	17/02/2022	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 3	Grondplan ontworpen toestand Deel 3	1/200	17/02/2022	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 4	Lengteprofiel riolering	1/100	-	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 5	Modeldwarsprofielen	1/25	-	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 6	Dwarsprofielen 1 - 18	1/100	-	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 7	Dwarsprofielen 19 – 34	1/100	-	Buyens Ingenieursbureau
BIJLAGE 8	Rapport boring 1	n.v.t.	01/01/1902	DOV
BIJLAGE 9	Rapport boring 2	n.v.t.	01/01/1911	DOV
BIJLAGE 10	Rapport boring 3	n.v.t.	01/01/1976	DOV
BIJLAGE 11	Rapport boring 4	n.v.t.	01/01/1976	DOV
BIJLAGE 12	Rapport boring 5	n.v.t.	01/01/1976	DOV
BIJLAGE 13	Allesporenplan GPL A	1/1500	20/12/2023	SOLVA
BIJLAGE 14	Allesporenplan GPL B	1/1500	20/12/2023	SOLVA
BIJLAGE 15	Allesporenplan GPL C	1/1500	20/12/2023	SOLVA
BIJLAGE 16	Terreingegevens en lijsten	n.v.t.	15/01/2024	SOLVA
BIJLAGE 17	Foto's en tekeningen	n.v.t.	20/12/2023	SOLVA

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

De gemeente Lede plant de herinrichting van Oordegedorp, de Kerkstraat en de Speurtstraat. Hierbij zal zowel de boven- als de onderbouw aangepakt worden. Zo wordt de bestaande riolering opgebroken en vervangen door een gescheiden stelsel voor het hele projectgebied. Daarnaast worden op het dorpscentrum ook de rijweg, de parkeerstroken aangepakt en wordt de groenzone uitgebreid.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen** voor de wegenis- en rioleringswerken te Oordegem. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 VRAAGSTELLING

Het projectgebied bevindt zich **binnen een historische kern** en wordt dus gekenmerkt door een **hoge densiteit aan historische bebouwing**. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de stedelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens. Hieruit blijkt dat een proefputtenonderzoek noodzakelijk is. Tijdens het proefputtenonderzoek wordt aanvullende informatie gezocht om de vooropgestelde vraagstelling te kunnen beantwoorden. Opnieuw wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk is.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het omliggende dorpsweefsel, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Het uitgevoerde vooronderzoek omvatte een **bureauonderzoek**. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar gegeorefereerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

Vervolgens is een **proefputtenonderzoek** uitgevoerd. Hiertoe zijn met gebruik van wetenschappelijke methoden en technieken enkele proefputten gegraven op weloverwogen plaatsen op het terrein. Dit ten einde een antwoord te bieden op enkele vragen uit het bureauonderzoek die enkel door middel van een steekproef op het terrein konden bepaald worden. Dit laat toe om de impact van de geplande werken af te wegen tegen een nauwkeuriger opgesteld archeologisch verwachtingspatroon. Op basis hiervan kan uiteindelijk een gemotiveerd advies opgesteld worden.

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

1.5 RESULTATEN

De gemeente Lede plant de herinrichting van Oordegemdorp, de Kerkstraat en de Speurtstraat. Hierbij zal zowel de boven- als de onderbouw aangepakt worden. Zo wordt de bestaande riolering opgebroken en vervangen door een gescheiden stelsel voor het hele projectgebied. Daarnaast worden op het dorpscentrum ook de rijweg, de parkeerstroken aangepakt en wordt de groenzone uitgebreid.

Het projectgebied bevindt zich in het centrale en noordelijke deel van het dorpscentrum van Oordegem, een deelgemeente van Lede in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen. De gemeente is gelegen in de zandleemstreek tussen de vallei van de Schelde en de vallei van de Dender. Het is gelegen langs de westelijke flank van een zuidwest-noordoost georiënteerde heuvelrug. In het noorden van het projectgebied kruist de Onderbeek met de Speurtstraat.

In de ruime omgeving van het projectgebied zijn er reeds menselijke activiteiten sinds de prehistorie vastgesteld. Het toponiem Oordegem gaat terug op het 12de-eeuwse Ordengem en werd voor het eerst vermeld in 1160. Het zou teruggaan op een Merovingische nederzetting met een suffix 'haim' die vernoemd is naar de persoon Ordo. De dorpskern wordt gedomineerd door de Sint-Martinuskerk, gebouwd in de 14de eeuw in Gotische stijl op de locatie van een oudere kerk die vermoedelijk dateert uit de Karolingische periode (750-850).

Rond de Sint-Martinuskerk was oorspronkelijk een kerkhof gelegen. Uit historische bronnen blijkt dat er op het kerkhof sinds 1916 geen nieuwe graven meer gedolven zouden zijn. Onder aansturing van de Duitse bezetter werd immers een nieuwe begraafplaats opgericht op de Oordegemkouter. Het oude kerkhof werd wel nog onderhouden en in 1942 zijn er werken uitgevoerd waarbij het 85 cm werd verlaagd, met de nodige aanpassingen aan de kerktrappen tot gevolg. Hierbij werd ook de stenen afsluiting in het zuiden afgebroken en in het noorden en westen herbouwd en meer achteruit gebracht, met een verkleining van het kerkhofareaal tot gevolg. Het kerkhofareaal is sindsdien vermoedelijk ook niet meer gewijzigd. Een vergelijking van de huidige situatie met de historische kaarten doet vermoeden dat de straat en kerkhofmuur aan de oostzijde van de kerk al minstens sinds de 19de eeuw niet meer gewijzigd zijn.

Op basis van het cartografische materiaal is af te leiden dat het hedendaagse stratenpatroon reeds herkenbaar is vanaf halfweg de 18de eeuw. Enkel de Kerkstraat is nog afwezig. De bewoning langs de Speurtstraat neemt geleidelijk aan toe sinds de 19de eeuw. De dorpskern werd gedeeltelijk opengetrokken in 1962-1963 waarbij één woonblok ten zuidoosten van de kerk werd afgebroken. In de jaren '90 werd een ander woonblok ten noordwesten van de kerk afgebroken.

De geplande wegenis- en rioleringswerken vormen voor grote delen van het projectgebied een bedreiging voor eventuele archeologische resten in de ondergrond. Op basis van de historisch-cartografische bronnen kunnen reeds enkele potentiële archeologisch interessante structuren in de historische dorpskern bij benadering gesitueerd worden. In de dorpskern is het gabarit van de geplande werken ook groot genoeg om eventueel aanwezige oudere sporen in hun geheel en in een ruimere context te bestuderen. Ten slotte is er ook een kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid, het historisch belang en densiteit van begravingen van belang. Een vooronderzoek d.m.v. proefputten was dan ook aangewezen om het potentieel op kenniswinst beter te bepalen in relatie tot de geplande ingreep. Hierbij ging de focus naar de historische dorpskern, meer bepaald het dorpsplein. Enkel in deze zone wogen de kosten van het vervolgonderzoek op tegen de potentiële kenniswinst.

Het proefputtenonderzoek vond plaats van 17 juli tot 1 augustus 2023. In totaal zijn 11 proefputten onderzocht.

Hoewel het dorp Oordegem wellicht zijn oorsprong kent in de vroege middeleeuwen, zijn er tijdens het proefputtenonderzoek geen sporen aangetroffen die ouder zijn dan de postmiddeleeuwse periode. Enkel ter hoogte van de parking naast de bibliotheek, ten noorden van de kerk, kunnen op een dieper niveau dan de geplande werken mogelijk nog oudere sporen aanwezig zijn. Vermoedelijk is een grootschalige afgraving van het dorpscentrum in de postmiddeleeuwse periode verantwoordelijk voor het afwezig zijn van oudere sporen. Ook een deel van het oorspronkelijk bodemprofiel, een quartair leemdek met een

dikte van ca. 1,5 m, ontbreekt immers. Sporen van na deze afgraving zijn dan weer wel bewaard in zowat alle proefputten, met uitzondering van Zone IV en VII, waar geen sporen zijn aangetroffen. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden in nederzettingssporen en funeraire sporen.

Het gros van de sporen kan gelinkt worden aan de bewoning in het dorpscentrum. Bewoning die we grotendeels ook terugvinden op historische kaarten en foto's. Zo zijn er ten noordwesten van de kerk verschillende muurrestanten van huizen aangetroffen van het woonblok ten noordwesten van de kerk. Ook enkele kuilen zijn met deze woonblok of de huizen ten noorden daarvan in verband te brengen. Een grote uitgraving in Zone III is mogelijk te interpreteren als een uitgraving van een kelder van een voorgaand gebouw en/of een ontginningskuil. Ten noorden van de kerk in Zone X zijn op verschillende niveaus sporen teruggevonden die met de historische bewoning aldaar in verband te brengen zijn. Het gaat om een meerasig kelderstructuur, nutsleidingen, tuinlagen en een smalle kasseiweg/tuinpad. Aan de zuidkant van de kerk zijn dan weer enkele kuilen, een opgevlude pool of microdepressie en een kleine vierkante bakstenen structuur aangetroffen die alle aan het woonblok ten zuiden van de kerk te linken zijn. De laatste huizen hiervan zijn in 1962-1963 afgebroken.

Rond de kerk zijn in de zones V, VI en VIII sporen aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met het kerkhof. In Zone V gaat het nog om (omgeduwde) restanten van een kerkhofmuur, bovenop enkele kuilen waarvan de functie onbekend is. De kuilen zijn ten vroegste in de 18de eeuw te dateren. In Zone VI en VIII vinden we verstoorde kerkhofgrond en begravingen terug. De oudste graven dateren uit het begin van de 20ste eeuw. Het kerkhof zou buiten gebruik gesteld zijn in 1916. Het aantreffen van een grafkist met een Jezusbeeld dat sterk gelijkt op Jezusbeelden van grafkisten uit de jaren '60 uit het naburige dorp Erondegem, doet echter vermoeden dat er later ook nog graven zijn bijgezet in bijvoorbeeld oude familiegraven.

De vrij tot zeer recente datering van de aangetroffen sporen en/of hun lage informatieve waarde gezien de voorhanden zijnde historisch(-cartografische) bronnen en het afwezig zijn van sporen die in verband gebracht kunnen worden met de oudste dorpsgeschiedenis zorgt voor een laag potentieel aan kenniswinst in het dorpscentrum van Oordegem. Binnen het projectgebied is enkel t.h.v. de parking naast de bibliotheek, ten noorden van de kerk, een zeker kennispotentieel aanwezig. Hier bevinden de sporen zich echter buiten het gabarit van de geplande werken.

Dit betekent dat voor het gehele projectgebied met de huidige geplande werken de kosten van een archeologisch vervolgonderzoek niet opwegen tegen de geringe potentiële kenniswinst.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

Projectcode: 2022I281

Sitecode: 22-OOR-OD

Wettelijk depotnummer: D/2024/12.857/1

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Lede, Oordegem, Oordegemdorp, Speurtstraat (Figuur 1)

Bounding box:

punt 1: x= 116968.02 /y= 183618.64

punt 2: x= 117314.68 / y= 183018.45

Kadastrale gegevens (Figuur 1):

Lede, afdeling 5, Oordegem, sectie B, perceel 117K (partim);

Lede, afdeling 5, Oordegem, sectie E, perceel 46, 47H, 49E;

en openbare weg

Topografische kaart: Zie Figuur 2 en Figuur 3

Betrokken actoren en specialisten:

- Erkend archeoloog: Ruben Pede

- Tekst: Louise Savels, Cateline Clement, Erik Verbeke, Kenneth Nachtergaele

- Kaartmateriaal: Erik Verbeke

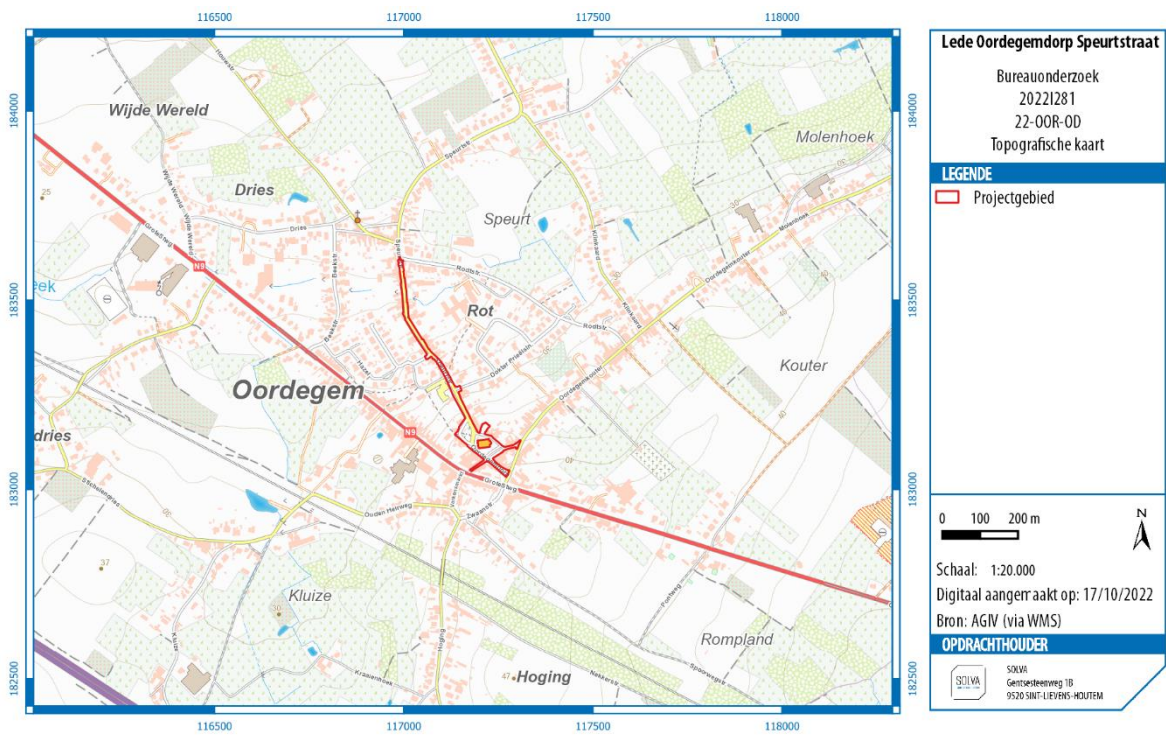
- Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

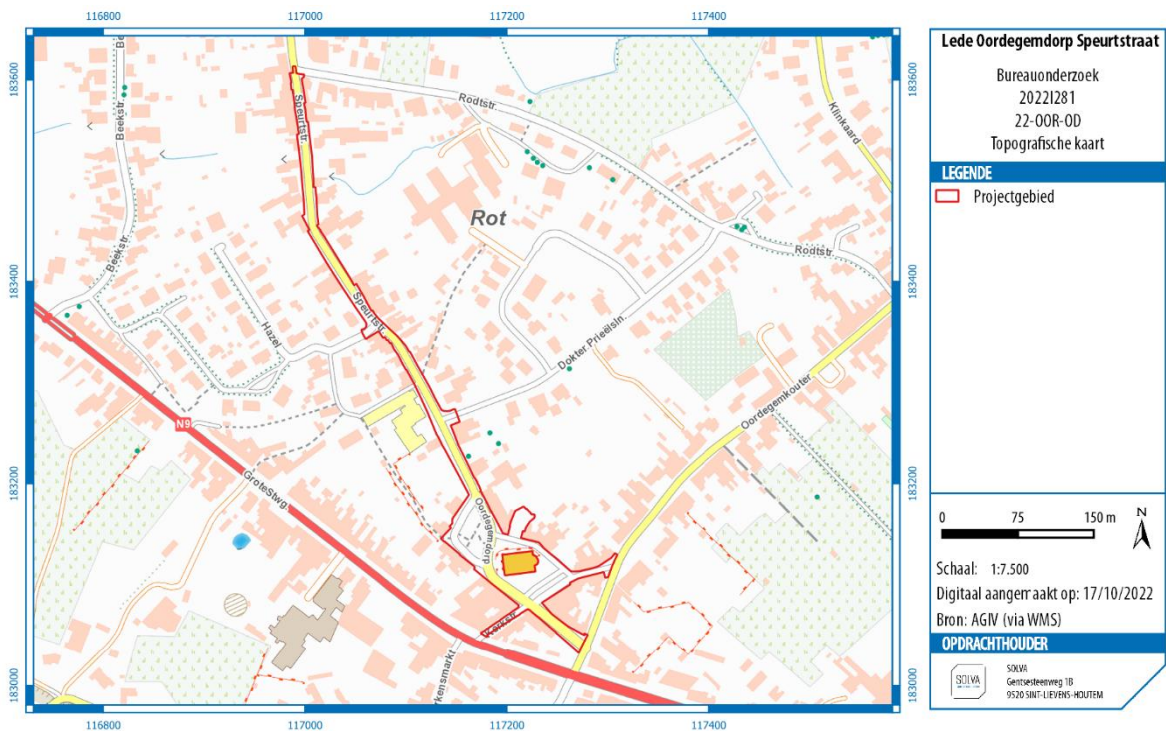
Niet van toepassing

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

Figuur 3: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.1.1 AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIE NOTA

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning** voor **stedenbouwkundige handelingen** voor de wegenis- en rioleringswerken te Oordegem. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.²

2.1.2 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKEN

2.1.2.1 DE BESTAANDE TOESTAND

Het projectgebied met straten Oordegemdorp, Kerkstraat en Speurtstraat is momenteel volledig ingericht als rijweg, voetpaden, parkeerplaatsen en groenzones. Heden zijn deze straten reeds voorzien van een gemengde riolering. De percelen langs de straten zijn quasi volledig volgebouwd. De straat Oordegemdorp vormt het dorpscentrum van Oordegem rond de Sint-Martinuskerk.

Foto 1: Zicht op Oordegemdorp vanop Oordegemkouter richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

² Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

Foto 2: Zicht op Oordegemdorp richting het noorden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

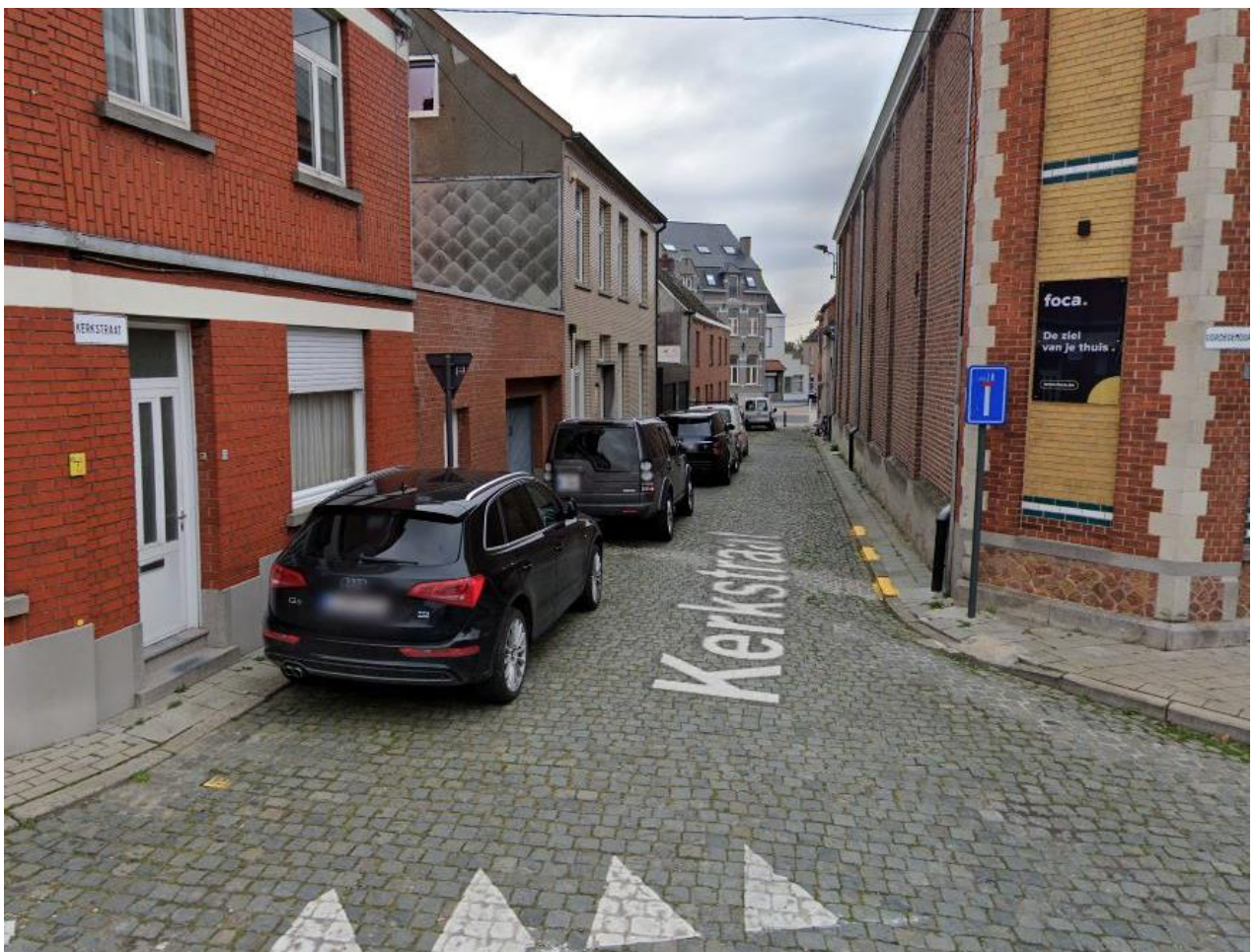

Foto 3: Zicht op de Kerkstraat vanop Oordegemdorp richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 4: Zicht op Oordegemdorp vanop de Oordegemkouter richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 5: Zicht op Oordegemdorp richting het zuidwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 6: Zicht op Oordegemdorp richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 7: Zicht op Oorddegemdorp richting het westen. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 8: Zicht op Oorddegemdorp richting het oosten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 9: Zicht op Oordegemdorp richting het noordoosten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 10: Zicht op Oordegemdorp richting het zuiden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 11: Zicht op Oordegemdorp richting het zuidoosten. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 12: Zicht op perceel 117K vanop Oordegemdorp richting het noorden. (Bron: Google Streetview, geraadpleegd op 26/09/2022)

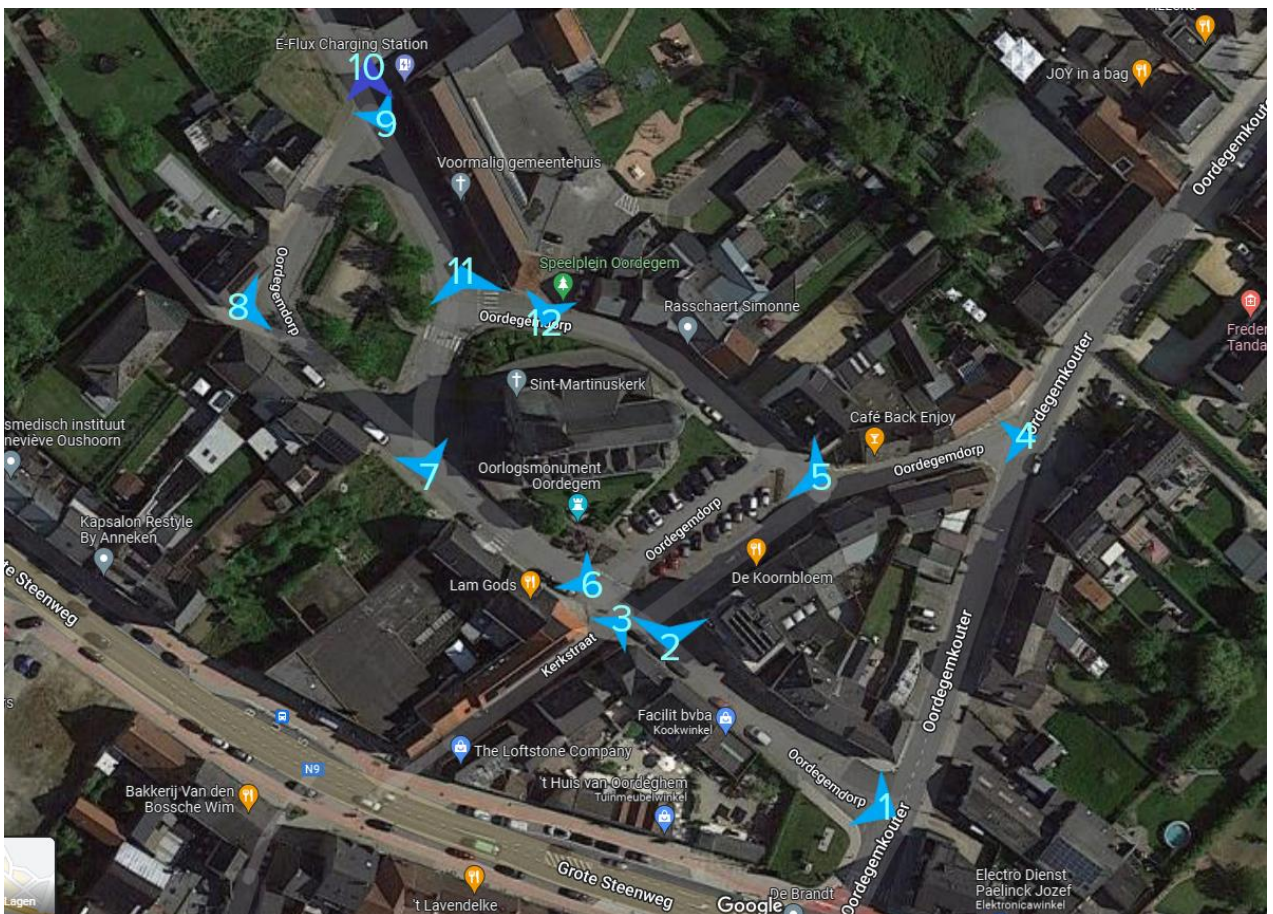

Foto 13: Grondplan van bestaande toestand van Oordegemdorp met kijkrichting van voorgaande foto's. Fotonummers aangeduid in lichtblauw. (Bron: vrij naar Google maps, geraadpleegd op 26/09/2022)

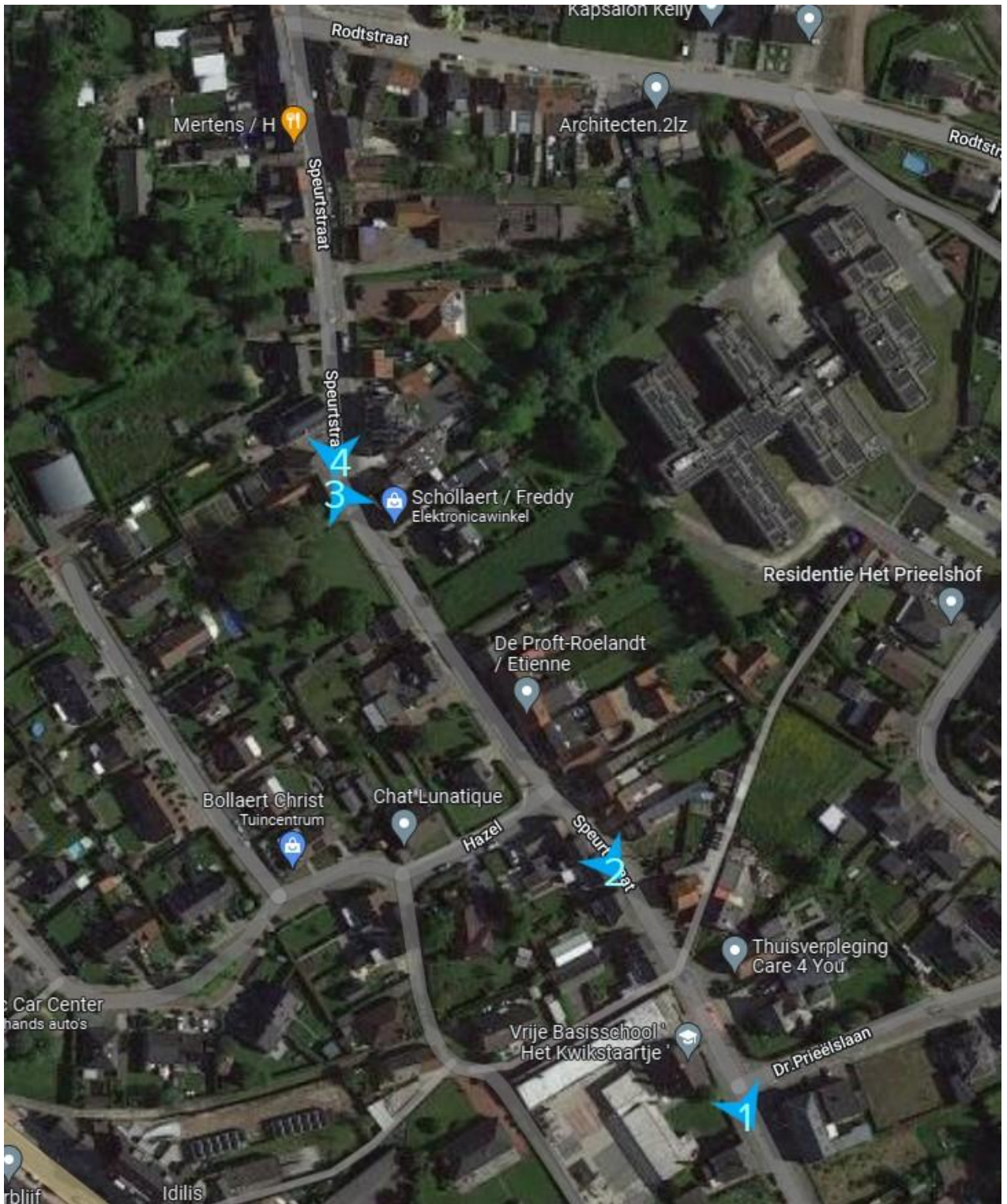

Foto 14: Grondplan van de bestaande toestand van de Speurtstaat met kijkrichting van de foto's. Fotonummers aangeduid in lichtblauw. (Bron: vrij naar Google Maps; geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 15: Zicht op de Speurtstraat vanop Oordegemdorp richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 16: Zicht op de Speurtstraat richting het noordwesten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 17: Zicht op de Speurtstraat richting het zuidoosten. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)

Foto 18: Zicht op de Speurtstraat richting het noorden. (Bron: Google Streetview; geraadpleegd op 26/09/2022)

2.1.2.2 DE ONTWERPEN TOESTAND

Zie bijlages 1-7 voor grondplannen en profielen van de ontworpen toestand voor de riolerings- en wegeniswerken.

De heraanleg van het dorpscentrum bestaat uit het vernieuwen van de rijweg, parkeerstroken en het aanpassen en uitbreiden van de groenzones. Ook de riolering over de volledige zone van het projectgebied wordt vernieuwd. De totale oppervlakte van het projectgebied is ca. **14 000 m²**.

Riolering

De bestaande riolering wordt opgebroken en vervangen door een gescheiden rioleringsstelsel.

Oordegemdorp:

Het nieuwe rioleringstracé in Oordegemdorp bestaat uit een RWA- en een DWA-leiding. De RWA-streng heeft een maximale diepte van ca. 6,60 m onder het huidige maaiveld. De minimale verstoringsdiepte bevindt zich op ca. 1,35 m onder het huidige maaiveld. Voor de DWA-leiding ligt de riolering op een diepte van ca. 1 m tot ca. 3 m onder het huidige maaiveld.

Kerkstraat:

In de Kerkstraat situeert de DWA-streng zich op het meest zuidelijke punt op een diepte van ca. 1,20 m onder het huidig maaiveld. Op het aansluitingspunt met Oordegemdorp bevindt deze zich op een diepte van ca. 2,75 m. De RWA-leiding loopt tot ongeveer halweg de straat en bevindt zich daar op een diepte van ca. 1,70 m onder het huidige maaiveld. Op het aansluitingspunt met Oordegemdorp ligt de riolering op een diepte van ca. 3,50 m onder het maaiveld.

Speurtstraat:

De riolering in de Speurtstraat wordt aangesloten op de bestaande riolering in de Rodtstraat. De RWA-streng bevindt zich op een diepte van ca. 1,10 m tot ca. 4,40 m onder het huidige maaiveld. De DWA-leiding loopt van ca. 1,55 m tot ca. 2,5 m onder het huidige maaiveld.

Wegenis

De bestaande wegenis (rijweg en voetpad) zal volledig worden opgebroken, alsook de bestaande parkeerplaatsen in kasseiverharding.

Oordegemdorp:

Binnen deze zone van het projectgebied wordt er gewerkt met drie types van **rijweg**. Op drie punten in Oordegemdorp wordt er gewerkt met een **bitumineuze verharding**. Vanaf huisnummer 59 tot aan de aansluiting met Oordegemkouter, vanaf huisnummer 38 tot aan de aansluiting met Oordegemkouter en op het kruispunt Oordegemdorp/Dr. Prieëlslaan/Speurtstraat. De totale opbouw van dit type rijweg bedraagt 55 cm. Deze bestaat uit een onderfundering van 20 cm, daarboven komen twee types steenslagfundering van in totaal 25 cm. De weg wordt afgewerkt met een onderlaag met dikte 6 cm en een toplaag van 4 cm. Het bestaande maaiveld en toekomstige maaiveld liggen quasi op dezelfde TAW. Ter hoogte van dwarsdoorsnede 24 wordt er 8 cm in opbouw gewerkt. Ter hoogte van dwarsdoorsnede 33 ligt het ontworpen maaiveld 4 cm lager. We mogen aannemen dat de wegeniswerken geen nieuwe verstoring veroorzaken en binnen hetzelfde gabarit blijven van de huidige wegenis.

De weg die loopt van de zuidelijke aansluiting met de Oordegemkouter tot aan de Speurtstraat wordt afgewerkt met een laag **splitslag**. De rijweg heeft een totale opbouw 31 cm. De onderste laag bestaat uit een temair mengsel van 20 cm dikte. Daarop komt een dolomietsteenslag te liggen van 10 cm. De rijweg wordt afgewerkt met een splitslag van 1 cm. Het meest noordelijke gedeelte van de rijbaan vindt plaats in opbouw (ca. 10 cm). Ter hoogte van dwarsdoorsnede 18 vindt de grootste verstoring plaats. Daar ligt de ontworpen toestand voor de ene helft van de rijweg 30 cm lager. Hierdoor bedraagt de maximale verstoringsdiepte 61 cm. Meer naar het zuiden van de rijweg ligt de ontworpen toestand plaatselijk nog 10 cm lager dan de bestaande toestand waardoor de uiteindelijke verstoringsdiepte maximaal 41 cm bedraagt.

De overige verharding rond de Sint-Martinuskerk bestaat uit een **rijweg in natuursteen**. Daarbij zijn verschillende dieptes in opbouw waarneembaar. In de noordwestelijke hoek (tussen Oordegedorp 7 en Oordegedorp 14) wordt de rijweg aangelegd met kleinere keien dan de rest van het plein. De totale opbouw bedraagt 48 cm. De onderfundering bestaat uit een dikte van 20cm. Bovenop de onderfundering wordt een 15 cm dikke laag schaal beton gestort. Daarop bevindt zich een laagje zandcement van 3 cm en de rijweg wordt afgewerkt met natuurstenen keien die een dikte kennen van 10 cm. De ontworpen toestand ligt ongeveer op dezelfde TAW hoogte als de bestaande toestand. Enkel in de meest noordwestelijke hoek (dwarsprofiel 19) ligt de ontworpen toestand 30 cm lager dan de bestaande toestand. Dit zorgt dat de maximale bodemingreep op 78 cm ligt.

De zone tussen de parkeerplaatsen, ten zuidoosten van de Sint-Martinuskerk, wordt eveneens aangelegd in natuursteen. Op de onderfundering (20 cm) volgt een laag schraal beton van evenzeer 20 cm. met een porfiersteenslag laag van 5 cm. De totale opbouw is hierbij ca. 60 cm. Het ontworpen maaiveld ligt ca. 7 cm lager dan het bestaande maaiveld waardoor de maximale diepte op 67 cm ligt.

Het overige gedeelte van Oordegedorp heeft dezelfde onderbouw, maar in plaats van een laag zandcement wordt er een 3 cm dikke laag van porfiersteenslag aangelegd waarop de keien in natuursteen (ca. 15 cm dik) worden geordend. Dit maakt dat de totale opbouw bestaat uit ca. 53 cm. Doorgaans ligt het ontworpen maaiveld en bestaande maaiveld quasi gelijk (of zelfs in opbouw). Dit is echter niet het geval rond de Sint-Martinuskerk. Door de bouw van de vernieuwde toegang tot de kerk, wordt er plaatselijk verdiept tot 2 m onder het huidige maaiveld. Dit is echter voor een beperkte oppervlakte.

Ten noordoosten van de kerk wordt een extra stukje parking aangelegd. Deze rijweg wordt afgewerkt met **waterpasserende b.s.s.** De totale opbouw bedraagt 45 cm. De onderbouw bestaat uit twee lagen ongebonden steenslag van 15 cm. Daarboven ligt een laag (5 cm) bodemsubstraat met zand. De straat wordt afgewerkt door grijze waterpasserende b.s.s. in elleboog verband (ca. 10 cm). De ontworpen toestand ligt 10 cm lager dan de bestaande toestand. Hierdoor bedraagt de maximale bodemingreep 55 cm.

Op verschillende plaatsen rond de kerk worden **parkeerplaatsen** voorzien. Alle parkeerplaatsen in Oordegedorp bestaan uit een opbouw van 50 cm. De opbouw van de parkeerplaatsen bestaat uit een onderfundering van 20 cm, een laag schraal beton van 15 cm dikte. De parkeerplaatsen worden afgewerkt met keien (10 cm) op een legbed van porfiersteenslag (5 cm). De parkeervoorzieningen in de noordwestelijke zone van het projectgebied worden aangelegd in opbouw waardoor de maximale verstoringsdiepte 47 cm bedraagt. De parking ten zuidoosten van de Sint-Martinuskerk wordt 50 cm onder het bestaande maaiveld aangelegd, waardoor de bodeminpact tot 1 m diepte gaat.

De parkeerplaatsen die gecreëerd worden op perceel 117K hebben een totale opbouw van 67 cm. Die bestaat uit twee lagen van 25 cm ongebonden steenslag. Daarop komt een laag porfiersteenslag van 5 cm. De parkeerplaatsen worden afgewerkt met grasbetontegels (12 cm). Ook de parking wordt net zoals de vernieuwde rijweg 10 cm onder het bestaande maaiveld aangelegd. Hierdoor komt de maximale verstoringsdiepte op 77 cm onder het bestaande maaiveld te liggen.

De **voetpaden** worden aangelegd in platines en kennen een totale opbouw van 27 cm. Daarvan bestaat 15 cm uit schraal beton. De trottoir wordt afgewerkt met platines (7 cm) op een legbed van porfiersteenslag van 5cm. Op de meeste plaatsen ligt ontworpen maaiveld van het voetpad gelijk of hoger dan het bestaande maaiveld, maar op enkele plaatsen ligt het ontworpen maaiveld beduidend lager. Ten zuiden van de kerk en ten noorden van de rijweg ligt het voetpad 12 cm (t.h.v. dwarsdoorsnede 21) en 40 cm (t.h.v. dwarsdoorsnede 22) lager dan het bestaande maaiveld. Hierdoor ligt de maximale bodemingreep op 67 cm onder het bestaande maaiveld. Ter hoogte van dwarsdoorsnede 18, 19 en 27 ligt het ontworpen maaiveld ook lager dan het bestaande maaiveld. Daarbij varieert de maximale bodemingreep van 38 cm tot 57 cm onder het bestaande maaiveld.

Kerkstraat:

In de Kerkstraat wordt de **wegenis** aangelegd in platines. Daarbij komt de opbouw overeen met die van de voetpaden in Oordegedorp.

Speurtstraat:

De **wegenis** in de Speurtstraat bestaat hoofdzakelijk uit een bitumineuze verharding zoals beschreven staat bij Oordegedorp. Behalve te hoogte van de vrije basisschool 'Het Kwikstaartje' bestaat de rijweg

uit een betonverharding. Deze heeft een totale opbouw van 55 cm. De rijweg bestaat uit een onderfundering van 20 cm, een laag van 15 cm steenslagfundering en een afwerkingslaag van uitgewassen cementbetonverharding (20cm). De ontworpen toestand ligt gelijk aan het bestaande maaiveld of er wordt in ophoging gewerkt. De maximale verstoringsdiepte blijft hierdoor 55 cm.

De **parkeerplaatsen** in de Speurtstraat kennen dezelfde opbouw als deze op perceel 117K. De totale opbouw bedraagt 67 cm. De nieuwe parkeerplekken liggen hoger dan het bestaande maaiveld. Hierdoor bedraagt de maximale bodemingreep 63 cm.

De **voetpaden** hebben een totale opbouw van 45 cm. Deze bestaat uit twee maal een ongebonden steenslag fundering van 15 cm. Daarboven ligt een bodemsubstraat met zand van 5 cm dik. De voetpaden worden afgewerkt met grijze waterpasserende b.s.s. in elleboog verband (10 cm). Het ontworpen maaiveld ligt gelijk of hoger dan het bestaande maaiveld waardoor de maximale bodemingreep 45 cm bedraagt.

Groenzone

Een verschillende delen van de groenzone vinden in opbouw plaats. Dit is echter niet het geval in de zone ten noorden van de Sint-Martinuskerk. Daar is het verschil met het bestaande maaiveld het grootst. De ontworpen maaiveld ligt tot 1 meter en op sommige plaatsen zelfs tot 1,70 m lager in vergelijking met het bestaande maaiveld.

Het maaiveld in de zone ter hoogte van dwarsdoorsnede 19 bevindt zich op 20 cm diepte ten opzichte van het bestaande maaiveld.

Ook de zone ten zuiden van de kerk situeert het ontworpen maaiveld zich 40 cm lager dan het bestaande maaiveld.

Samenvatting

Onderstaande figuur geeft een generaliserend beeld van de geplande werken. Hierbij wordt het projectgebied opgedeeld in verschillende deelzones naargelang de maximale diepte van de geplande werken.

De weergegeven dieptes betreffen de maximale uitgraving van de geplande werken. Hierbij dient nog een buffer gerekend te worden vanwege de impact van zwaar werfmaterieel op de ondergrond. De impact varieert naargelang het type ondergrond, het type werfmaterieel en de frequentie van de betreding van de ondergrond door dit werfmaterieel. Doorgaans wordt gerekend met een buffer van 20 tot 40 cm.

Gezien er riolering met een substantiële diameter op grote diepte wordt geplaatst, zal de benodigde aanleg sleuf breder zijn dan de diameter van de buizen. In onderstaande figuur is hier rekening mee gehouden en is er een brede buffer voorzien aan weerszijden van de riolering.

Figuur 4: Diepte van de geplande werken, weergegeven op de GRB.

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag voor de riolerings- en wegeniswerken heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing.

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODEN EN -TECHNIKEN

STRATEGIE

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een eerder hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel de gebruiksgeschiedenis en de relatie tot het omliggende dorpsweefsel te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische evolutie van deze dorpskern.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

METHODEN EN TECHNIEKEN

Met het oog op een gemotiveerd advies is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

2.1.4.2 ORGANISATIE VAN HET BUREAUONDERZOEK

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de archeologen Louise Savels, Kenneth Nachtergaele en Erik Verbeke. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Erik Verbeke. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Louise Savels, Ruben Pede, Wouter De Maeyer, Erik Verbeke en Bart Cherretté.

2.1.4.3 ASPECTEN WAARVOOR HET ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.4 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVERING VAN DE GESELECTEERDE BRONNEN

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner (www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** is vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is georeferentie geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader is de Centrale Archeologische Inventaris (**CAI**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door Buyens Ingenieursbureau en gemeente Lede ter beschikking gesteld.

Een **terreinbezoek** werd tevens uitgevoerd op 12 mei 2023 en lichtte ons in over de toestand van het terrein.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 ASSESSMENTRAPPORT

2.2.1 METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

Het assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het **bureauonderzoek**: dit zijn alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

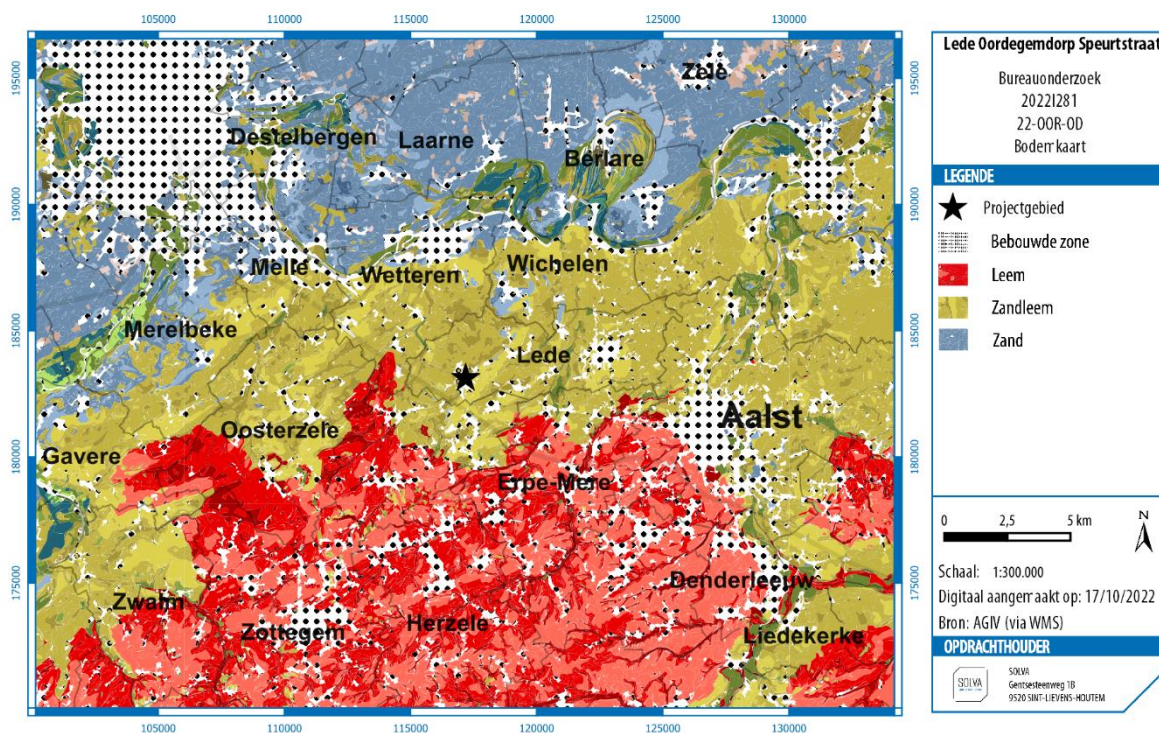
2.2.2 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks "in-huis" wordt geback-up't en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij dit bureauonderzoek niet van toepassing.

2.2.3 DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN ZIJN OMGEVING

2.2.3.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE EN GEOGRAFISCHE SITUERING

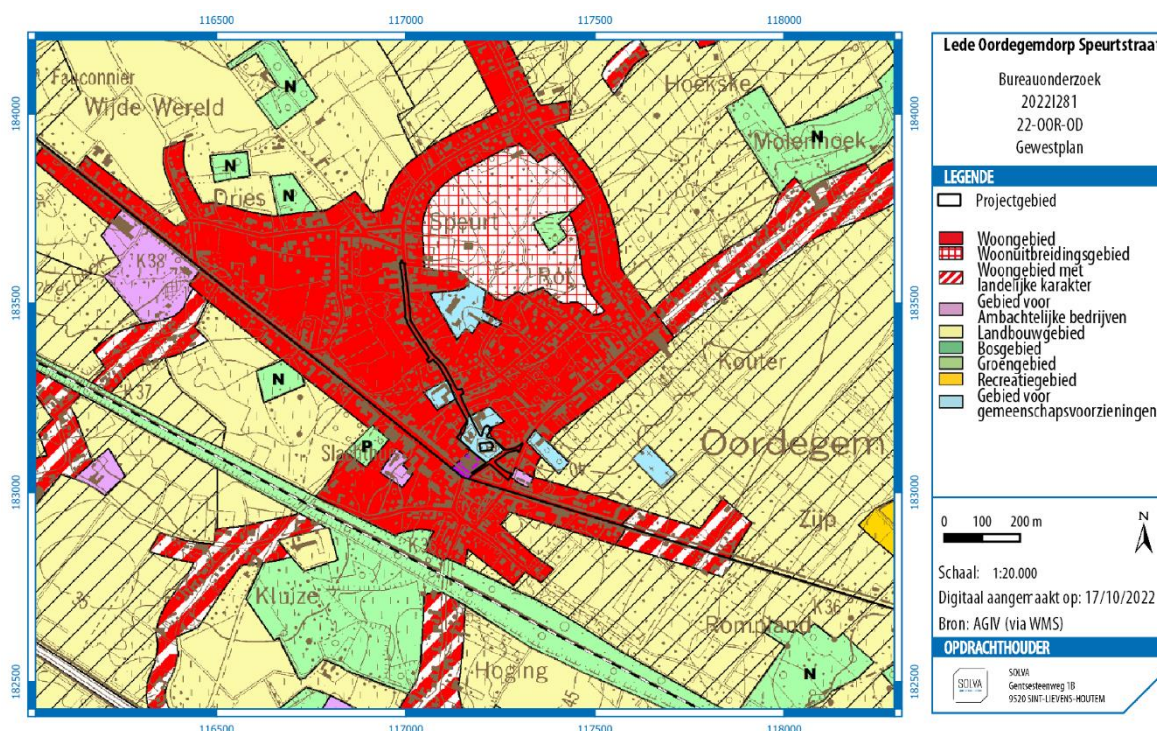
Oordegem is een deelgemeente van Lede en is gesitueerd in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, tussen de vallei van de Schelde en de vallei van de Dender. De gemeente is gelegen in de zandleemstreek, maar het dorpscentrum zelf is gekarteerd als antropogene zone (Figuur 5).

Figuur 5: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

Het projectgebied situeert zich ten oosten van de kern van Lede, in het dorpscentrum van Oordegem.

Het projectgebied valt volgens het gewestplan (Figuur 6) hoofdzakelijk binnen een woonzone (rood) en een gebied voor gemeenschapsvoorzieningen (blauw). De Kerkstraat ligt op de grens van de woonzone en een gebied voor ambachtelijk bedrijven (paars)

Figuur 6: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.3.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING

ALGEMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS VAN DE REGIO³

Lede is gelegen in het zogenaamde **Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict**. Het district bestaat uit een weinig tot matig geaccidenteerd Tertiair glooiend landschap waarop voornamelijk zandlemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in Midden-Vlaanderen.

Het district vormt in feite een overgangszone tussen het ‘Pleistoceen riviervalleiendistrict’ (Vlaamse vallei) in het noorden en het ‘Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict’ in het zuiden. In principe zijn dergelijke gebieden soort- en gradiëntrijk, waarbij naast de typische ecosystemen van zandige en lemige gebieden ook allerlei soorten voorkomen die aan gradiënten gebonden zijn. Het is een bijna open kouterlandschap met nat bos en weiden in de depressies. In principe zou het ecodistrict nog verder in drie subgebieden onderverdeeld kunnen worden: een vlak nat zandleemgebied vooral in het noordelijke deel van het district, een droog zandleemgebied voornamelijk in het centrale gedeelte en een golvend zandleemgebied met sterke invloed van de Tertiaire ondergrond vooral in het zuidelijk deel. Deze subgebieden duiden nog maar eens op het feit dat het district eerder als een overgangsgebied te beschouwen is.

Tertiair

Tijdens het Tertiair werden mariene zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede en Formatie van Maldegem. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartaire) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de

³ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept ‘ecodistrict’ worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken: Sevenant et al. 2002.

heuveltoppen van het Tertiair reliëf. Het resultaat is een vrij sterk golvend en versneden tertiair oppervlak met een lichte daling naar het noorden toe.

Het Tertiaire substraat bestaat in het oostelijke deel overwegend uit klei (leden uit de Formatie van Maldegem), terwijl het westelijke deel meer zandig is, met plaatselijk (kleiige) heuveltoppen. Dit weerspiegelt zich sterk in het huidige landschap (reliëf, waterhuishouding). Tijdens het Weichselglaciaal werd het Tertiaire landschap grotendeels afgedekt met een Quartaire voornamelijk niveo-eolische dekmantel. Dit pakket bezit een dikte van 0 tot 10m. De variatie in dikte wordt verklaard door topografie en de overheersende westenwind-richting tijdens de afzettingen. Het eolisch materiaal is het dikst in de depressies en op zwakke, naar het oosten gerichte hellingen (5 tot 10m). Op de ruggen bedraagt het nog 1 à 2 m, terwijl het op de heuveltoppen dikwijls ontbreekt.

Quartaire

De Quartaire afzettingen werden in verschillende perioden tijdens het Weichselglaciaal afgezet. Het materiaal, dat tijdens de eerste twee fasen sedimenteerde, werd in de nabijheid van de Tertiaire verhevenheden vaak weggeërodeerd. In het begin van de derde fase werd ten gevolge van afspoeling en afglijding vaak Tertiair, vooral zandig materiaal, verplaatst en vermengd met de niveo-eolische sedimenten. Dit verspoelde materiaal komt voor in de ondergrond van de meeste zandleemprofielen en is van groot belang voor de bodemgesteldheid, inclusief de waterhuishouding van de gronden. Op het einde van het Tardiglaciaal werden langs de Dender (Wieze-Denderbelle) duinruggen afgezet door verwaaiing van lokale voornamelijk licht zandleem sedimenten. Tijdens het Holoceen werd alluvium in de valleien afgezet en in recente tijden traden nieuwe verstuingen en afzettingen op ten gevolge van ontbossingen.

Geomorfologie

Hoewel de Quartaire afzettingen een verzachting van het Tertiaire landschap teweegbrachten, is het reliëf in hoofdzaak als een erosiereliëf te beschouwen. Het reliëf wordt in dit zandlemig gebied nog beïnvloed door het onderliggende Tertiaire substraat. Vooral in het zuidelijke deel (aansluitend op het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict') is deze invloed nog vrij duidelijk aanwezig. Het Tertiair geaccidenteerd landschap in het noordelijk gedeelte is vrijwel geheel genivelleerd door de Quartaire niveo-eolische dekmantel die tijdens het Weichselglaciaal werd afgezet.

Bodem

De Pleistocene sedimenten zijn de voornaamste bodemvormende bestanddelen in het district. Het zandige lössleem, dat in dit gebied afgezet werd tijdens de laatste ijstijd, wordt op een lager reliëfniveau aangetroffen dan de zuivere lössafzettingen (afgezet in de zuidelijk gelegen districten). Het bezit soms een sterk variërende textuur indien het tijdens zijn afzetting vermengd werd met verspoeld Tertiair zand. Niet tot zwak gleyige bodems met een textuur B-horizont (grijsbruine podsolachtige bodems) bevinden zich eerder in het zuiden van het district. Deze bodems werden gevormd onder een gemengd loofbos en zijn typisch voor zandleem- en leemgebieden. Doorgaans vertonen deze gronden een normale waterhuishouding. Elders overwegen gronden met een sterk gevlekte of verbrokkelde textuur B-horizont. Het betreft gedegradeerde grijsbruine podsolachtige bodems, die onder andere ontstaan zijn door het in cultuur brengen van gronden (en dus het rooien van de natuurlijke bosvegetatie). De zandleemgronden zijn niet tot matig gleyige gronden. Op de Tertiaire opduikingen komen niet tot sterk gleyige gronden voor met een niet bepaalde profielontwikkeling. De beekvalleien worden gevormd door hydromorfe alluviale gronden.

De textuur van de meeste zandleemgronden wordt lichter (zandiger) naarmate ze dieper liggen of gaan over tot verspoeld, kleiig, Tertiair materiaal. In het zandleemgebied, waar het Quartaire dek vaak op matige diepte op een zandig-lemig complex rust, hebben vele gronden een gebrekkige waterhuishouding, te wijten aan de langzame oppervlakkige drainering en aan een tijdelijk opgehouden watertafel. Deze watertafel wordt plaatselijk gevormd op een weinig doorlatende (Tertiaire) laag (indien deze op minder dan 2-3 m diepte voorkomt). Op andere heuvels (bijvoorbeeld de heuvel ter hoogte van Lede), waar een sterk doorlatende Tertiaire ondergrond voorkomt (Tertiair zand), liggen goed ontwaterde gronden.

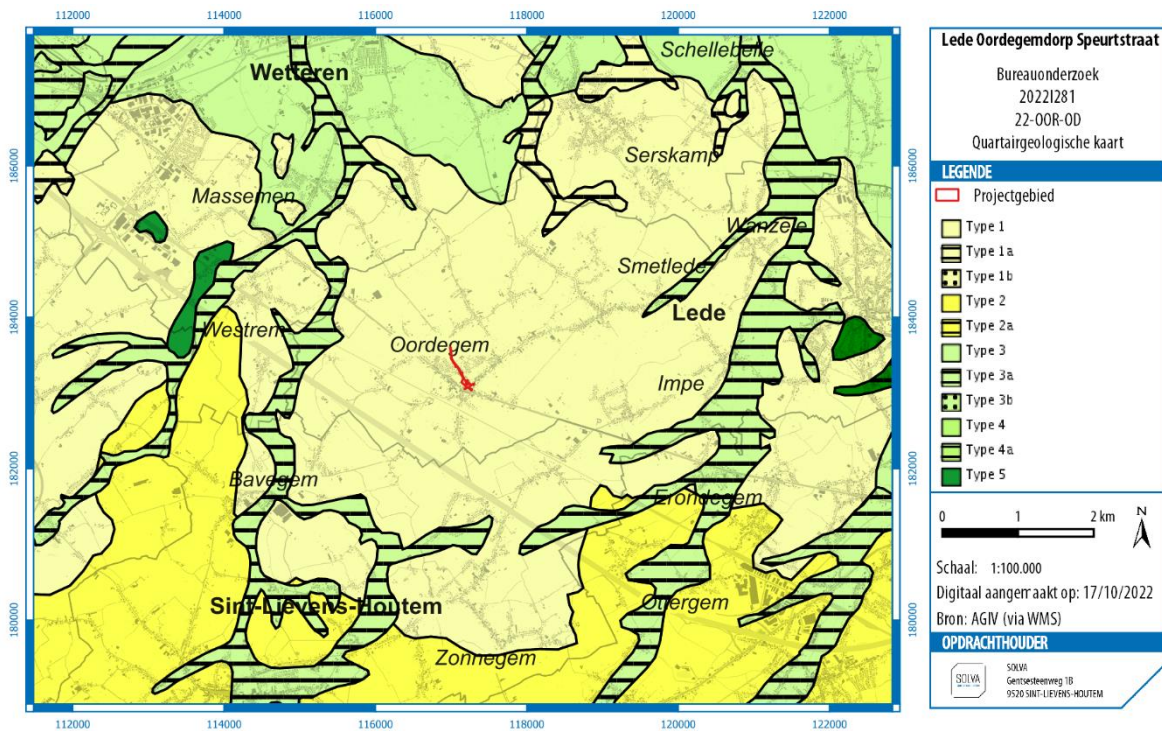
HET PROJECTGEBIED

De **Quartaargeologische profieltypekaart** 1:200.000 karakteriseert het projectgebied als een zone met geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (Figuur 7, Type 1).

Het hele gebied wordt op de meer gedetailleerde Quartaargeologische kaart 1:50.000 gekarteerd als **nH**. Dit betekent dat het bedekt is door Weichseliaan niveo-eolische loess (=n)⁴. Dit loess bestaat uit lemige sedimenten die soms licht zandlemig tot zandlemig kunnen zijn. Bij de overgang tussen het pleistocene dek en het tertiair substraat is er meestal een residuaire grindlaag die bestaat uit gerolde of gebroken keien (basisgrind).

In de regio kan de dikte van de niveo-eolische deklaag variëren van minder dan een meter aan de westelijke loefzijde van heuvels tot een pakket van meer dan 20 meter aan de oostelijke lijzijde. Het projectgebied bevindt zich op de westelijke loefzijde van een getuigenheuvel (zie 2.2.3.3). Er zijn in de omgeving in het verleden reeds enkele boringen uitgevoerd op een gelijkaardige fysisch-geografische positie (zie 2.2.3.5). Hierbij bestaat de niveo-eolische deklaag steeds uit een bruingelig (zand)lemig sediment van ca. 1,5m dik.

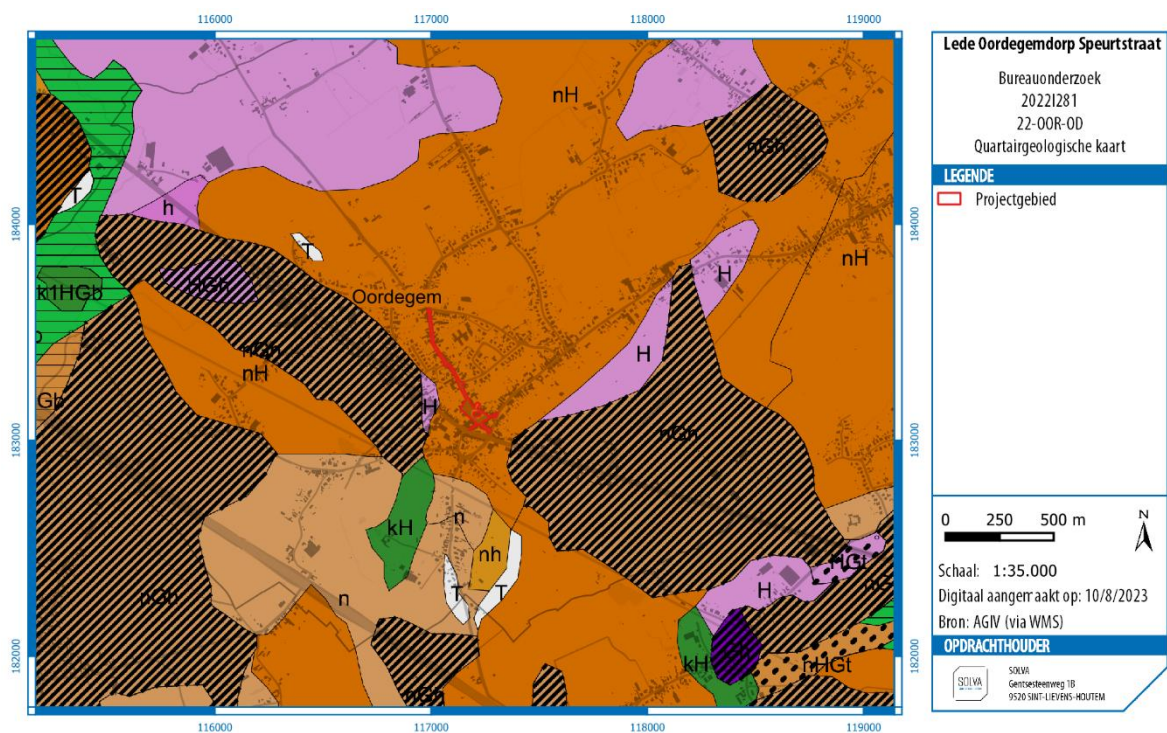
Door de ligging op de noordwestelijke heuvelflank zijn er tenslotte ook diachrone zandige hellingssedimenten (=H) te verwachten. Deze kunnen zandsteen- of veldsteenfragmentjes bevatten en weinig van het tertiair substraat verschillen.⁵

Figuur 7: Quartaargeologische kaart (versie 1:200.000) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

⁴ Vermeire, De Moor & Adams 1999, 25-26.

⁵ Vermeire, De Moor & Adams 1999, 33.

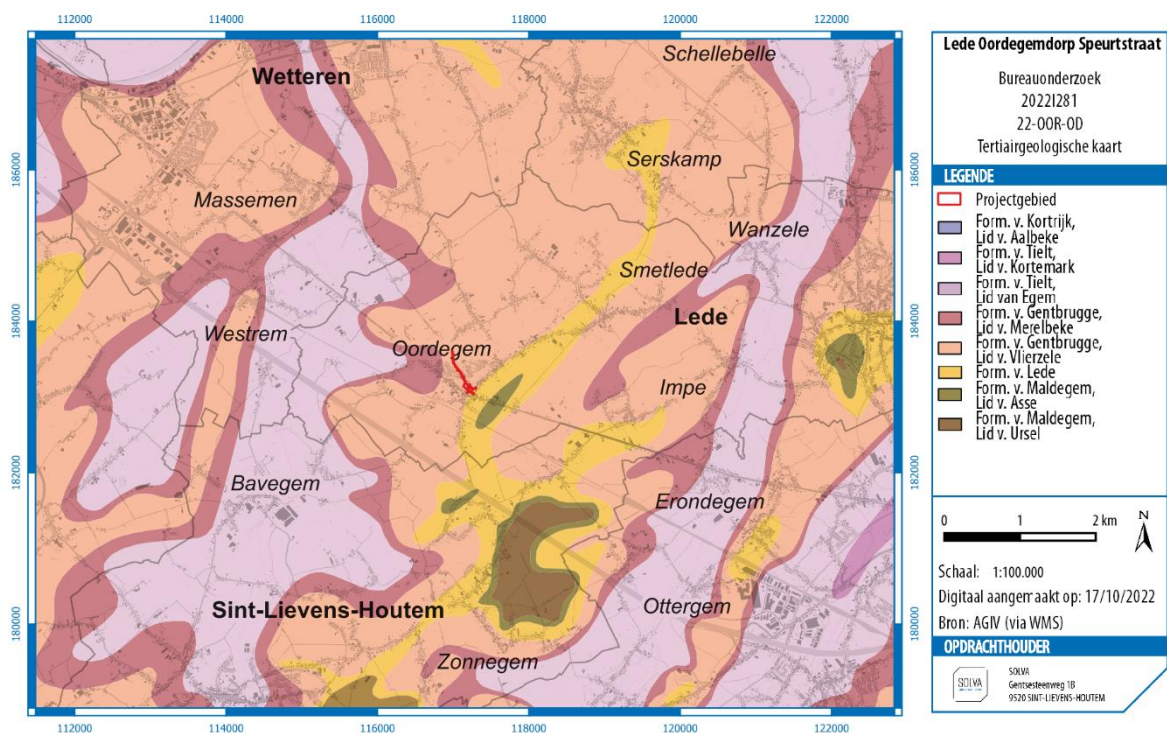

Figuur 8: Quartaire geologische kaart (versie 1:50.000) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 10/08/2023)

Op de **Tertiairgeologische profieltypekaart** (Figuur 9) is te zien dat het projectgebied gelegen is op de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele. Dit vertaalt zich in groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, plaatselijk dunne harde zandsteenbankjes die soms uiteenvallen in dunne plaketten, glauconiethoudend, glimmerhoudend, waarin weinig macrofossielen terug te vinden zijn. De oostelijke grens van het projectgebied ligt op de Formatie van Lede. Dit uit zich in lichtgrijs fijn zand, soms kalksteenbanken, kalkhoudend, fossielhoudend (*Nummulites variolarius*), soms glauconiethoudend, basisgrind.

Het lid van Vlierzele bevindt zich direct onder de quartaire bedekking. De dikte op de heuveltoppen van het lid van Vlierzele is ongeveer 10 m. Net onder de quartaire laag komen er in het lid van Vlierzele gedifferentieerde kleilagen met humeuze intercalaties voor. Het zand is meer kleihoudend in de buurt van het projectgebied en kan tot wel 20 m dik zijn⁶.

⁶ De Geyter 1996, 24-27

Figuur 9: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

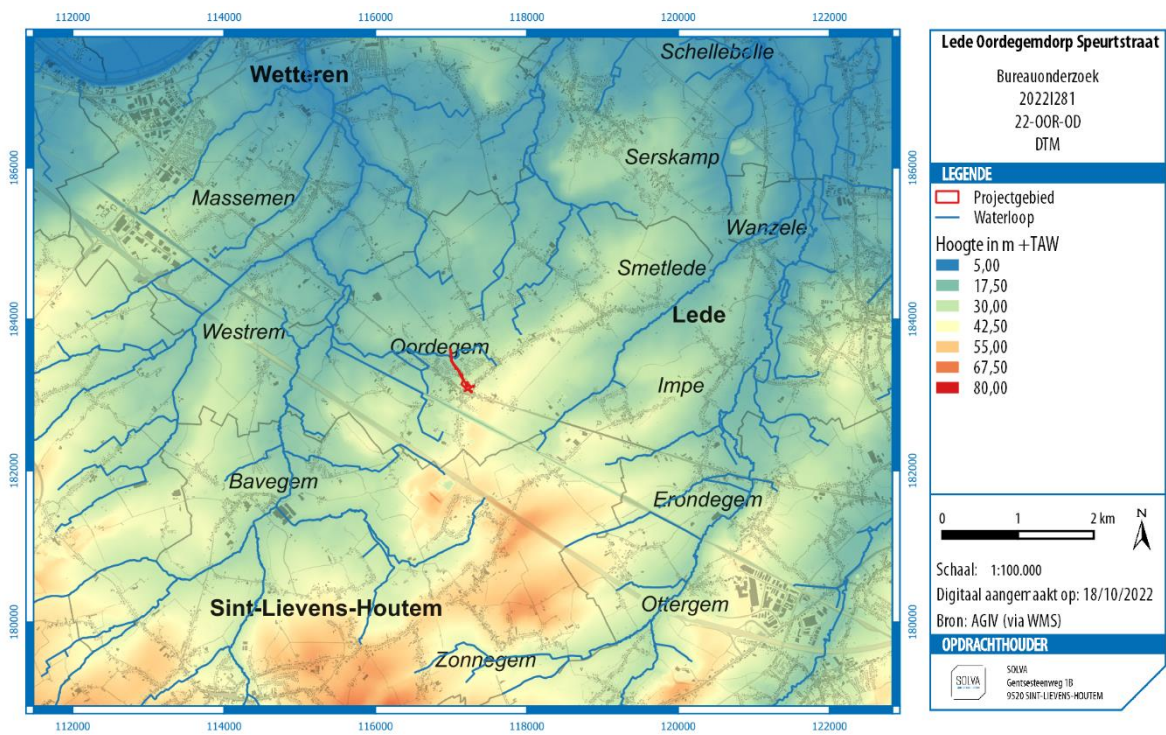
2.2.3.3 FYSISICH-GEOGRAFISCHE SITUERING

De deelgemeente Oordegem is gelegen op een uitloper van een noordwest-zuidoost georiënteerde heuvelrug, net op de grens met de Schelde- en de Dendervallei. De waterlopen in de omgeving van het projectgebied wateren af naar de Schelde, ten noorden van het projectgebied.

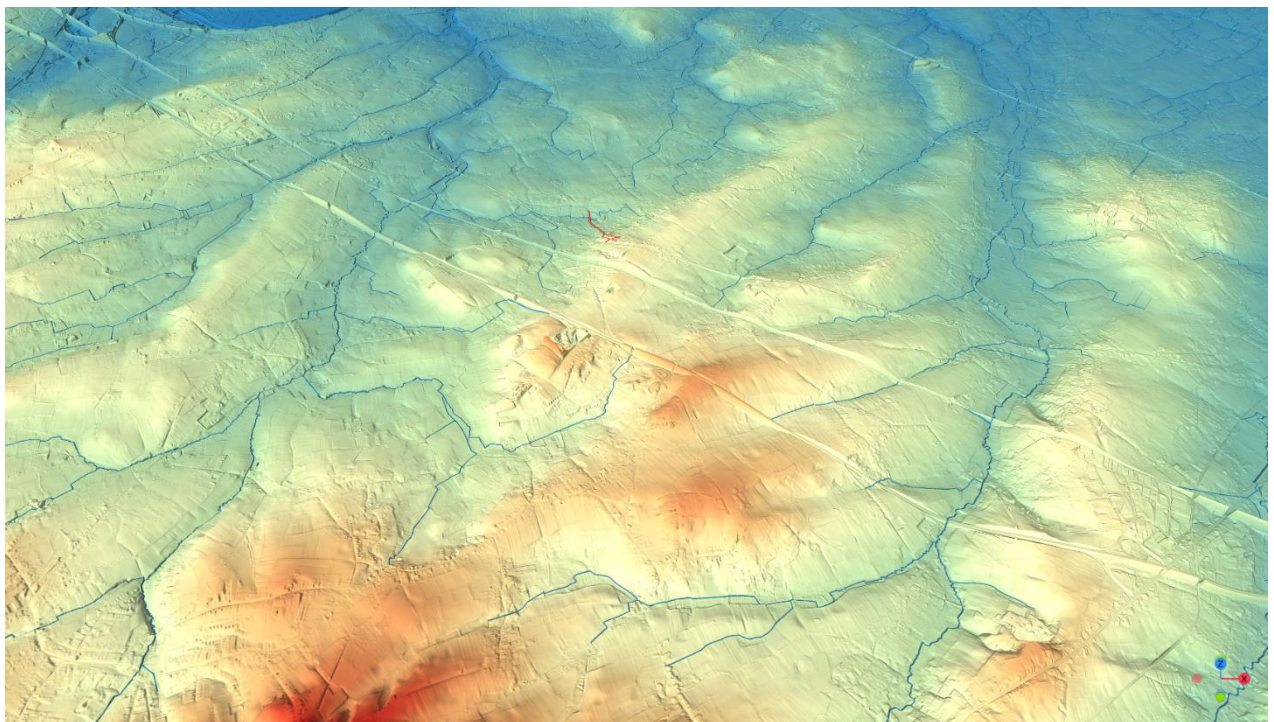
Op het **Digitaal Terrein Model** (Figuur 10 en Figuur 11) is te zien hoe het projectgebied gelegen is langs de westelijke flank van de zuidwest-noordoost georiënteerde heuvelrug. In het noorden van het projectgebied zelf kruist de Onderbeek de Speurtstraat.

De **hoogteprofielen** tonen aan dat het projectgebied zelf een **helling** kent, met de dorpskern van Oordegem op een maximale hoogte van ca. 39 m TAW (Figuur 12, Figuur 13, Figuur 14 en Figuur 15). Op de NW-ZO as variëren de hoogtes tussen +22 m en +40 m TAW, over een afstand van ca. 640 m. Op de ZW-NO schommelen de hoogtes tussen + 37 m en +39 m TAW, over een afstand van ca. 150 m.

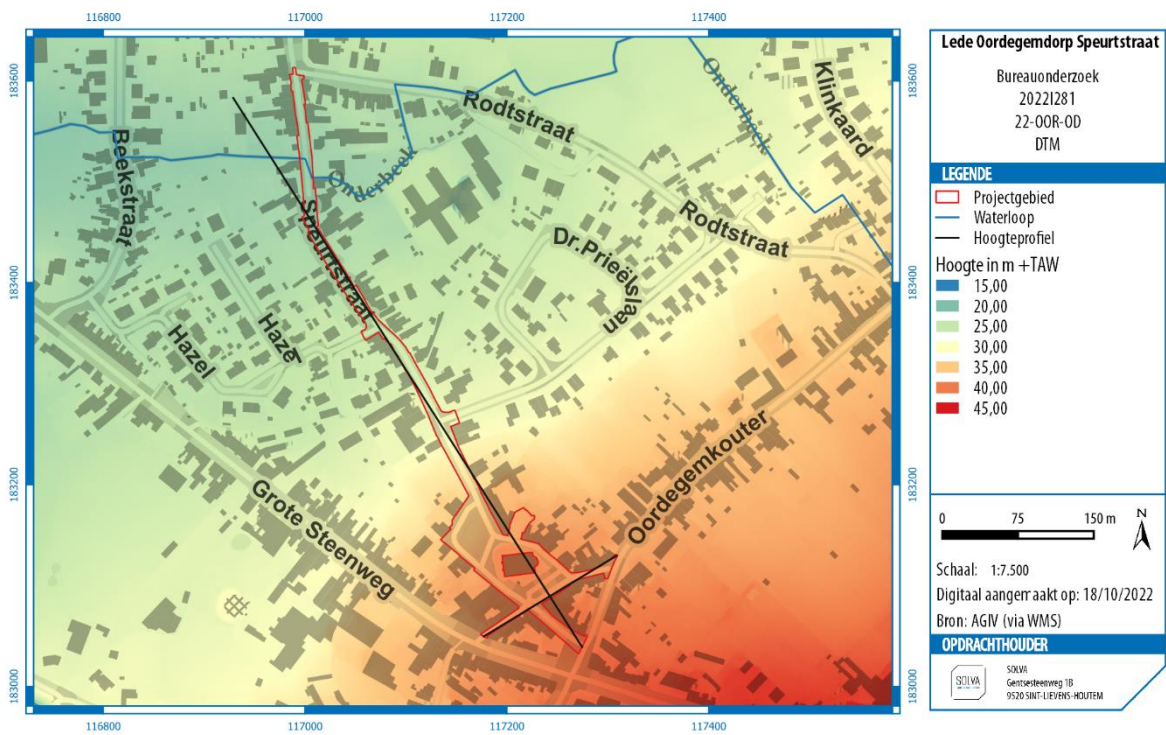
Een detail van **de kerkomgeving** (Figuur 16) laat zien dat er voor de bouw van de kerk en het omliggende kerkhof een horizontaal vlak is aangelegd d.m.v. ophoging en/of afgraving. In het zuiden is het niveau van dit vlak gelijk aan het maaiveld van de natuurlijke helling, in het noorden is het ca. 2 m hoger dan het omliggende maaiveld. De straten in het dorpscentrum lijken lager te liggen dan de omliggende percelen (Figuur 17). Het is niet duidelijk of dit een gevolg is van afgraving, dan wel historische erosie (zgn. 'holle wegen').

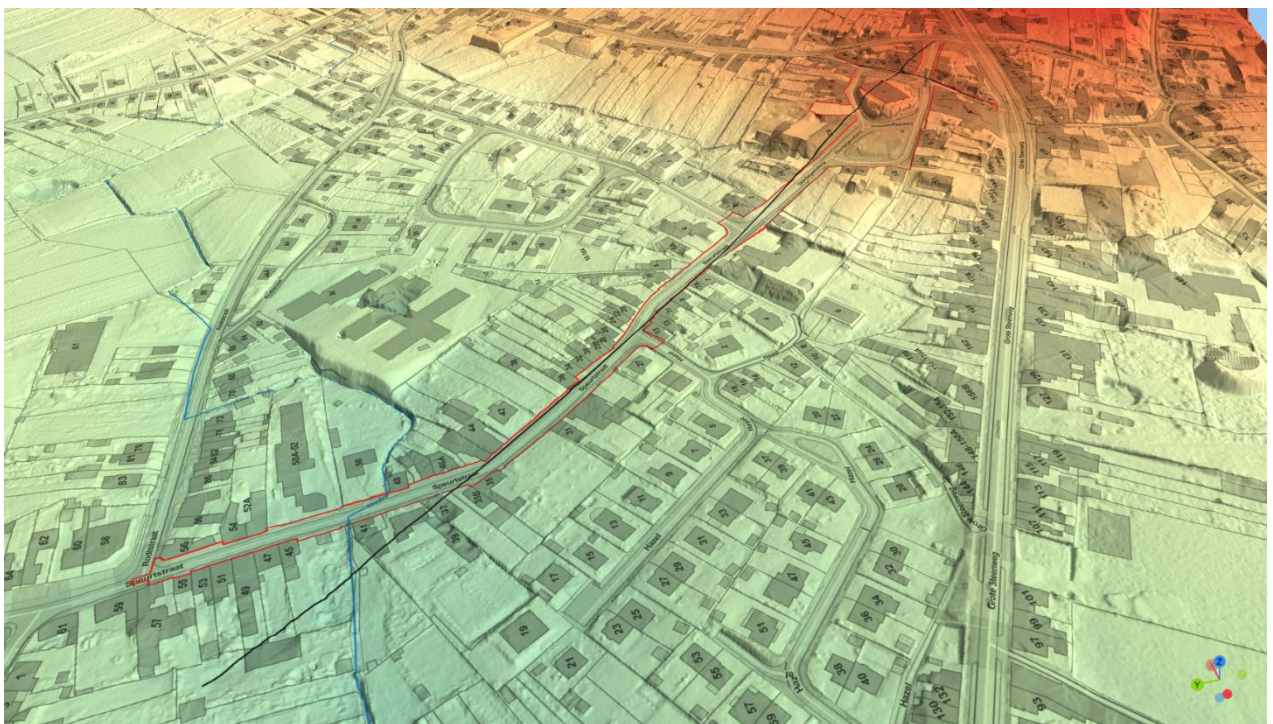
Figuur 10: Digitaal Terrein Model (DTM) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

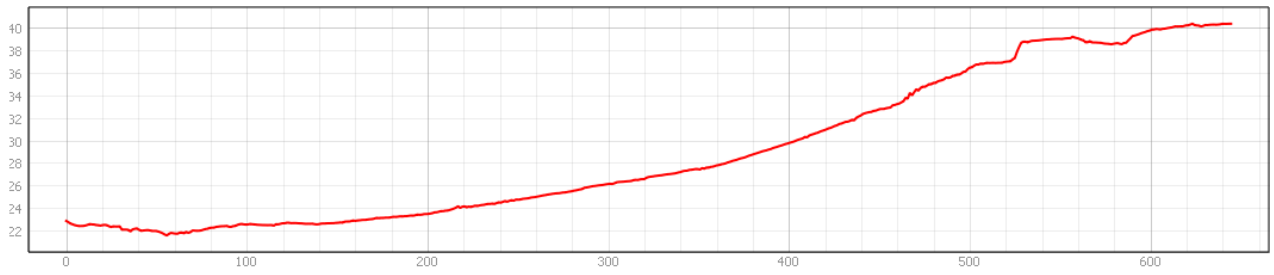
Figuur 11: DTM in 2,5D met verticale overdrijving factor 8 en aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

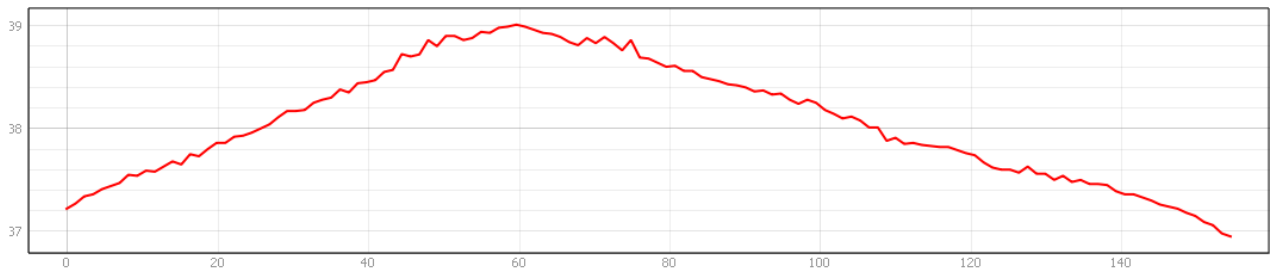
Figuur 12: DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

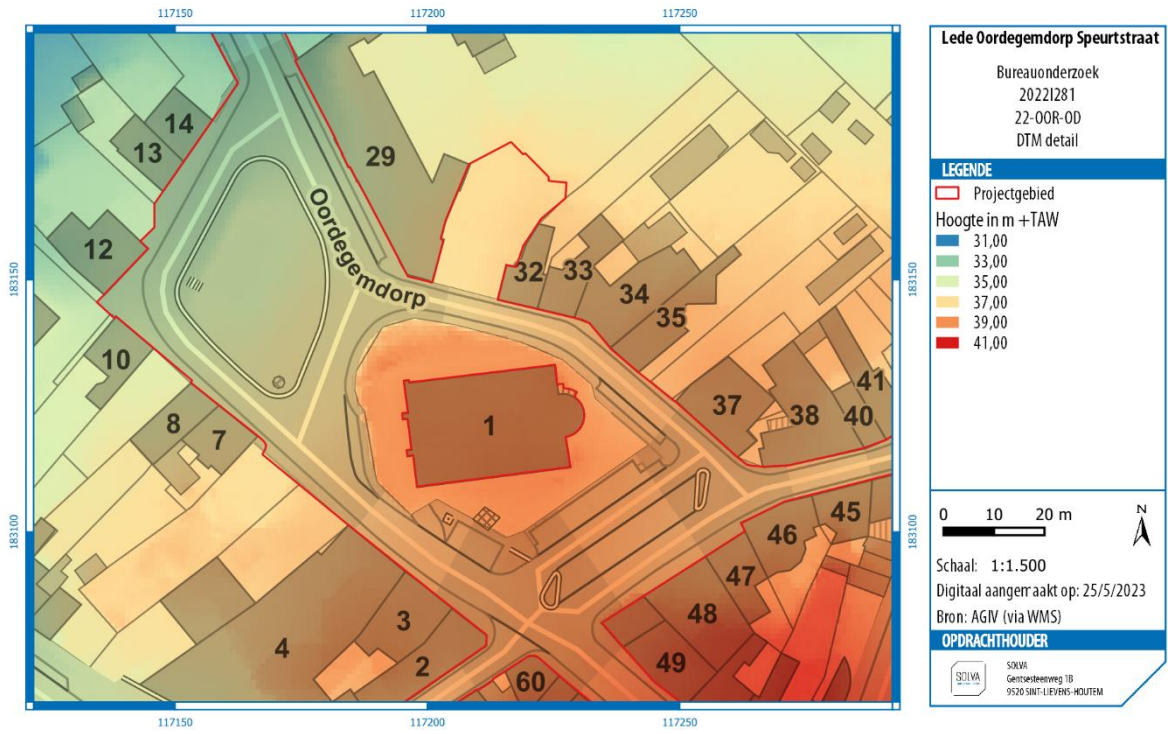
Figuur 13: DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

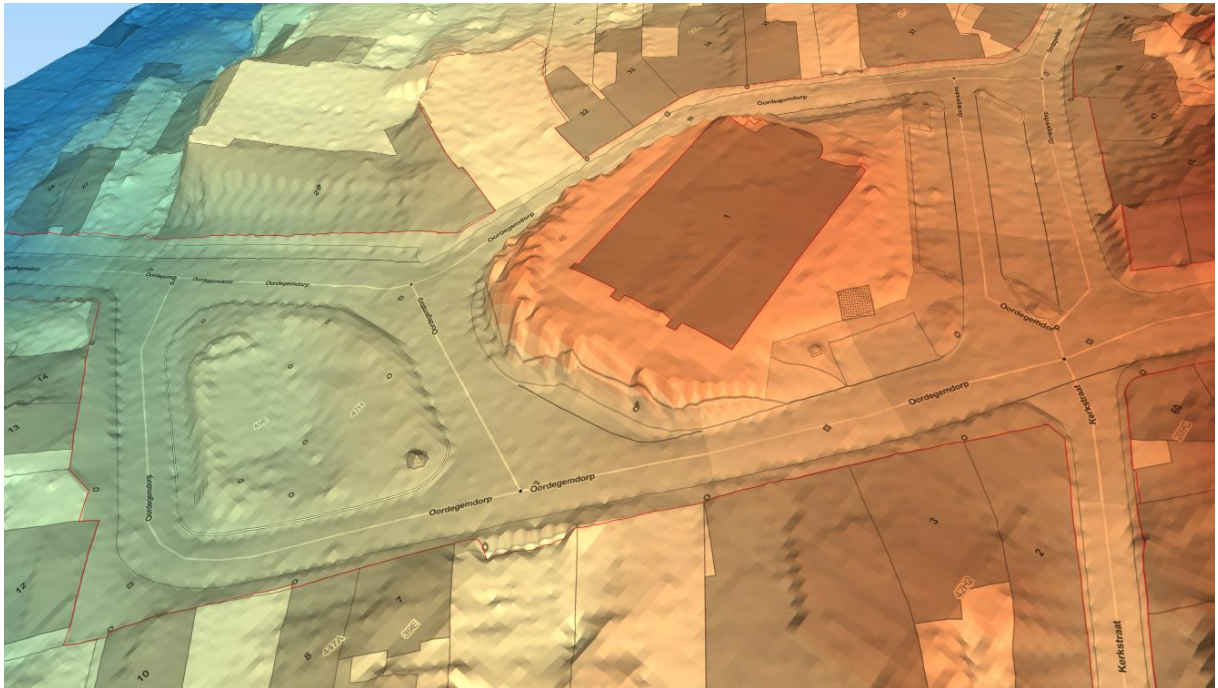
Figuur 14: NW-ZO hoogteprofiel van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

Figuur 15: ZW-NO hoogteprofiel van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

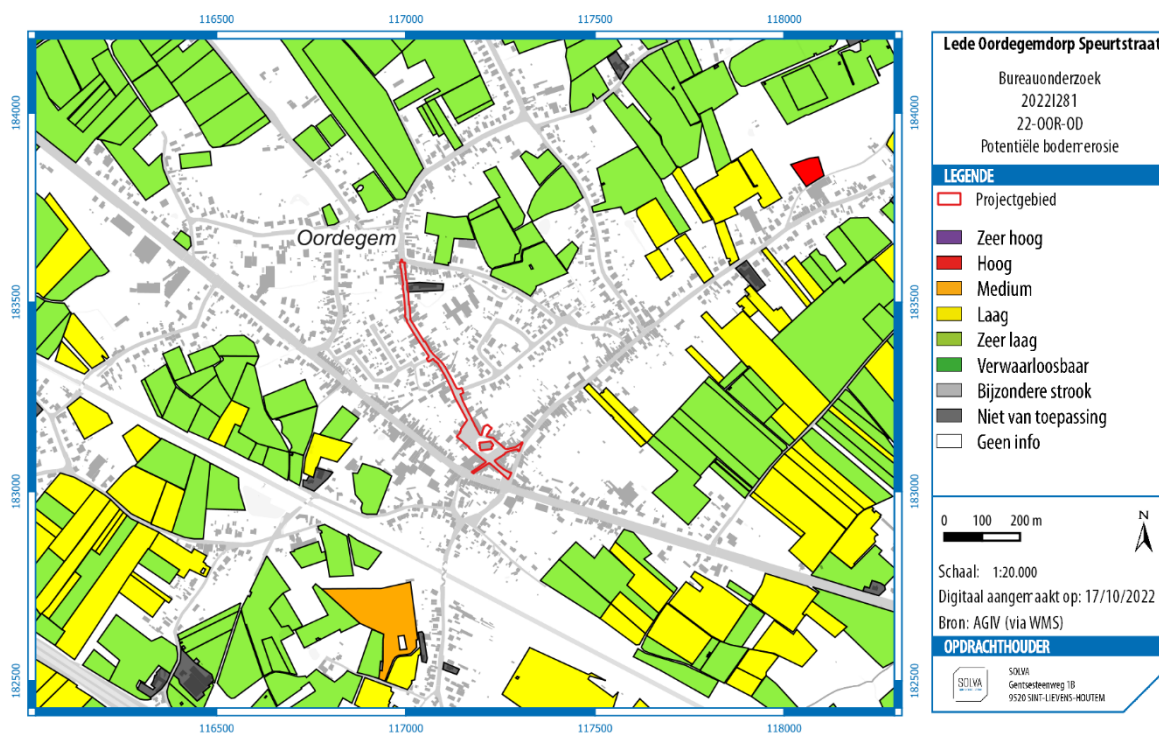

Figuur 16: DTM (kerkomgeving) met aanduiding van het projectgebied (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 25/05/2023)

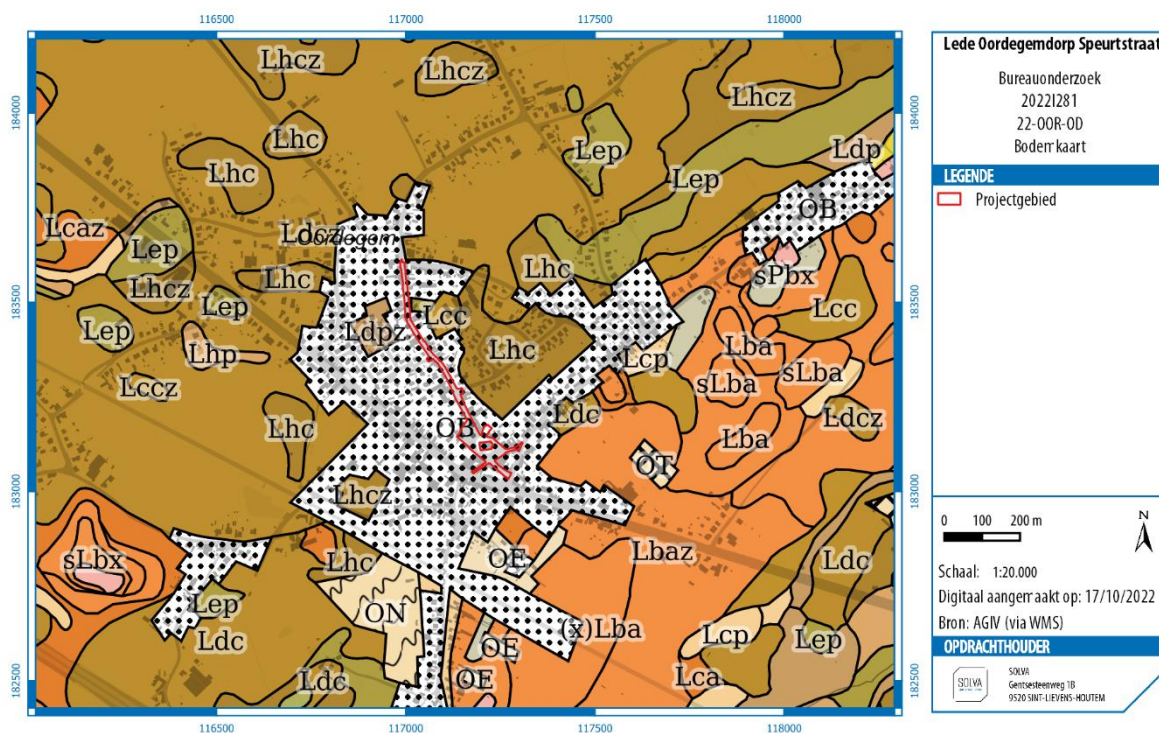
Figuur 17: DTM (kerkomgeving) met aanduiding van het projectgebied (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 25/05/2023)

De **potentiële bodemerosiekaart** (Figuur 18) biedt geen informatie voor het projectgebied. Afgaande op de omliggende percelen zal dit eerder laag tot zeer laag zijn.

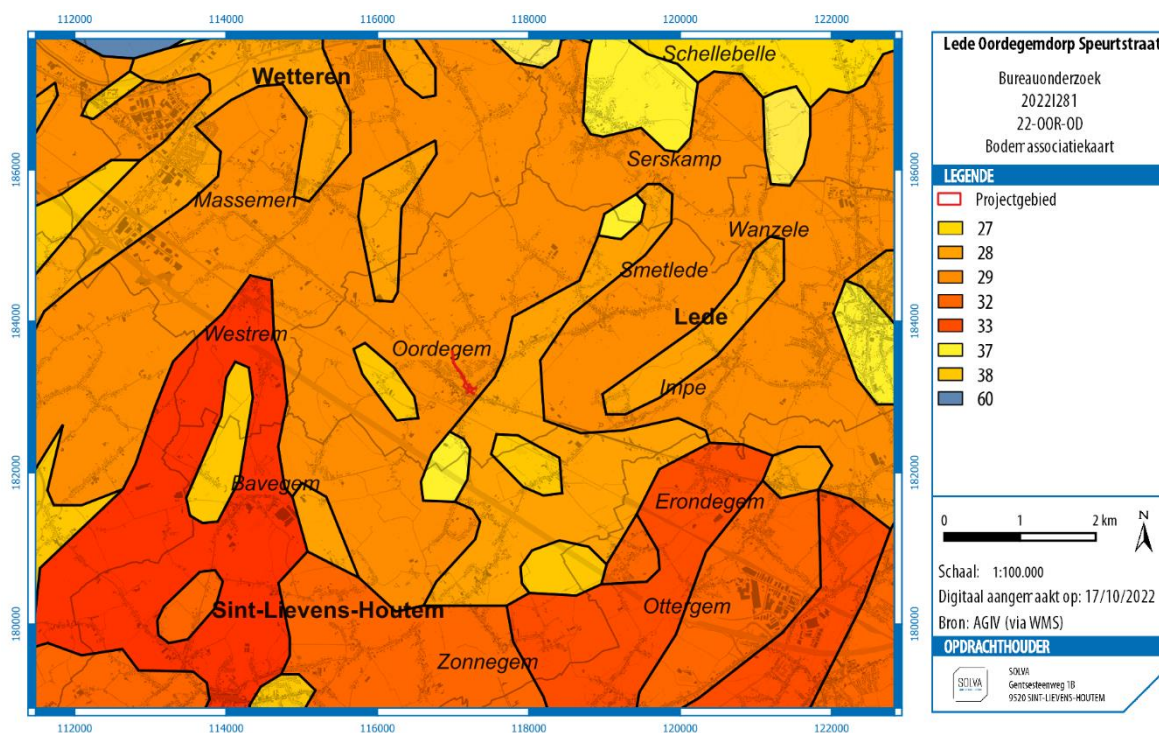
Figuur 18: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

De **bodemkaart** (Figuur 19) geeft aan dat de gronden van het projectgebied binnen een bebouwde zone vallen. In de omgeving zijn er hoofdzakelijk (matig) natte zandleembodems met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aanwezig.

Figuur 19: Bodemkaart (detail) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

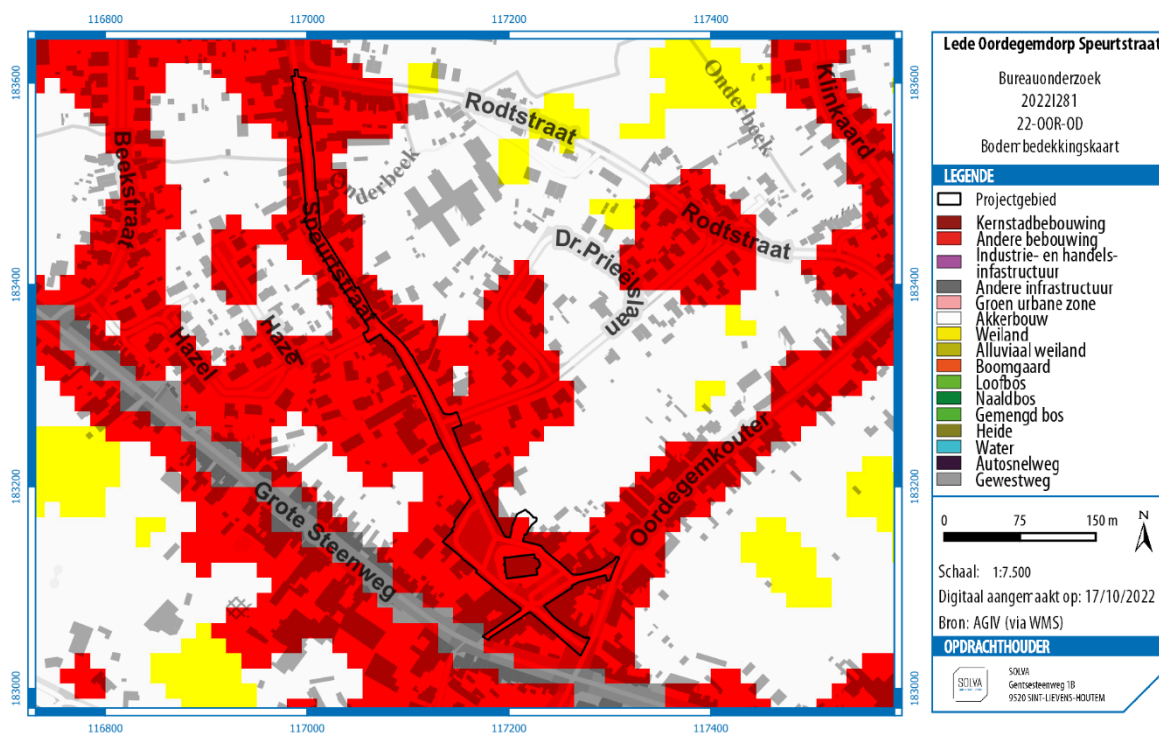
De **bodemassociatiekaart** (Figuur 20) toont aan dat het projectgebied gelegen is in natte zandleemgronden met textuur B-horizont of met verbrokkelde textuur B horizon (29).

Figuur 20: Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.3.4 GRONDGEBRUIK

Volgens de **bodemgebruikskaart** (Figuur 21) ligt het projectgebied in andere bebouwing (rood).

Figuur 21: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt om 17/10/2022)

Ook de **bodembedekkingskaart** (Figuur 22) toont dat het projectgebied hoofdzakelijk wordt ingenomen door autowegen (grijs), in mindere mate door grassen en struiken (groen).

Figuur 22: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

Op de **recente luchtfoto** (Figuur 23) uit 2021 is te zien dat het projectgebied volledig is ingericht en hoofdzakelijk is verhard. Enkel rond de kerk zijn enkele groenzones aanwezig.

Figuur 23: Luchtfoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

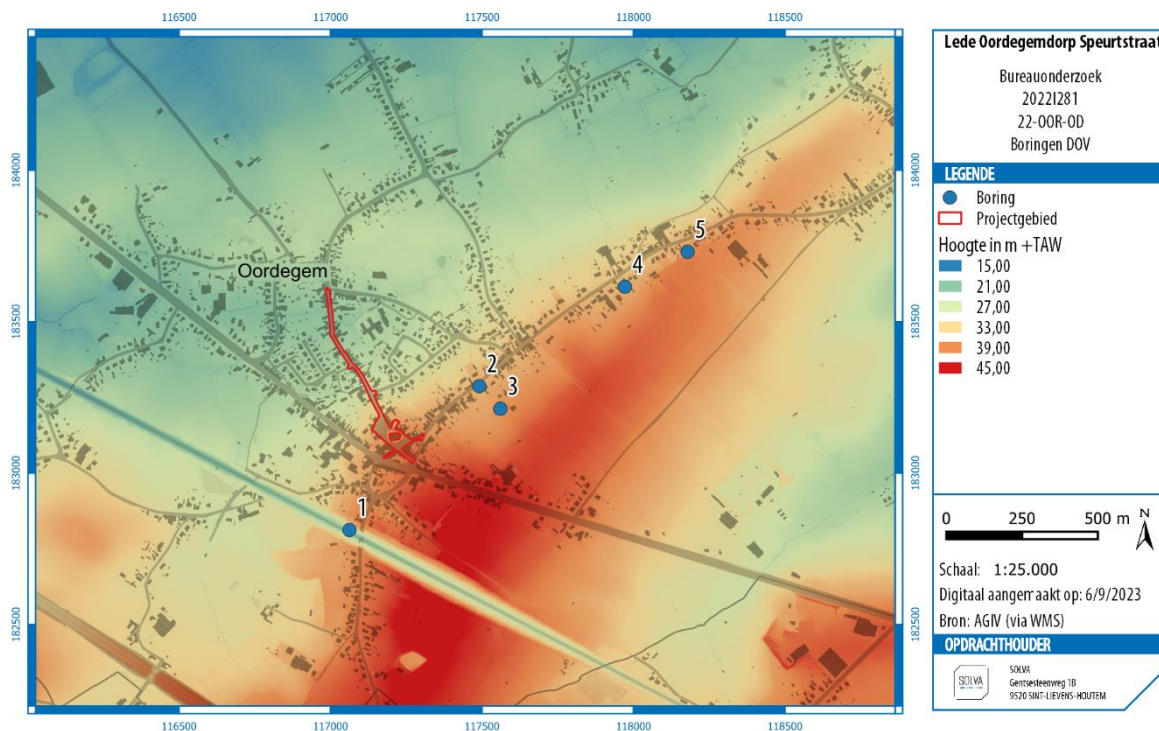
Een gedetailleerde beschrijving van de bestaande toestand van het projectgebied wordt beschreven onder 2.1.2.1.

2.2.3.5 SPECIFIEKE TERREININFORMATIE A.D.H.V. BORINGEN OP DE DOV

Om de bodemopbouw ter hoogte van het dorpscentrum rond de kerk beter te kunnen begrijpen werden er enkele boringen van het DOV op een gelijkaardige geografische positie in de buurt van het projectgebied geanalyseerd. Al deze boringen bevinden zich langsheen de noordelijke en westelijke zijde van de helling op een hoogte die schommelt rond 35 m TAW.

Uit deze boringen kon afgeleid worden dat er een leempakket boven op een zanderig pakket ligt zoals bij de quartairgeologische kaart vermeld wordt (zie 2.2.3.2). Bij boring 1 bedraagt de dikte van het leempakket 1,6 m. Ook bij boring 4 is de dikte anderhalve meter. Bij boring 2 en 3 is de dikte van de leem minder dik en bedraagt deze respectievelijk 0,9 m en 1,2 m (zie bijlages 8-12 voor de boorrapporten). Het leempakket was het dikste bij boring 5 en bedroeg hier 2,6 meter. Al deze leempakketten hebben een (bruin)gele kleur en liggen op (groen)geel fijn zand.

Deze boringen wijzen erop dat langsheen de gehele noordelijke en westelijke zijde van de helling er zich van nature een leempakket bevindt bovenop een meer zandig substraat. Rond 35 m TAW, vergelijkbaar met de gemiddelde hoogte van het historisch dorpscentrum, is de dikte van dit leempakket gemiddeld ca. 1,5 m.

Figuur 24: Aanduiding van de locaties waar de verschillende boringen uitgevoerd werden langsheen de noordelijke en westelijke flank van de helling

2.2.4 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN HISTORISCH KADER

2.2.4.1 HISTORISCH KADER

2.2.4.1.1 ALGEMENE GESCHIEDENIS VAN LEDE

De oudste geschreven vermelding van Lede gaat terug tot 1019 (*'Letha'*). De naam verwijst mogelijk naar het oude Germaanse woord *hlitha* voor helling.⁷ Onder de Karolingische overheersing behoorde Lede tot de *Pagus Bracbatensis*. Enkele goederen behoorden tot de Gentse Sint-Baafsabdij. Talrijke toponiemen

⁷ Gysseling 1995, 11.

wijzen op het rooien van bossen, voornamelijk in de 12de en 13de eeuw. Voordien was Lede voornamelijk bebost gebied.⁸

Later werd het dorp één van de persoonlijke bezittingen van de graaf van Vlaanderen, bestaande uit drie heerlijkheden: de heerlijkheid Lede met leenhof, de heerlijkheid Ronkenburg en de heerlijkheid Merem. Lede was van het eerste kwart van de 12de eeuw tot het eerste kwart van de 15de eeuw eigendom van de familie van Lede. Van de tweede helft van de 16de eeuw tot de tweede helft van de 18de eeuw kwam het in handen van de familie Bette. Tussen de 15de en 18de eeuw genoot Lede bekendheid voor de arduin en geelbruine kalkhoudende zandsteen (Ledesteen) die er werd ontgonnen. De industrialisatie deed haar intrede met de aanleg van de spoorlijn in 1856, wat de bouw van arbeiderswoningen met zich meebracht.

2.2.4.1.2 GESCHIEDENIS VAN HET PROJECTGEBIED

Oordegem kent een vroege woonkern waarbij vondsten uit de prehistorie en de Romeinse periode aan het licht zijn gekomen.⁹ Het toponiem Oordegem gaat terug op het 12de-eeuwse Ordengem en werd voor het eerst vermeld in 1160. Het zou teruggaan op een Merovingische nederzetting met een suffix 'haim' die vernoemd is naar de persoon Ordo. De dorpskern wordt gedomineerd door de Sint-Martinuskerk, gebouwd in de 14de eeuw. Verder is er een schandpaal aanwezig op het dorpsplein. Deze situeert zich ten westen van de Sint-Martinuskerk. De paal was gemarkeerd met het wapenschild van de familie Vilain en kende een bekroning met een vergulde heraldische leeuw. Sinds 2005 is een historisch herkenningspunt zichtbaar in het dorpscentrum. Deze is lager dan de oorspronkelijke paal, maar deze werd op het einde van de 18de eeuw sterk beschadigd.¹⁰

Het kerkhof was gelegen rond de kerk. Dit werd geëffend en gekuist in 1853, maar de graven bleven op hetzelfde niveau gelegen. Tijdens de periode van de Duitse bezetter werd er beslist om geen nieuwe graven meer te delven rond het kerkhof wegens het veelvuldig voorkomen van ziekten. Vanaf 1916 werd het nieuwe kerkhof op de Oordegemkouter in gebruik genomen. In 1942 werden er nog aanpassingen uitgevoerd aan de kerkhofmuur en werd deze vernieuwd en meer naar achter gebracht (zie ook 2.2.4.3.6). Bovendien werd het oude kerkhof verlaagd met 85 centimeter. In 1963 verdween het oude kerkhof toen er enkele woonblokken verdwenen en het dorp heraangelegd werd¹¹.

2.2.4.2 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED PAROCHIEKERK

Centraal op het dorpsplein staat de parochiekerk Sint-Martinuskerk (Foto 19). Dit is een beschermd monument. De kerk is gebouwd in de 14de eeuw in Gotische stijl op de locatie van een oudere kerk die vermoedelijk dateert uit de Karolingische periode (750-850). Van deze oorspronkelijke Gotische kerk zijn nog enkele delen, opgetrokken in lokale Leedse zandsteen, bewaard. In de 17de eeuw kende de kerk een wederopbouw van het koor en het dak. Daarnaast werd de noordelijke beuk vergroot en de voorgevel verbreed door een groeiende bevolking. In de 18de eeuw wordt het koor gewijzigd en uitgebreid en wordt tevens de zuidelijke zijbeuk heropgebouwd. In 1933 tenslotte is de parochiekerk gerestaureerd.¹²

⁸ De Brouwer 1963, 13.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Oordegem [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13763> (Geraadpleegd op 10-01-2023)

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Oordegemdorp [online] <https://id.erfgoed.net/themas/1138> (Geraadpleegd op 10-01-2023)

¹¹ De Gendt 1983, 117-118

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Parochiekerk Sint-Martinus [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9135> (Geraadpleegd op 30-09-2022)

Foto 19: Parochiekerk Sint-Martinus in Oordegem (Bron: <https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/181719>)

In Oordegemdorp nummer 3 staat een voormalige schoenfabriek, inclusief winkelpand en woning (Foto 20) uit het begin van de 20ste eeuw. De woning valt op doordat de voorgevel is bezet met felgekleurde faiencetegels. Sinds 2009 is het gebouw vastgesteld als bouwkundig erfgoed.¹³

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Schoenfabriek met winkelpand en huis
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9137> (Geraadpleegd op 30-09-2022)

Foto 20: Voormalige schoenfabriek met winkelpand en woning. (Bron: <https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/112823>)

Verder zijn er in Oordegemdorp nog drie burgerhuizen vastgesteld als Bouwkundig erfgoed. Ter hoogte van Oordegemdorp nr. 59 staat een burgerhuis uit 1709.¹⁴ Vervolgens is er nog één gelegen op nummer 7.¹⁵ De laatste vastgestelde burgerwoning situeert zich op ter hoogte van huisnummer 12.¹⁶

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Burgerhuis van 1709
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9136> (Geraadpleegd op 30-09-2022)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Burgerhuis
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9139> (Geraadpleegd op 30-09-2022)

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Burgerhuis
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9142> (Geraadpleegd op 30-09-2022)

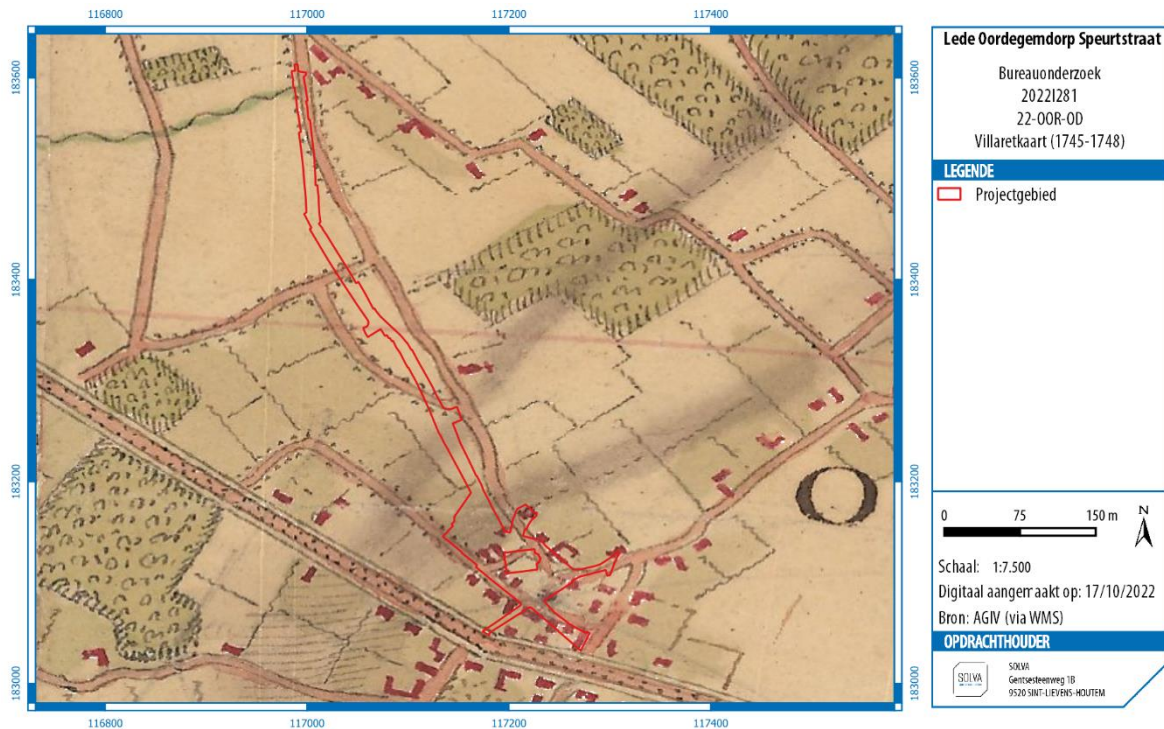
2.2.4.3 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTEN

2.2.4.3.1 VILLARETKAART (1745–1748)

Op de Villaretkaart (Figuur 25) is het hedendaagse stratenpatroon reeds herkenbaar. De Kerkstraat is echter nog afwezig.

Het plein waar heden de parochiekerk gesitueerd is, is reeds te herkennen, maar de kerk zelf is niet opgetekend.

Bebouwing is hoofdzakelijk op te merken in Oordegemdorp. Langs de Speurtstraat is slechts beperkte bebouwing getekend.

Figuur 25: Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.4.3.2 JOZEF JOHAN FRANS FERRARIS – KABINETSKAART DER OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN EN HET PRINSDOM LUIK (1771-1778)

De Ferrariskaart kent een grotere afwijking in de georeferentie. De Speurtstraat is te herkennen, maar wijkt af ten opzichte van zijn huidige verloop. In vergelijking met de Villaretkaart is het wegtracé van Oordegemdorp minder duidelijk op de Ferrariskaart ((Figuur 26). Afgaande op de huisplattegronden lijkt op de Ferrariskaart de Kerkstraat wel reeds te bestaan.

De Sint-Martinuskerk is duidelijk herkenbaar. Rondom de kerk is een kerkhof afgebakend. Ten noordwesten en ten zuidoosten van de kerk zijn verscheidene woningen opgetekend.

Figuur 26: Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.4.3.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

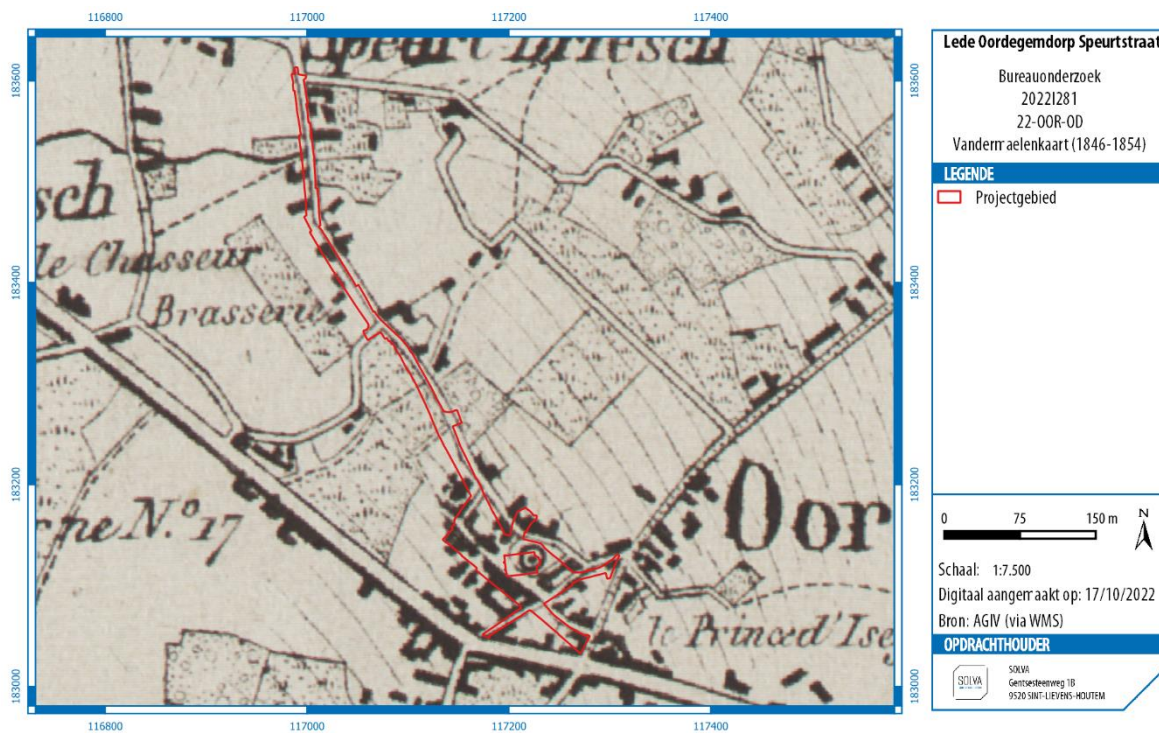
De indeling op de Atlas der Buurtwegen (Figuur 27) komt reeds goed overeen met de hedendaagse situatie. Zo zijn de perceelsgrenzen quasi gelijk.

De kerk en het kerkhof zijn duidelijk afgebakend. Ten zuidoosten van de kerk, waar heden een parkeerzone is ingericht, is nog steeds bebouwing opgetekend. Ook ten noordwesten van de parochiekerk is een woonblok aanwezig. Vandaag de dag is deze zone ingericht als groenzone. Langs de Speurtstraat is steeds meer bebouwing zichtbaar.

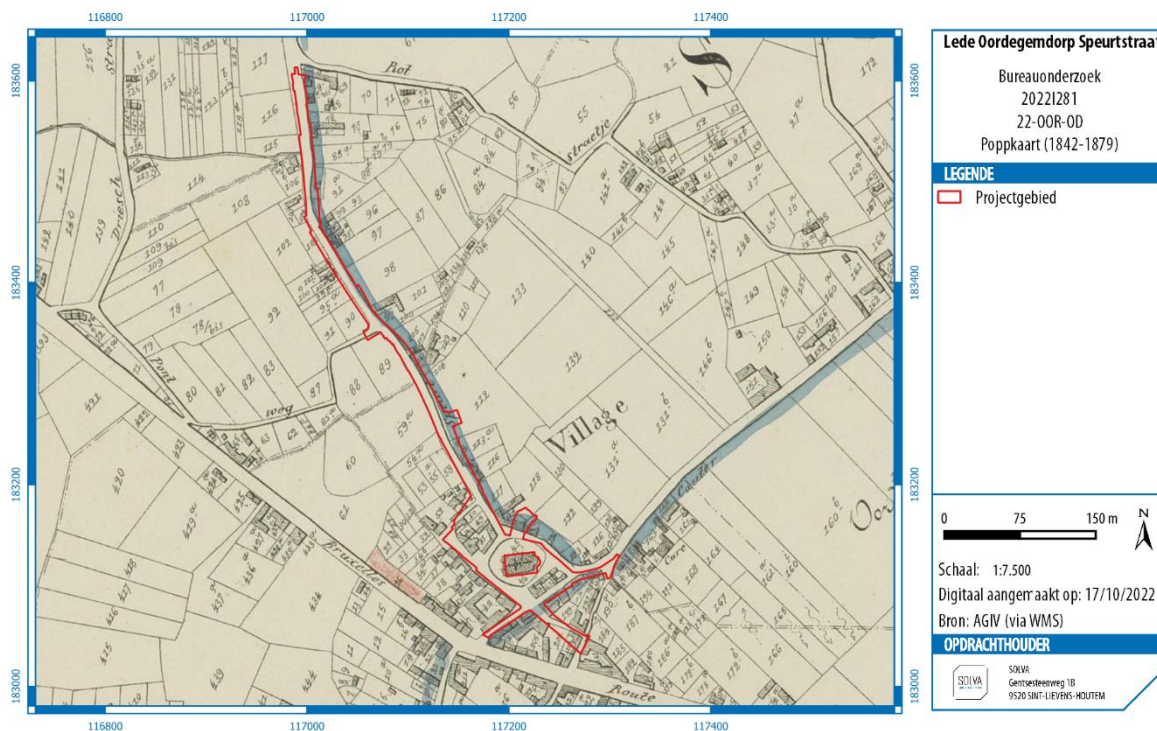
Figuur 27: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.4.3.4 PHILIPPE VANDERMAELEN – CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)
 De Vandermaelenkaart (Figuur 28) biedt geen extra informatie in vergelijking met Atlas der Buurtwegen.

Figuur 28: Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.4.3.5 PHILIPPE CHRÉTIEN POPP – ATLAS CADASTRAL PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)
De Poppkaart (Figuur 29) biedt geen extra inzichten in vergelijking met voorgaande kaarten.

Figuur 29: Poppkaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 17/10/2022)

2.2.4.3.6 RECENTE EVOLUTIE

De huidige lay-out van de dorpskern is enigszins veranderd in vergelijking met de Poppkaart.

Op het kerkhof zijn sinds 1916 geen nieuwe graven meer gedolven.¹⁷ Onder aansturing van de Duitse bezetter werd immers een nieuwe begraafplaats opgericht op de Oordegemkouter. Het oude kerkhof werd wel nog onderhouden en in 1933 zouden er werken uitgevoerd zijn waarbij het 85 cm werd verlaagd.¹⁸ Uit een vergelijking van een foto en postkaarten uit 1932, 1941 en 1942 (cf. infra) valt echter af te leiden dat deze werken en afgraving pas in 1942 plaatsvonden. Voor 1942 wordt het niveauverschil tussen het kerkhof en de kerkingang overbrugt met twee treden, nadien zijn er vijf benodigd. Ook aan de huidige plint is te zien dat deze vroeger voor een groter stuk onder de grond zat. Ook het grafmeubilair lijkt verwijderd te zijn, hoewel het kerkhof officieel pas in 1963 zou zijn opgeheven. De kerkhofmuur werd deels verwijderd (in het zuiden) en herbouwd (in het westen en noorden), met een verkleining van het kerkhofareaal tot gevolg. Tenslotte lijkt het terrein rond het kerkhofareaal gewijzigd te zijn. Niettegenstaande de afgraving van het kerkhof neemt het aantal treden van de trap van de straat naar het kerkhof toe van vijf naar acht. Hieruit valt af te leiden dat het straatniveau, althans aan de westzijde van de kerk, significant¹⁹ verlaagd is. Een vergelijking met de huidige situatie doet vermoeden dat het kerkhofareaal sindsdien niet meer gewijzigd is. Enkel aan de noord- en noordwestzijde is er nog een struikpartij en extra muur toegevoegd, wellicht in 1962-1963.

Naast de verlaging van het kerkhof in 1942 heeft er vermoedelijk ook al eerder een afgraving plaatsgevonden. Zo is er op de foto uit 1932 al een extra trede aan de kerkingang te zien en is er al een niveauverschil van vijf treden tussen het kerkhof en het straat. De kerk ligt in 1932 dus al op een soort plateau ten opzichte van de omgeving.

¹⁷ De Gendt 1983, 120.

¹⁸ De Gendt 1983, 118.

¹⁹ Naar schatting ca. 1,5m.

In 1962-1963 zijn er tot slot nog enkele grootschalige werken geweest in het dorpscentrum.²⁰ Hierbij werd het woonblok ten zuiden van de kerk afgebroken en vervangen door twee parkeerstroken en wegenis. Ook zijn op dat moment wellicht de struikpartij en de extra muur aan de noord- en noordwestzijde van het kerkhof toegevoegd. Deze zijn immers nog niet zichtbaar op een postkaart uit 1949 (Foto 25) maar wel aanwezig op de luchtfoto uit 1971 (Figuur 30).

Foto 21: Foto uit 1932 van de westgevel van de kerk. Op de voorgrond links en rechts zijn delen van de oudere kerkhofmuur te zien. Een trap met vijf treden overbrugt het hoogteverschil tussen het straatniveau en het kerkhof (Bron: KIK-IRPA).

²⁰ De Gendt 1983, 118.

Foto 22: Foto uit 1941 met zicht op de westgevel van de kerk. De kerkhofmuur en het kerkplein zijn nog niet veranderd t.a.v. de situatie in 1932. Op de voorgrond is een kasseiweg te zien alsook een onverhard stuk met een waterpomp voor de huizen van het woonblok ten noordwesten van de kerk (bron: www.delcampe.net).

Foto 23: Foto uit 1942 met zicht op de westzijde van het kerkareaal. De kerkhofmuur en trappenpartij zijn pas verbouwd en zichtbaar in hun huidige vorm (zie Foto 26). Van de kerkingang daalt men nu vijf treden tot op het kerkhofniveau, vervolgens nog eens acht treden tot het straatniveau. Hieruit valt af te leiden dat niet alleen het kerkhof maar ook de straat verlaagd zijn (Bron: KIK-IRPA).

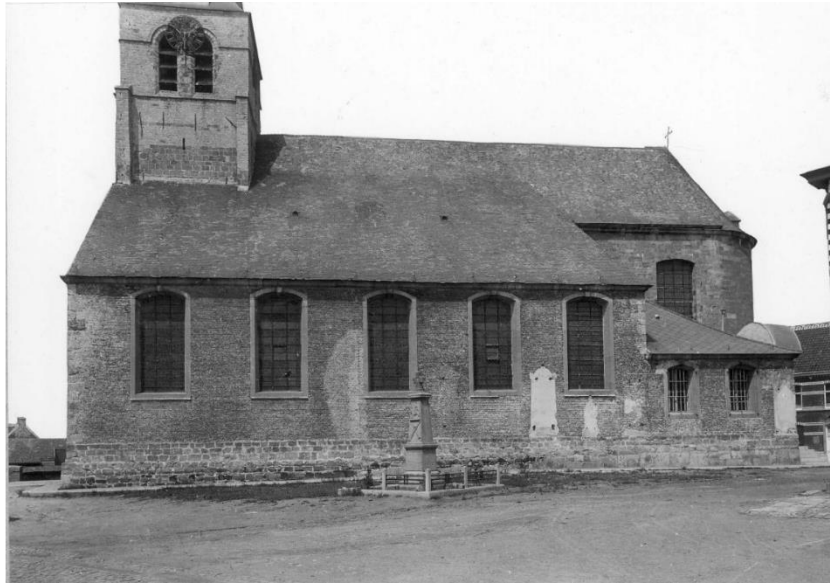

Foto 24: Foto uit 1942 met zicht op de zuidzijde van de kerk. Het zuidelijke woonblok (rechts in beeld) is nog aanwezig maar de zuidelijke kerkhofmuur en grafmeubilair zijn reeds verwijderd (Bron: KIK-IRPA).

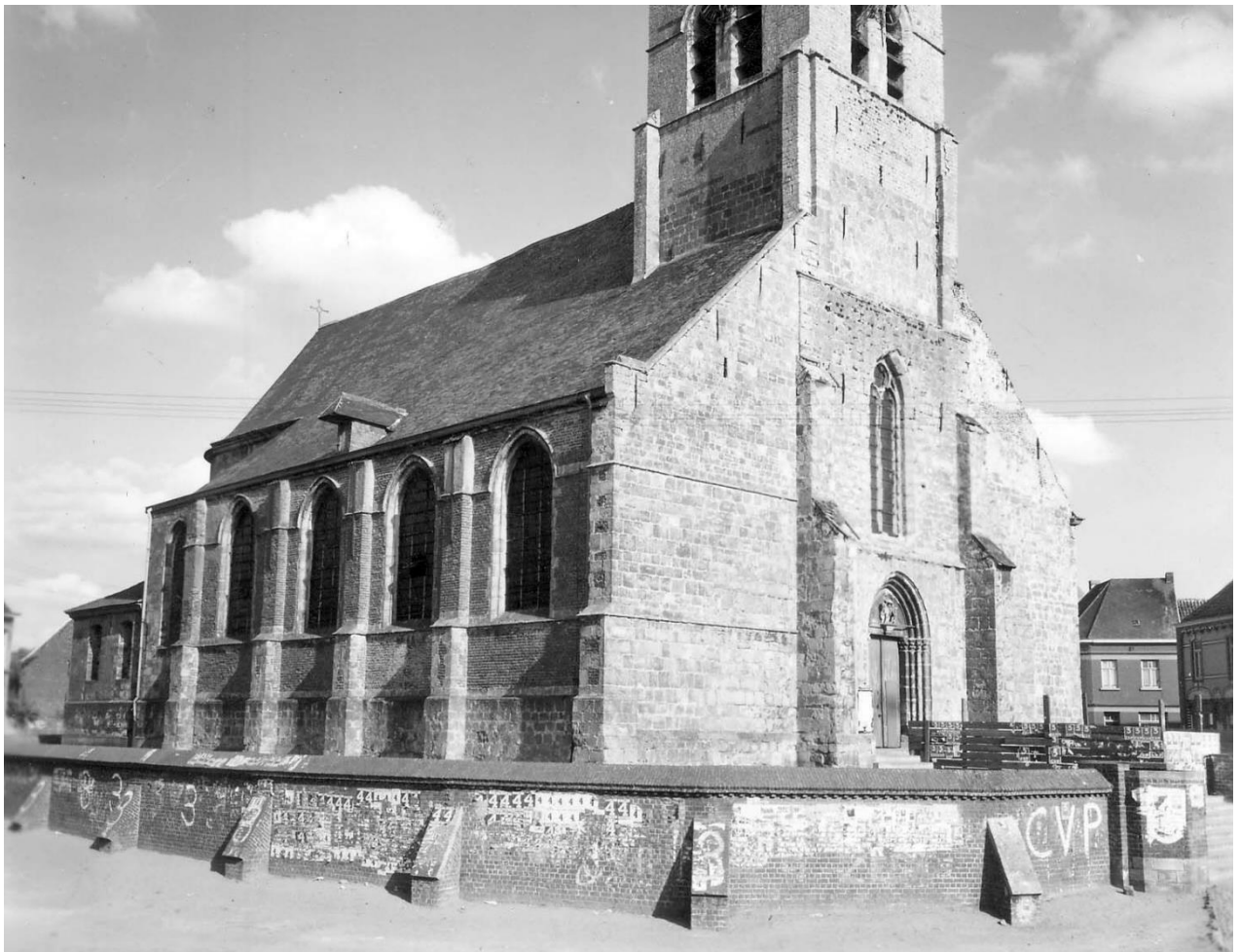

Foto 25: Foto uit 1949 met zicht op de noord- en noordwestzijde van de kerk. De nieuwe kerkhofmuur is aanwezig maar er zijn nog geen struikpartij en extra buitenmuur (Bron: KIK-IRPA).

Foto 26: Huidig zicht op de westgevel van de kerk. De meest opvallende verschillen met de foto en prentkaarten vanaf 1942 zijn de toevoeging van de struikpartij en extra buitenmuur (links in beeld) en de gewijzigde gevel (rechts in beeld) door een verlaging van het dak aan de zuidkant van de kerk (Bron: Google Streetview). Aan de afwerking van de plint op bijvoorbeeld de steunbeer rechts vooraan is te zien dat het kerkhof oorspronkelijk (voor 1942) hoger lag.

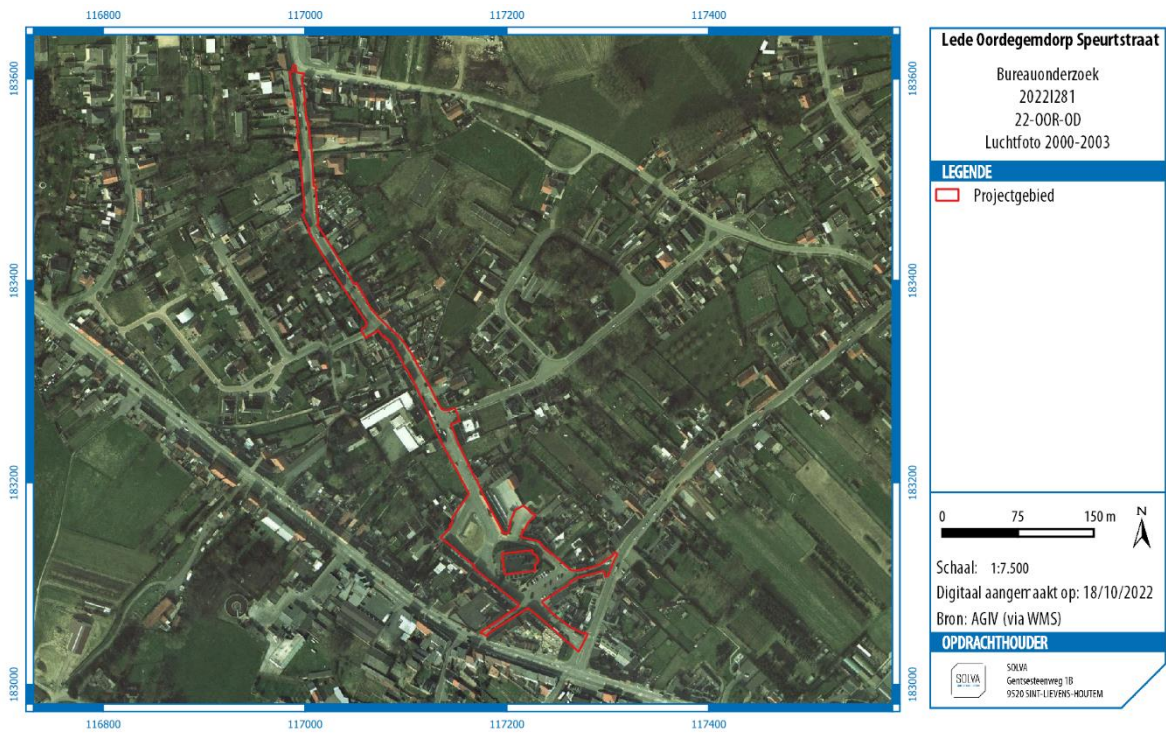
Op de recente luchtfoto's tot slot is duidelijk waar te nemen dat het woonblok ten noordwesten van de kerk nog aanwezig is op de oudste luchtfoto's. Deze is pas in de jaren '90 afgebroken en ingericht als speelplein en groene ruimte. Het projectgebied is volledig ingericht en verhard waarbij de percelen rondom het projectgebied stelselmatig zijn ingenomen door bebouwing.

Figuur 30: Orthofoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

Figuur 31: Orthofoto uit 1979-1990 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

Figuur 32: Orthofoto uit 2000-2003 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

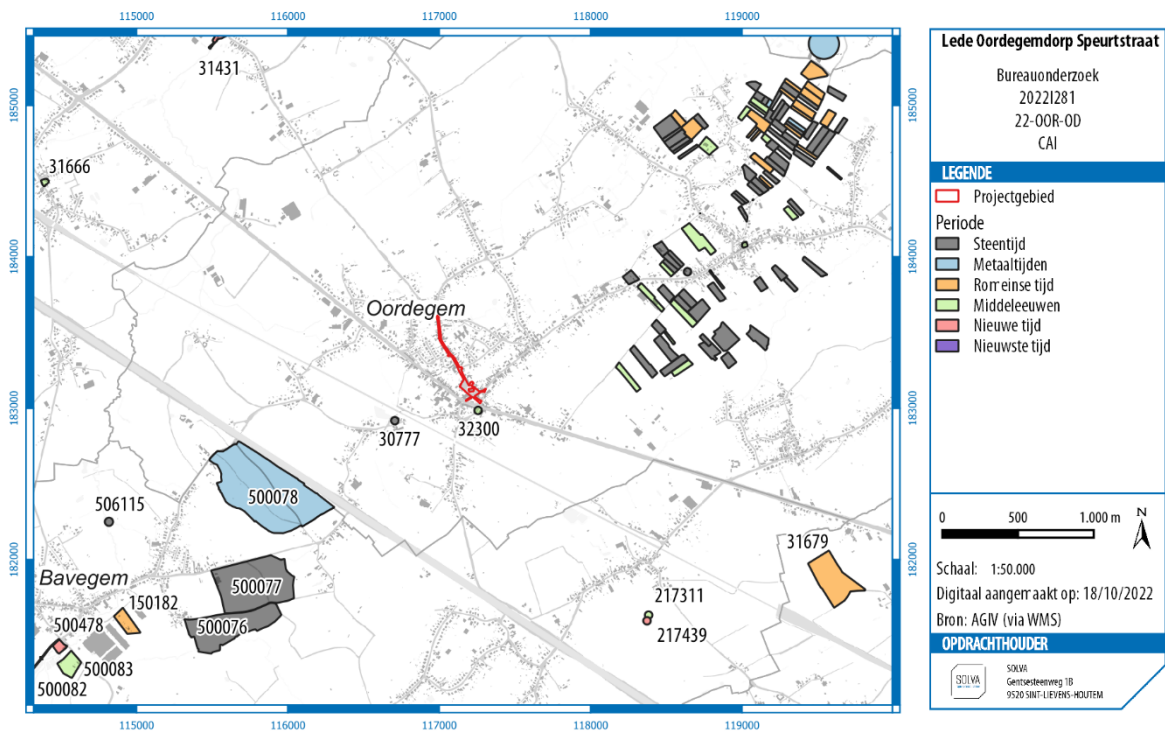
Figuur 33: Orthofoto uit 2012 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

Figuur 34: Orthofoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

2.2.5 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER

Voor het **projectgebied** zelf (Figuur 35) zijn geen archeologische sites gekarteerd.

Figuur 35: CAI-locaties op de GRB met aanduiding van het projectgebied. (Bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 18/10/2022)

In de **ruimere omgeving** van het projectgebied toont de centrale archeologische inventaris (CAI) verscheidene CAI-locaties:

Ten noordoosten van het projectgebied is aan weerszijden van de straat Molenhoek, ter hoogte van Smetlededorp, en aan weerszijden van de Kerkhofstraat, een concentratie van CAI-locaties aanwezig. Deze zijn het resultaat van een archeologische veldkartering in de gemeente Smetlede, uitgevoerd door De Winne V. in de periode 1988-1989 i.k.v. een licentiaatsverhandeling. De vondsten stammen uit verschillende periodes, meer bepaald uit de steentijden²¹, de metaaltijden²², de Romeinse periode²³ en de middeleeuwen²⁴, en omvatten verschillende materiaalcategorieën.

Direct ten zuiden van het projectgebied is een metalen grape uit de 14de-15de eeuw gekarteerd als losse vondst (CAI-locatie 32300).²⁵ Meer naar het westen verwijst CAI-locatie 30777 naar het fragment van een gepolijste bij uit het Neolithicum/vroege Bronstijd.²⁶ CAI-locatie 500078, aan de overzijde van de E40, verwijst naar een archeologische veldkartering en erfgoedonderzoek. Eerstgenoemde betreft

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Molenhoek IX: [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156538> (geraadpleegd op 7 februari 2023).

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Briel XXXVIII: [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156559> (geraadpleegd op 7 februari 2023).

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Briel XXXIV: [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156546> (geraadpleegd op 7 februari 2023).

²⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2023: Grote Steenweg: [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156508> (geraadpleegd op 7 februari 2023).

²⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Zwaanstraat I: [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/32300> (Geraadpleegd op 26-10-2022)

²⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Ouden Heirweg I: [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/30777> (Geraadpleegd op 26-10-2022)

prehistorisch vondsmateriaal, laatstgenoemde de mogelijke aanwezigheid van een Keltische nederzetting.²⁷

2.2.6 EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

2.2.6.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Het projectgebied ligt in het centrale en noordelijke deel van het dorpscentrum van Oordegem, een deelgemeente van Lede en in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen op de overgang van de leemstreek naar de zandleemstreek. Het dorp is gelegen langsheen de noordelijke en westelijke flank van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug.

Uit de Quartairgeologische kaart valt af te leiden dat de Pleistocene sequentie dagzoomt. Op de bodemkaart is het dorpscentrum gekarteerd als een bebouwde zone. Uit de omgeving valt af te leiden dat het oorspronkelijke Pleistocene dek ter hoogte van het dorpscentrum zal bestaan hebben uit een (zand)leempakket van ca. 1,5 m dikte. Bij de overgang naar het Tertiair zandige substraat is er meestal een residuaire grindlaag die bestaat uit gerolde of gebroken keien (basisgrind).

2.2.6.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Binnen het projectgebied is nog geen archeologische site gekend. Wanneer er naar de ruimere omgeving gekeken wordt zijn er wel al sporen van menselijke activiteiten vastgesteld sinds de prehistorie. Daarnaast zijn er ook al activiteiten vastgesteld uit de metaaltijden en de Romeinse periode. Dit gebeurde quasi uitsluitend op basis van veldkarteringen die zich ten noordoosten van het projectgebied bevonden. Ook aan de zuidwestelijke zijde zijn de waarnemingen gebaseerd op veldkartering en vondsten die hier werden aangetroffen bij het verzamelen van materiaal voor het opstellen van een licentiaatsverhandeling.

De oudste sporen in het centrum van Oordegem dateren echter pas uit de middeleeuwen. De huidige Gotische kerk uit de 14de eeuw gaat vermoedelijk terug op een Karolingische kerk uit de 8ste-9de eeuw.

2.2.7 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.2.7.1 EEN GEMOTIVEERDE TEKSTUELE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

➤ *Aanwijzingen voor het archeologisch potentieel, landschapshistoriek en gebruiksevolutie*

Het projectgebied ligt in het centrale en noordelijke deel van het dorpscentrum van Oordegem, een deelgemeente van Lede en in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen op de overgang van de leemstreek naar de zandleemstreek. Het dorp is gelegen langsheen de noordelijke en westelijke flank van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug.

Binnen het projectgebied is nog geen archeologische site gekend. Wanneer er naar de ruimere omgeving gekeken wordt zijn er wel al sporen van menselijke activiteiten vastgesteld sinds de prehistorie. Daarnaast zijn er ook al activiteiten vastgesteld uit de metaaltijden en de Romeinse periode. Dit gebeurde quasi uitsluitend op basis van veldkarteringen die zich ten noordoosten van het projectgebied bevonden. Ook aan de zuidwestelijke zijde zijn de waarnemingen gebaseerd op veldkartering en vondsten die hier werden aangetroffen bij het verzamelen van materiaal voor het opstellen van een licentiaatsverhandeling.

De oudste sporen in het centrum van Oordegem dateren echter pas uit de middeleeuwen. De huidige Gotische kerk uit de 14de eeuw gaat vermoedelijk terug op een Karolingische kerk uit de 8ste-9de eeuw.

Op de Villaretkaart is het hedendaagse stratenpatroon reeds herkenbaar. De Kerkstraat is echter nog afwezig. Vanaf de Ferrariskaart is de Kerkstraat wel aanwezig in het stratenpatroon. Vanaf dan ligt het stratenpatroon min of meer vast en neemt de bebouwing toe langsheen de Speurtstraat.

In 1962-1963 zijn er grootschalige werken geweest in het dorpscentrum. Hierbij werd het woonblok ten zuiden van de kerk afgebroken en vervangen door twee parkeerstroken en wegenis. Ook zijn op dat moment wellicht de struikpartij en de extra muur aan de noord- en noordwestzijde van het kerkhof

²⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Berg (BAV/98/4);
[Online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/500078> (Geraadpleegd op 26-10-2022)

toegevoegd. In de jaren 90 werd er ten noordwesten van de kerk nog een ander woonblok afgebroken en werd dit omgevormd tot groenruimte.

➤ *Wat is de impact van de geplande werken?*

Zie 2.1.2.2 De ontworpen toestand

➤ *Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?*

Er zijn een aantal gegevens die het mogelijk maken om de verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed in te schatten. Ons baserend op landschappelijke gegevens, cartografisch materiaal en historische en archeologische bronnen kunnen we een hypothetisch verwachtingspatroon formuleren voor het projectgebied.

- Het projectgebied bevindt zich ten dele **binnen de historische kern van Oordegem**.
- Het huidige **stratenpatroon** van het projectgebied gaat minstens terug tot de 18de eeuw en wellicht tot in de middeleeuwen. Sporen, andere en ouder dan voormalige wegtracés, zullen maar vanaf een bepaalde diepte bewaard zijn, gezien de reeds aanwezige verstoring door de opbouw van de huidige wegenis en eventuele voorlopers hiervan.
- Binnen de contouren van het huidige plein rond de kerk waren voorheen ook enkele **woonblokken** gesitueerd. Deze verdwenen pas in de loop van de twintigste eeuw. Niettegenstaande de huidige nutsleidingen, riolering en in mindere mate de bestaande wegenis de originele bodemopbouw reeds hebben aangetast, is het mogelijk dat ten noordwesten en ten zuidoosten van de kerk nog restanten van deze historische **bebouwing** aanwezig zijn in de ondergrond. De historische kaarten laten toe om drie zones af te bakenen waar **bewoning** aanwezig was:
 - Ter noordwesten van de kerk, ter hoogte van de huidige groenzone, stonden tot in de jaren '90 van de voorgaande eeuw enkele huizen. Deze huizenblok gaat met zekerheid minstens terug tot de 18de eeuw, maar de mogelijkheid bestaat dat ze al veel langer aanwezig was.
 - Ten zuiden van de kerk was eveneens een huizenblok gelegen, dewelke zich situeert onder de huidige parkeerplaatsen en de rijbaan die er tussen loopt. Ook deze huizenblok gaat minstens terug tot de 18de eeuw, maar is mogelijks (nog veel) ouder.
 - Het uiterste noorden van het plein onderging een aanpassing. Op de Atlas der Buurtwegen ligt de noordelijke hoek van het dorpsplein meer naar het zuiden. Na het midden van de 19de eeuw werd het plein wellicht open getrokken. Ook hier is mogelijk nog oudere bewoning aan te treffen.
- Rondom de kerk is op historische kaarten **een kerkhof** gesitueerd dat een aanzienlijk deel van het huidige plein beslaat. De huidige kerk gaat in oorsprong terug op een 14de-eeuwse Gotische kerk. We mogen aannemen dat de historische begraafplaats minstens tot deze periode teruggaat, maar hoogstwaarschijnlijk verder in de tijd opklimt.
 - In welke mate **het historische kerkhof** zoals te zien op 19de-eeuwse kaarten nog bewaard is onder de hedendaagse verharding, is echter moeilijker te beantwoorden. Het historische kerkhof werd immers in 1853 **geëffend** en in 1942 **verkleind** en **heringericht**, waarbij minstens een deel van het resterende kerkhof/plein tot 85 cm is **afgegraven**. Sinds 1916 werd er al niemand meer begraven.
 - Hoewel een deel van **het resterende kerkhof** 85 cm is afgegraven, is de kans groot dat er nog (oudere) graven bewaard zijn in de resterende kerkhofgrond.

Voornamelijk ter hoogte van de historische dorpskern is er een **groot archeologisch potentieel** aanwezig. Het historisch en historisch-cartografisch onderzoek licht immers maar een tip van de sluier op over de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van het dorp Oordegem. . De onderzoeksvragen kunnen slechts ten dele en hypothetisch beantwoord worden met een bureaustudie. Eventuele archeologische resten in de ondergrond zouden meer informatie en duidelijkheid kunnen verschaffen. De geplande werken vormen echter een mogelijke bedreiging voor deze archeologische resten. Verder onderzoek op het terrein alvorens deze werken worden uitgevoerd is daarom aangewezen.

Bovendien hebben er tot op heden in de ruime regio van Oordegemdorp en de Speurtstraat geen archeologische opgravingen plaatsgevonden. Op enkele vondsten die via veldkartering in kaart zijn gebracht is de archeologische kennis over dit gebied vrij beperkt.

➤ *Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?*

Een eventueel aanwezige site kan niet geheel in situ worden bewaard. Gelet op het aanwezige kennispotentieel binnen een deel van het projectgebied en de impact van de werken is verder onderzoek noodzakelijk.

Dit dient in eerste instantie in de vorm van een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden. Deze onderzoekstechniek zal ter hoogte van de historische dorpskern (Oordegemdorp) het meeste informatie (kosten/baten) opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Dit onderzoek zal een schadelijke impact hebben op het bodemarchief. Toch is deze onderzoeksmethode nodig om verdere uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid, diepte, complexiteit, densiteit en bewaringstoestand van een archeologische site op het terrein. De argumentatie en zonering hiertoe zijn verder uitgewerkt in de Toelating Vooronderzoek met ID 897 van het Agentschap Onroerend Erfgoed. Ze worden hier deels besproken in 2.2.7.2 en 3.1.3.1.1.

2.2.7.2 **AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT**

Over het volledige projectgebied kunnen archeologische sporen worden aangetroffen. Er zijn echter slechts enkele zones aan te duiden waarbinnen relevant archeologisch erfgoed op basis van historische en archeologische bronnen verwacht wordt binnen het gabarit van de geplande werken. Het gaat meer bepaald om de historische dorpskern. Enkel in deze zone wegen de kosten van het vervolgonderzoek op tegen de potentiële kenniswinst. In de rest van het projectgebied is de kans op het aantreffen van archeologische resten met een voldoende hoog kennispotentieel eerder gering. Vergelijking met gelijkaardig onderzoek nabij kerken toont immers de snelle afname aan van aanwezigheid van archeologische sporen, eenmaal verder verwijderd van de kerk (bijvoorbeeld Baardegem N411²⁸).

Figuur 36: Aanduiding van de zones waar relevant archeologisch erfgoed verwacht wordt in het gabarit van de geplande werken.

2.2.7.3 **AFBAKENING VAN ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT**

Zie 2.2.7.2 Afbakening van zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt.

²⁸ Opgraving door SOLVA, rapport in opmaak.

3 VERSLAG VAN RESULTATEN PROEFPUTTENONDERZOEK

3.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

3.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2023A196

Sitecode: 22-OOR-OD

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Lede, Oordegem, Oordegemdorp, Speurtstraat

Bounding box:

punt 1: x= 116968.02 /y= 183618.64

punt 2: x= 117314.68 / y= 183018.45

Kadastrale gegevens:

Lede, afdeling 5, Oordegem, sectie B, perceel 117K (partim)

Lede, afdeling 5, Oordegem, sectie E, perceel 46, 47H, 49E en openbare weg

Topografische kaart: zie Figuur 2 en Figuur 3

Betrokken actoren:

Erkend archeoloog - veldwerkleider: Erik Verbeke

Assistent-archeologen: Kenneth Nachtergaele en Sigrid Klinkenborg

Fysisch antropoloog: Liesbeth Massagé

Specialist aardewerk (post)middeleeuwen: Wouter De Maeyer

Tekst: Kenneth Nachtergaele en Liesbeth Massagé

Kaartjes: Erik Verbeke (QGis)

Redactie: Erik Verbeke, Wouter De Maeyer en Bart Cherretté

Terreinwerk: 17/07/2023 – 01/08/2023

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

3.1.2 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is uitspraken te doen over de archeologische waarde van het projectgebied t.h.v. van de dorpskern van Oordegem door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit betekent dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat aan de hand van de resultaten de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Dit moet leiden tot een beargumenteerde evaluatie en het duiden van een eventueel vervolgtraject.

Bijkomend is er een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en densiteit van begravingen in deze fase prioritair.

3.1.2.1 VRAAGSTELLING

Algemene onderzoeksvragen zijn:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
- Op welke niveaus manifesteren deze zich?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?
- Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaatsen?

- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven: wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?
- Welke maatregelen dienen desgevallend genomen te worden ten aanzien van de archeologische sporen?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?
- Is er verder (voor)onderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

Specifieke onderzoeksvragen zijn:

- Is er menselijke **historische** begraving bewaard ter hoogte van het kerkplein?
- Hoever strekt deze begraving zich uit en wat is de bewaring ervan? Zullen deze door de geplande werken worden geraakt?
- Is er een fysieke begrenzing van (de verschillende fasen van) het kerkhof in de vorm van een gracht of kerkhofmuur?
- Is er een eerste indicatie voor de ouderdom van het kerkhof?
- Is een populatieonderzoek aangewezen?
- Zijn er resten terug te vinden van de historische bebouwing op het kerkplein?
- Is er een eerste indicatie voor de ouderdom van deze gebouwen?
- Zijn er onder en/of rond het kerkhof nog oudere bewoningssporen, bijvoorbeeld van de (vroeg)middeleeuwse dorpskern, aanwezig?
- Zijn er nog voorlopers aanwezig van de huidige wegenis en hou oud zijn deze?

3.1.2.2 DE RANDVOORWAARDEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk 4.0.

3.1.3 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

3.1.3.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN –TECHNIEKEN

3.1.3.1.1 STRATEGIE

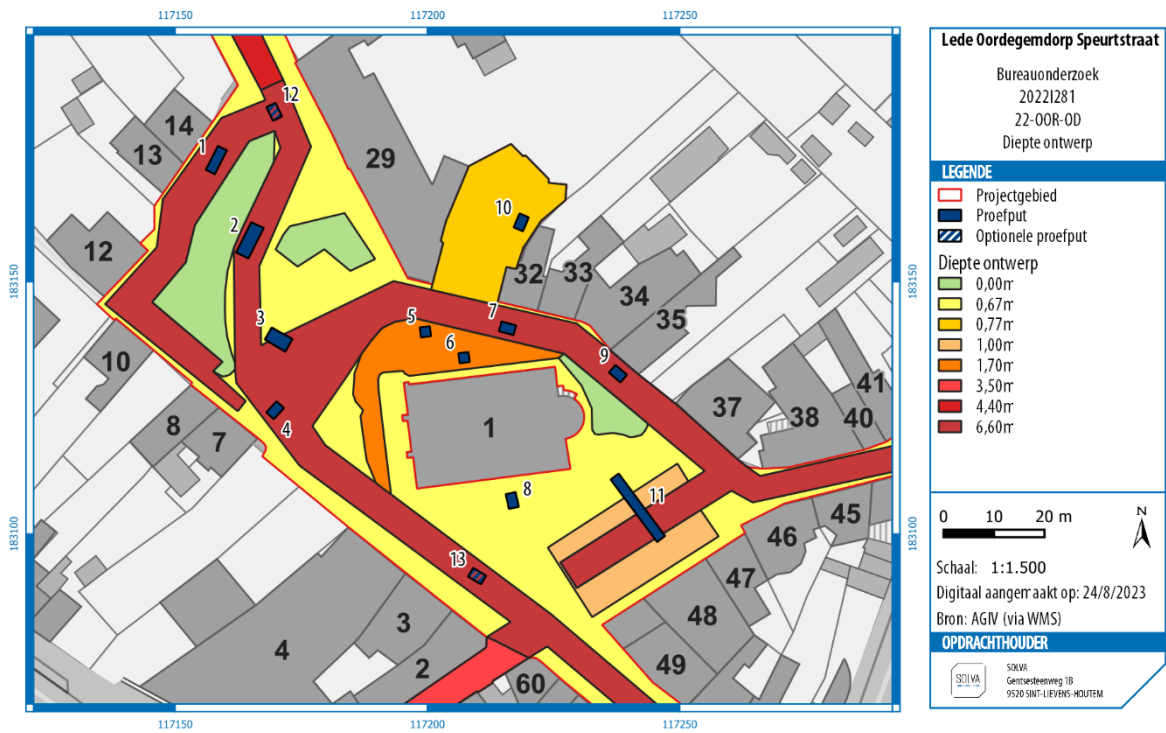
Op basis van het bureauonderzoek kunnen we in de dorpskern een occupatie sinds de (post)middeleeuwen veronderstellen. Naast historische bewoning in het noordwesten en het zuidoosten van het kerkplein, geven de cartografische bronnen ook aan dat het kerkhof minstens teruggaat tot de 18de eeuw. De mogelijke bewoningssporen in combinatie met een eventuele aanwezigheid van begraving betekenen dat we een zekere complexiteit in het archeologisch erfgoed mogen verwachten. Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk versie 4.0 van toepassing. Het gaat bijgevolg om proefputten voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3).

Gelet op het archeologische potentieel van het projectgebied ter hoogte van de historische dorpskern is het cruciaal om tot een betrouwbare inschatting van het bodemarchief te komen. Tien proefputten zijn vooropgesteld, aangevuld met drie optionele proefputten. Indien de bestaande verstoringen dermate groot zijn, dat bepaalde inzichten niet kunnen verworven worden in de tien vooropgestelde proefputten, kunnen de optionele proefputten alsnog uitgegraven worden. De afmetingen van deze proefputten zijn variabel naargelang de vraagstellingen die erop van toepassing zijn (Figuur 37). Bijgevolg kunnen deze afmetingen in functie van de vraagstelling ook aangepast worden tijdens het terreinwerk naargelang de omstandigheden dit vereisen (aanwezigheid nutsleidingen, pragmatische overwegingen i.v.m. toegankelijkheid, veiligheid, etc.). Ook de diepte van de proefputten varieert in functie van de vraagstelling en de werkomstandigheden.

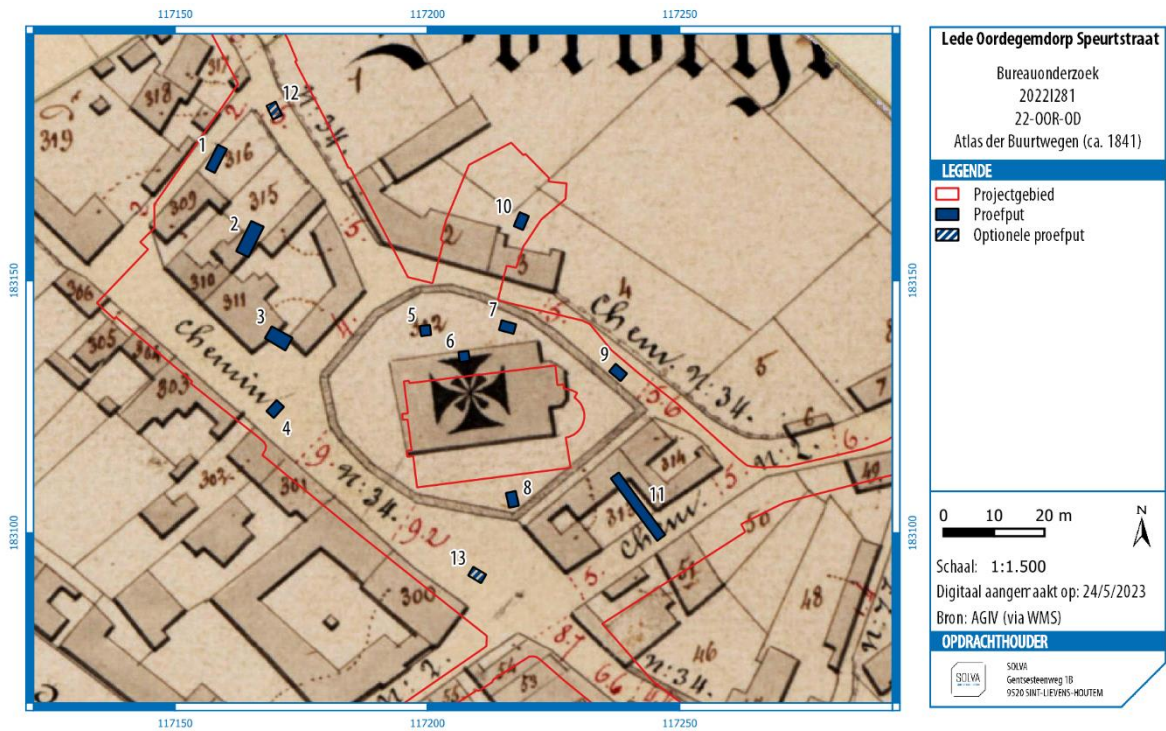
Specifieke doelstelling per put:

- **Proefputten 1, 2 en 3** situeren zich ter hoogte van de bebouwing aan de noordwestelijke zijde van de kerk, zoals afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen. Deze proefputten komen tegemoet enerzijds aan het evalueren van de eventuele aanwezigheid van bebouwing op deze locatie en anderzijds aan het maken van een inschatting van de ouderdom en diepte van de aanwezige archeologische niveaus. In het bijzonder op de achtererven is de kans op het aantreffen van oudere (middeleeuwse) grondsporen groter.
- **Proefput 5** is gelokaliseerd ten noorden van de kerk, ter hoogte van het kerkhof zoals afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen. Ze dient tot het maken van een evaluatie van de eventueel aanwezige kerkhofmuur en begravingen binnen het gabarit van de werken.
- **Proefputten 4 en 9** bevinden zich respectievelijk ten westen en ten oosten van de kerk, ter hoogte van historische wegtracés. Deze putten zijn op deze locatie ingepland om zicht te krijgen op eventueel oudere straatniveaus en bij uitbreiding op de archeologische niveaus in het algemeen. Ook kan in proefput 9 geëvalueerd worden of het kerkhof ooit nog groter is geweest dan aangegeven op de 19de-eeuwse kaarten.
- **Proefputten 6 en 8** zijn respectievelijk gelokaliseerd ten noorden en ten zuiden van de kerk. In deze putten kan een inschatting gemaakt worden van de stratigrafie van het kerkhof. Ze bevinden zich immers op de best bewaarde stukken van het oudere kerkhofareaal. Indien begravingen aanwezig zijn, laten deze proefputten toe een inschatting te maken van het aantal aanwezige archeologische niveau(s) binnen het gabarit van de geplande werken. Deze inschatting kan vervolgens geëxtrapoleerd worden naar het volledige “verhoogde plateau” waar de kerk op gebouwd is (zie Figuur 16 en Figuur 17). Het terrein is hier immers vlak en heeft minstens sinds de 19de eeuw eenzelfde evolutie ondergaan.
- **Proefput 7** dient tot het maken van een evaluatie van de eventueel aanwezige kerkhofmuur en begravingen. Uit de 19de-eeuwse kaarten valt immers af te leiden dat het oudere kerkhofareaal vooral in noordelijke richting groter was dan de huidige begrenzing. Ook kan het kerkhof oorspronkelijk nog groter geweest zijn dan de 19de-eeuwse begrenzing.
- **Proefput 10** dient ter evaluatie van de ouderdom, bewaringsgraad en diepte van eventuele archeologische niveaus binnen het gabarit van de geplande werken. De proefput is gelokaliseerd op het achtererf van de historische bebouwing zoals deze te zien is op de 19de-eeuwse kaarten, omdat hier de kans op het aantreffen van oudere (middeleeuwse) grondsporen groter is.
- **Proefput 11** is gelegen ter hoogte van de bebouwing aan de zuidoostelijke zijde van de kerk en op het historische wegtracé, zoals afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen. Hiervoor geldt een combinatie van de redeneringen zoals uitgeschreven bij enerzijds de proefputten 1, 2 en 3 en anderzijds de proefputten 4 en 9.
- **Proefputten 12 en 13 zijn optioneel.** Ze kunnen aanvullend onderzocht worden indien de overige proefputten onvoldoende inzicht verschaffen in het archeologisch bodemarchief. Zo kan bijvoorbeeld proefput 12 ingezet worden als de resultaten uit proefput 1 te beperkt zouden zijn vanwege recente verstoringen. Beide kunnen ook ingezet worden om de bewaringsgraad van archeologische niveaus onder het huidige wegdek nauwkeuriger te bepalen indien de resultaten uit proefputten 4, 7 en 9 onvoldoende zijn.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven werken dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het onderzoeksdoel is succesvol beëindigd, indien er op alle vooropgestelde onderzoeksvragen gefundeerd kan worden geantwoord.

Figuur 37. Locatie proefputten t.a.v. de geplande werken.

Figuur 38. Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied en de locatie van de proefputten.

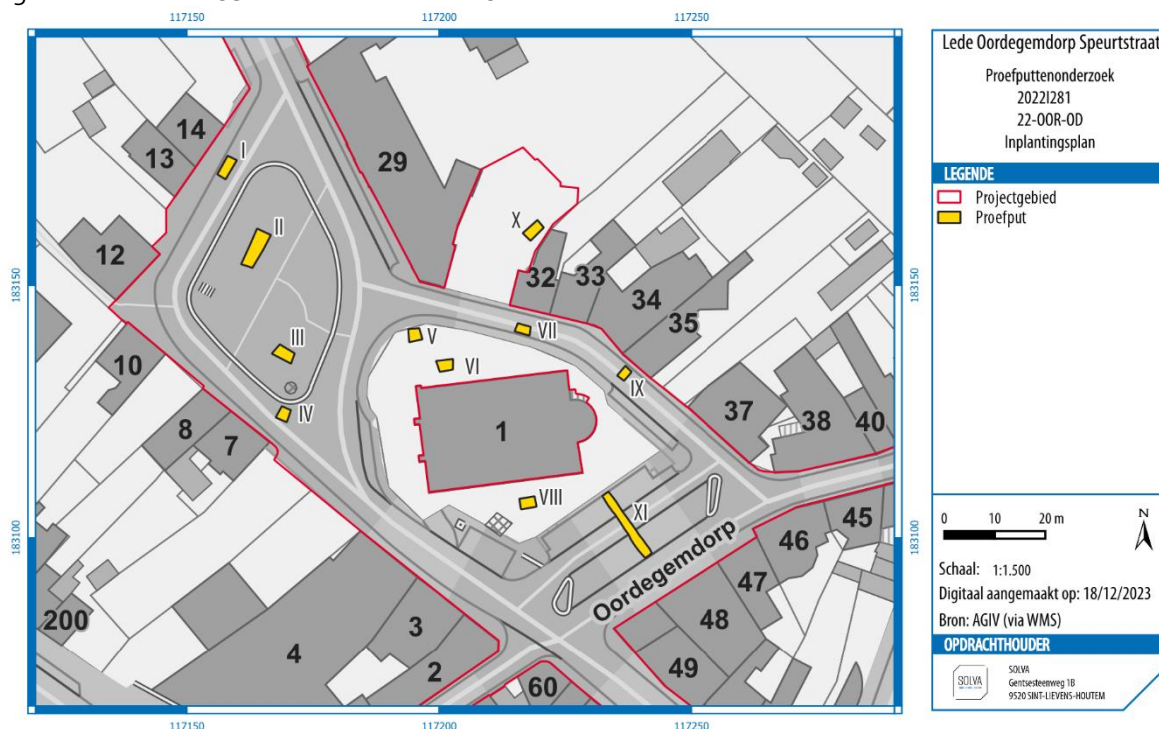
3.1.3.1.1 METHODEN EN TECHNIKEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven werken dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het gaat om proefputten voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3). Het onderzoeksdoel is succesvol beëindigd, indien er op alle vooropgestelde onderzoeksvragen gefundeerd kan worden geantwoord.

De afgraving van het vlak gebeurde door de firma ELTA met een bandenkraan van 1,5 ton met platte bak. Deze afgraving gebeurde steeds onder begeleiding van de archeologen van SOLVA. De afgegraven grond is grotendeels opnieuw gebruikt om de putten nadien terug op te vullen. Na het afgraven zijn alle structuren opgeschoond, gefotografeerd en digitaal opgemeten met een GPS. Elk spoor kreeg een individueel spoornummer met een daaraan gekoppeld uniek volgnummer voor de vondsten. Aanvullend op de vlakregistratie zijn verschillende profielen en coupes gezet om inzicht te krijgen in de aard en chronologie van de pakketten. Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage. De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is zowel het kunnen invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit valt uiteen in negen types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI', 'horizontal feature interface' of 'HFI' en 'boring'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de spoorcombinaties. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling. Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren. Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan...

3.1.3.2 INPLANTINGSPLAN VAN DE PROEFPUTTEN

Figuur 39: Situering van de proefputten en het projectgebied op de GRB.

De proefputten zijn zo aangelegd dat ze een evaluatie toelaten van het aanwezige archeologische erfgoed in relatie tot de vooropgestelde vraagstelling.

3.1.3.3 BESCHRIJVING VAN DE OPENGELEGDE OPPERVLAKTE

Tabel 1: Weergave van de oppervlakte en de diepte van het eerste archeologisch relevante niveau²⁹ per proefput.

	Oppervlakte	Diepte
Zone I	8,46 m ²	ca. 0,40 m -mv
Zone II	20,28 m ²	ca. 1,40 m -mv
Zone III	8,77 m ²	ca. 0,40 m -mv
Zone IV	5,53 m ²	ca. 0,50 m -mv
Zone V	5,94 m ²	ca. 0,75 m -mv
Zone VI	6,51 m ²	ca. 0,40 m -mv
Zone VII	4,99 m ²	ca. 0,35 m -mv
Zone VIII	6,55 m ²	ca. 0,20 m -mv
Zone IX	4,21 m ²	ca. 0,35 m -mv
Zone X	7,85 m ²	ca. 0,45 m -mv
Zone XI	28,05 m ²	ca. 0,35 m -mv

3.1.3.4 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Tijdens het terreinwerk is geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te verkrijgen, is **alles** verzameld,

²⁹ Soms is het eerst aangelegde grondvlak om leesbaarheidsredenen dieper aangelegd dan het eerste archeologische relevante niveau. Zie 3.2.2.

voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank.

De enige uitzondering hierop is de selectie die uitgevoerd is t.a.v. los menselijk botmateriaal dat *ex situ* werd aangetroffen in kerkhofgrond en graven. Het inzamelen van al dit botmateriaal zou immers impliceren dat enorme hoeveelheden grond dienen uitgezeefd te worden. De kosten hiervan wegen niet op tegen de lage potentiële kenniswinst van dit vaak slecht bewaard en sterk gefragmenteerd botmateriaal dat zich niet meer *in situ* bevindt door vergraving. Dientengevolge zijn voornamelijk de beter bewaarde botfragmenten met nog een zekere informatiewaarde met de hand ingezameld.

3.1.3.5 *MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME*

Voor eventuele latere analyse zijn er bij enkele inhumaties uit Zone VI en VIII stalen genomen van de buikholte, incl. controlestalen van de bodem. Bij S07-1 uit Zone VI is er een houtstaal genomen van de grafkist voor een eventuele houtsoortbepaling. Van enkele natuurstenen bouwelementen is een staal genomen voor een eventuele steensoortbepaling. De staalnames zijn voorzien van een staalnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank (zie ook 3.2.5).

3.1.3.6 *BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL*

De afgraving gebeurde met een graafmachine met een platte bak van 120 cm breed. De foto's zijn genomen met een Panasonic DMC-G80. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze zijn voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS. De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een *Claris Filemaker 19 app*.

3.1.3.7 *BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE*

Er is niet afgeweken van de oorspronkelijke strategie. De optionele proefputten 12 en 13 zijn niet uitgevoerd. De resultaten uit de proefputten 1, 4, 7 en 9 waren voldoende om antwoord te bieden op de vraagstelling. Verder onderzoek van de proefputten 12 en 13 zou weinig tot geen meerwaarde geleverd hebben.

3.1.3.8 *ZONES WAAR BEHOUD IN SITU GEBEURDE*

In de proefputten werd machinaal afgegraven tot op het eerste relevante archeologisch niveau. Indien meerdere archeologische niveaus aanwezig waren binnen het gabarit van de geplande werken, is nadien laagsgewijs verdiept tot op deze niveaus. Dit was het geval bij de proefputten 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9 en 10. In elke proefput is daarbij ook de moederbodem en het laatste archeologisch relevante niveau bereikt, met uitzondering van proefputten 8 en 10. Alle sporen zijn opgegraven, indien relevant in functie van de vraagstelling. Enkel bij proefputten 8 en 10 is geopteerd voor behoud *in situ* van het laatste aangelegde niveau. Dit bevond zich immers reeds buiten het gabarit van de geplande werken (proefput 8) of aan de ondergrens ervan (proefput 10). Bij deze laatste bevindt het grootste deel van de archeologisch relevante sporen zich dan ook buiten het gabarit van de geplande werken.

3.1.3.9 *ASPECTEN WAARVOOR ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEWONNEN*

Niet van toepassing.

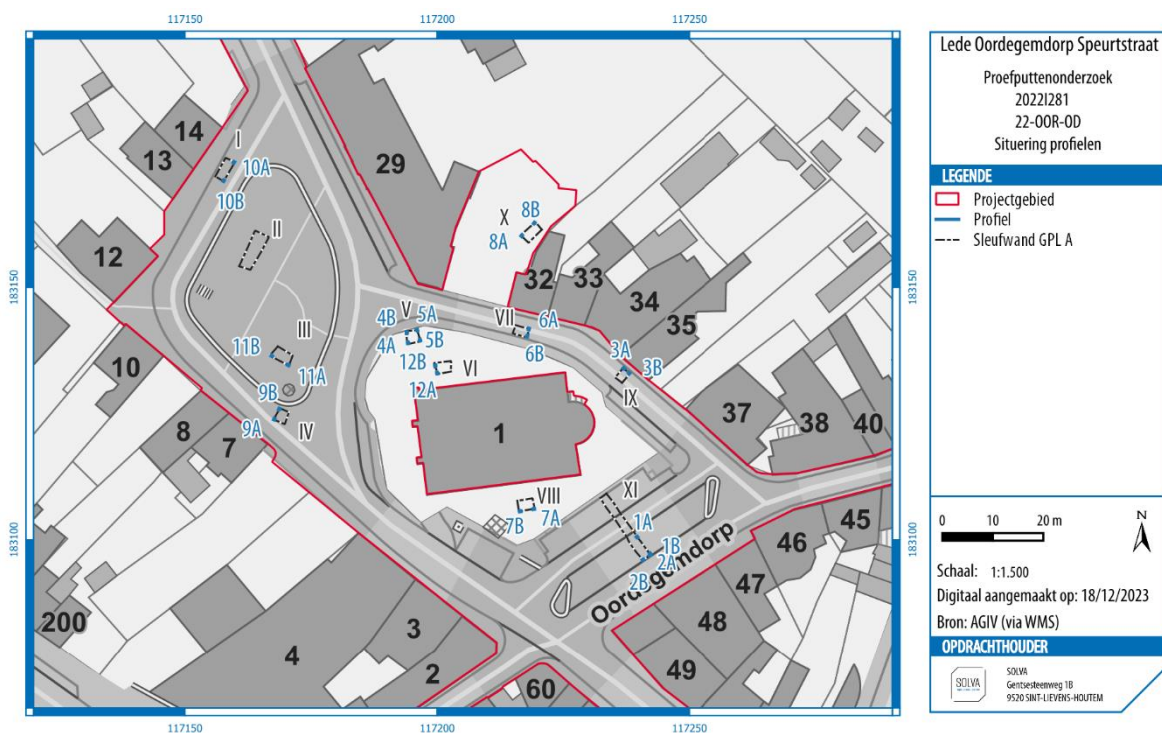
3.1.3.10 *ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD GEVRAAGD*

Niet van toepassing.

3.2 ASSESSMENTRAPPORT

3.2.1 *BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED*

Het projectgebied is gelegen binnen het dorpscentrum dat reeds honderden jaren (intense) bewoning heeft gekend. De onderzoekszone is momenteel in gebruik als rijweg, kerkplein, parkeerplaats en groenzone en is bijgevolg quasi volledig verhard. Er zijn dan ook geen volledig intacte bodemprofielen meer bewaard gebleven, aangezien op de groenzone er ook oudere bewoning aanwezig was. Dit heeft uiteraard een impact op de verwachting ten aanzien van antropogene activiteiten die zich enkel op het looppniveau hebben afgespeeld (bv. Steentijdsites).

Figuur 40: Situering van de profielen (blauw), de proefputten en het projectgebied op de GRB.

In totaal zijn er 12 profielen geregistreerd. In zone I, III, IV, VI, VII, VIII, IX en X is telkens één profiel geregistreerd. In zone II is er geen profiel geregistreerd en in zones V en XI werden er telkens twee profielen geregistreerd. De moederbodem werd bereikt in alle zones m.u.v. zone X.

Buiten de moederbodem zijn er echter enkel antropogene lagen aangetroffen. Relevante profielen zullen dan ook besproken worden in het volgende hoofdstuk bij het assessment van de sporen. De aardkundige interpretatie van de natuurlijke lagen (i.e. de moederbodem) gebeurt in combinatie met de informatie uit het bureauonderzoek. Deze interpretatie zal daarom behandeld worden in hoofdstuk 3.2.8.1.

3.2.2 ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

Aangezien het vooronderzoek gesitueerd is in een historische dorpskern, is het geen verrassing dat er in alle proefputten antropogene sporen zijn teruggevonden. In totaal zijn er 158 afzonderlijke spoornummers toegekend, verspreid over 11 verschillende proefputten (zie bijlage 16 voor de volledige sporenlijst, bijlages 13-15 voor de niet gefaseerde allesporenplannen alsook de details van de allesporenplannen in dit hoofdstuk).

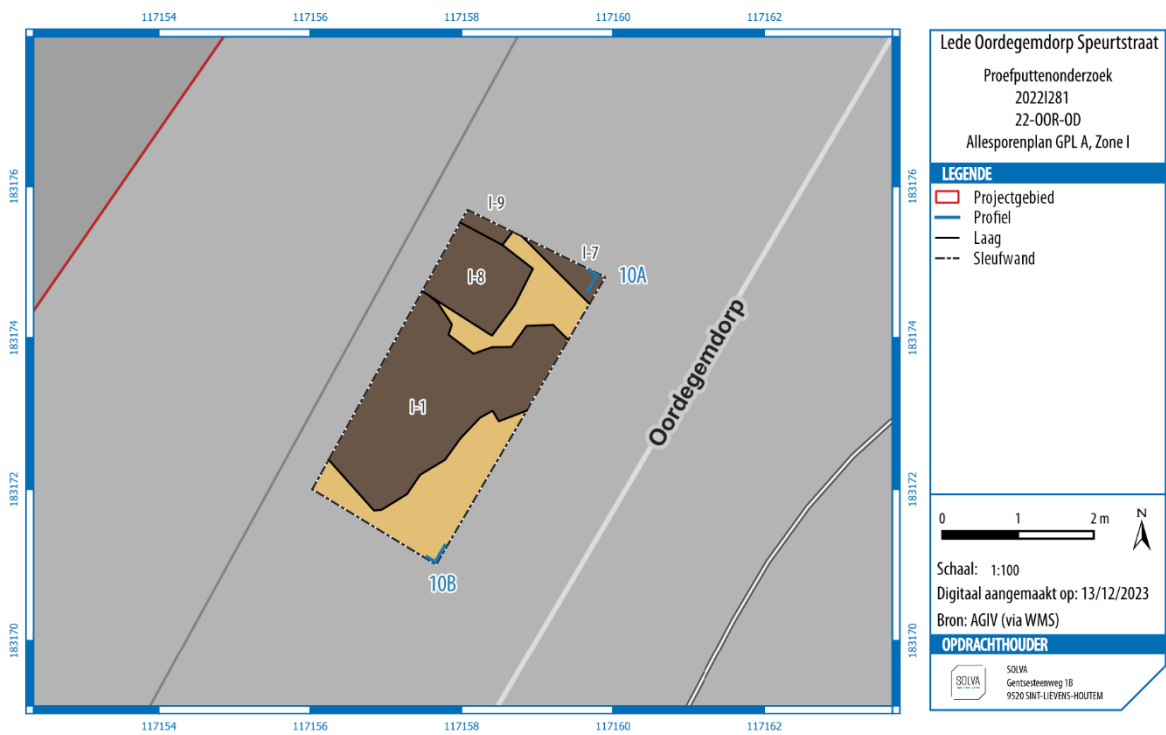
Er zijn verschillende soorten sporen aangetroffen. De meeste zijn te interpreteren als kuil, opvullingen, graven, muurfunderingen of vergravingen.

De sporen worden per proefput (= zone) besproken tezamen met de vondsten die relevant zijn voor de datering. In hoofdstuk 3.2.7 volgt een samenvatting waarbij de resultaten over de verschillende zones heen worden besproken.

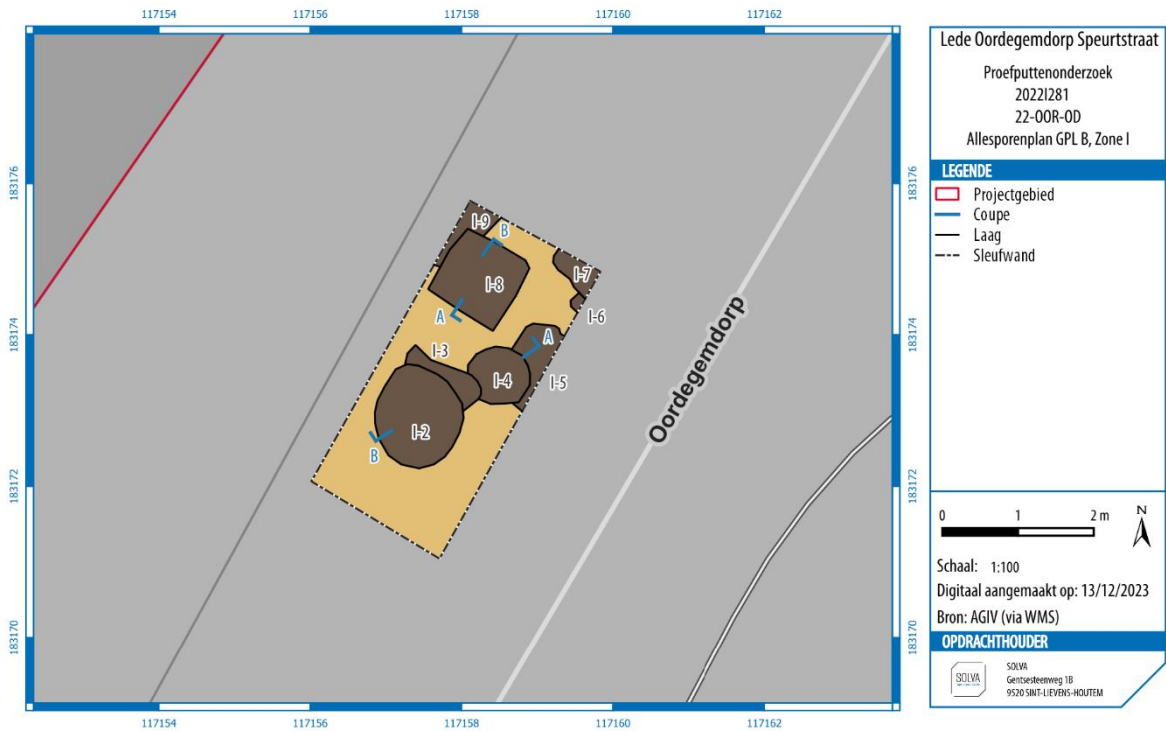
3.2.2.1 ZONE I

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 1

Beschrijving en interpretatie

Figuur 41: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL A.

Figuur 42: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL B.

Foto 27: Zone I, GPL B, gezien vanuit het zuidoosten.

De afgraving van deze put gebeurde tot een diepte van 1 m (GPL B). Op deze diepte werden er verschillende archeologische sporen zichtbaar, maar was ook de moederbodem al waarneembaar. Deze bestond uit lichtbruingrijs tot roestbruin geoxideerd zand. De eerste archeologische sporen bevonden zich 40 cm onder het maaiveld.

Het grootste deel van deze zone bestaat uit een sequentie van verschillende kuilen. Deze kuilen volgen elkaar op en oversnijden elkaar (I-2 tot I-5). De functie van deze kuilen is niet geweten en er konden slechts 3 stuks lokaal rood gedraaid aardewerk uit gerecupereerd worden die uit de postmiddeleeuwse periode (1500-1940) dateren. De vulling van de kuilen was voornamelijk bruin en lemig waarbij er ook bruingroen zand aanwezig was. Deze sequentie van kuilen is vermoedelijk in één keer opnieuw opgevuld, waardoor de vulling vrij homogeen is en deze er op GPL A als één grote kuil uitzag (I-1).

In de noordoostelijke hoek van de proefput bevindt er zich nog een stuk van een andere kuil (I-7). Opnieuw bestond de samenstelling uit een bruin gekleurde leem. Hierin bevonden zich nog twee stuks lokaal gedraaid aardewerk (16de – 20ste eeuw). Ook deze kuil oversneet een andere kuil (I-6) en zijn opvullingspakketten van een grotere kuil. Ook hierin werden nog twee postmiddeleeuwse aardewerkscherven gevonden.

Aan de westelijke zijde bevindt er zich een andere rechthoekige kuil (I-8). Deze loopt door onder de noordwestelijke profielwand. De hoeken steken fel af tegen de moederbodem die hier reeds zichtbaar is. De samenstelling bestaat hier uit bleek zand. Er zijn geen vondsten aangetroffen in deze kuil. Deze oversnijdt nog een kleinere andere kuil (I-9).

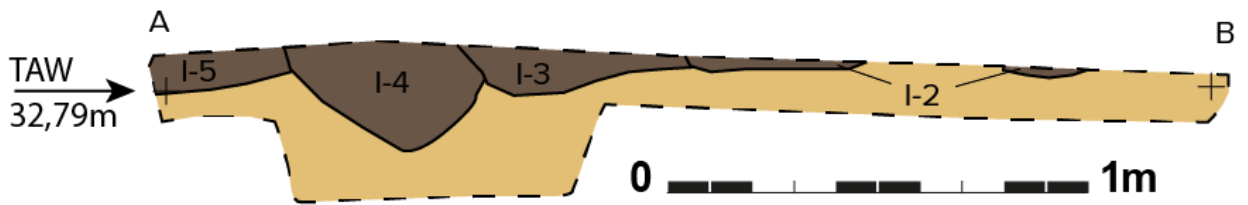

Foto 28: Coupe AB van spoor I-2 tot I-5 in Zone I.

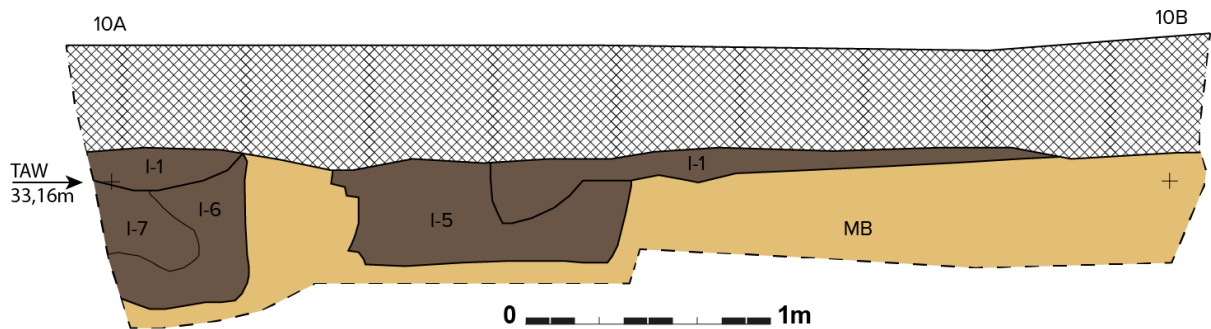

Foto 29: Profiel 10 AB in Zone I.

Vondsten en datering

In de verschillende kuilen zijn slechts een aantal aardewerkfragmenten teruggevonden. Het gaat hier in alle gevallen om lokaal rood gedraaid aardewerk dat verder niet gedetermineerd kon worden. De 5 stuks kunnen alle in de postmiddeleeuwse periode gedateerd worden (tussen de 16de en 20ste eeuw).

Tabel 2. Inventaris van het aardewerk uit Zone I.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Aantal	Eenheid
88	I--7--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	2	stuks
89	I--4--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks
92	I--2--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks
120	I--5--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks

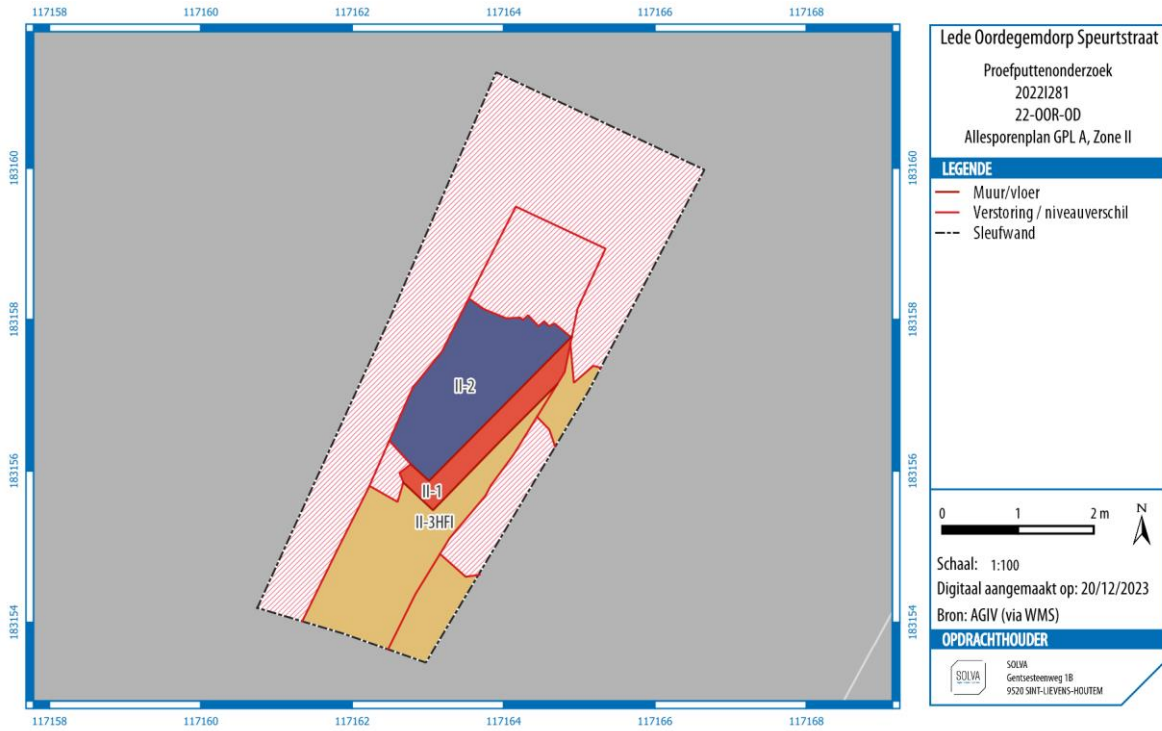
Potentieel

Er zijn een hele reeks van kuilen aangetroffen, waarvan de functie niet duidelijk is en die daarnaast ook geen onderdeel uitmaken van een structuur. De beperkte vondsten die uit deze kuilen gerecupereerd werden tonen een recente datering aan (16de – 20ste eeuw). Bovendien lijkt het quartaire leemdek, dat hier ca. 1,5m dik zou moeten zijn (zie 2.2.3.5), afwezig te zijn. Een deel van het oorspronkelijke bodemprofiel is dus verdwenen. Er zijn geen sporen van een holle weg of andere sporen teruggevonden die deze afwezigheid kunnen verklaren. Vermoedelijk zijn met het verdwijnen van dit leemdek ook de oudere sporen verloren gegaan (zie 3.2.8.1). Deze zone heeft dan ook een beperkt archeologisch potentieel.

3.2.2.2 ZONE II

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 2

Beschrijving en interpretatie

Figuur 43: Niet-gefaseerd allesprenplan van Zone II op GPL A.

Foto 30: Grondplan A in Zone II, gezien vanuit het noordoosten.

Deze zone is centraal uitgegraven tot een diepte van +33,15 m TAW of ca. 1,8 m -mv. Vanwege de onstabiele puinige en zandige grond is rondom de centrale uitgraving een veiligheidsbuffer gehanteerd waarbij slechts afgegraven is tot +33,70 m TAW of ca. 1,25 m -mv. Centraal is een kelderstructuur aangetroffen vanaf ca. 1,4 m onder het maaiveld (S. II-1). Alles boven en rond deze kelderstructuur is zwaar verstoord en vergraven. Er zijn slechts kleine flarden van onverstoorde moederbodem aanwezig. De kelder is een onderdeel van een huizenblok ten noordwesten van de kerk, gesloopt in de jaren '90 van de vorige eeuw (zie 2.2.4.3.6).

De restanten van de kelder zijn delen van de zuidoostelijke en zuidwestelijke muur. In deze hoek is ook nog een deel van de vloer aanwezig. Deze is in natuursteen gelegd en is goed bewaard. De tegels (19,5 x 19,5 x 3 cm) liggen in een halfsteens patroon. Tussen de tegels bevindt zich harde, witte kalkmortel. De muren van deze kelder zijn opgetrokken uit baksteen (22/23 x 10/11 x 5,5/6,5 cm). De muur is opgebouwd in kruisverband. De mortel bestaat uit bleke kalkmortel die vrij hard en zandig is en waar er kalkstippen en houtskool in aanwezig is. De binnenzijde is bepleisterd.

Vondsten en datering

Alle vondsten uit deze zone zijn losse vondsten. Zowel het aardewerk als de andere materialen bevonden zich in de verstoord en verspitte bodem die zich boven de kelder bevond. Het grootste deel is zeer recent aardewerk (19de-eeuws). Dit was voornamelijk lokaal rood gedraaid (16 stuks) waaruit onder meer een bord, kom en papkom zijn vervaardigd, maar ook steengoed en faïence fine. Verschillende fragmenten waren d.m.v. beschildering, kleidecoratie of glazuur. Enkel het aardewerk van een waterkan met gietsneb zou ouder kunnen zijn (16de – 20ste eeuw) en werd vervaardigd uit witgebakken, geglazuurd aardewerk. Daarnaast werd er in de verstoord grond boven de kelder ook een gegolfde dakpan aangetroffen, 4 glasfragmenten van een blauwe fles en een 11 stukken dierlijk botmateriaal.

Tabel 3: Inventaris van het aardewerk uit Zone II

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Versiering	Versiering specificering	Opmerking	Aantal	Eenheid
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd				2	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord	beschildering	transferprint, figuratief, zwart		1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / kan/kruik	beschildering	blauw lineair motief		1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / niet gedetermineerd				1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / schaal			20e eeuw	1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd			waaronder 2 gedraaide standringen, 1 oorfragment en 1 steelfragment	11	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom			met horizontaal oor	1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	kleidecoratie	inwendig vlakdekkend slib	vlakke bodem	1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	glazuur	uitwendig mangaan		1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bord				1	stuks
41	II----	1801 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom				1	stuks
42	II----	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / kan	glazuur	Uitwendig koperhoudend loodglazuur	Waterkan met gietsneb	24	stuks

Tabel 4: Inventaris van de overige vondsten uit Zone II

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
38	II--LV--	Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd		1	Stuks
40	II----	Glas / Fles	4 stuks van 1 individu blauw glas	4	Stuks
40	II----	Glas / Niet gedetermineerd	wandfragment van een fles	1	Stuks
40	II----	Glas / Fles	halsfragment	1	Stuks
117	II----	Bot / Dierlijk bot		11	Stuks

Foto 31: Fragment van een bord met transferprint versiering in faience fine uit de verstering van Zone II.

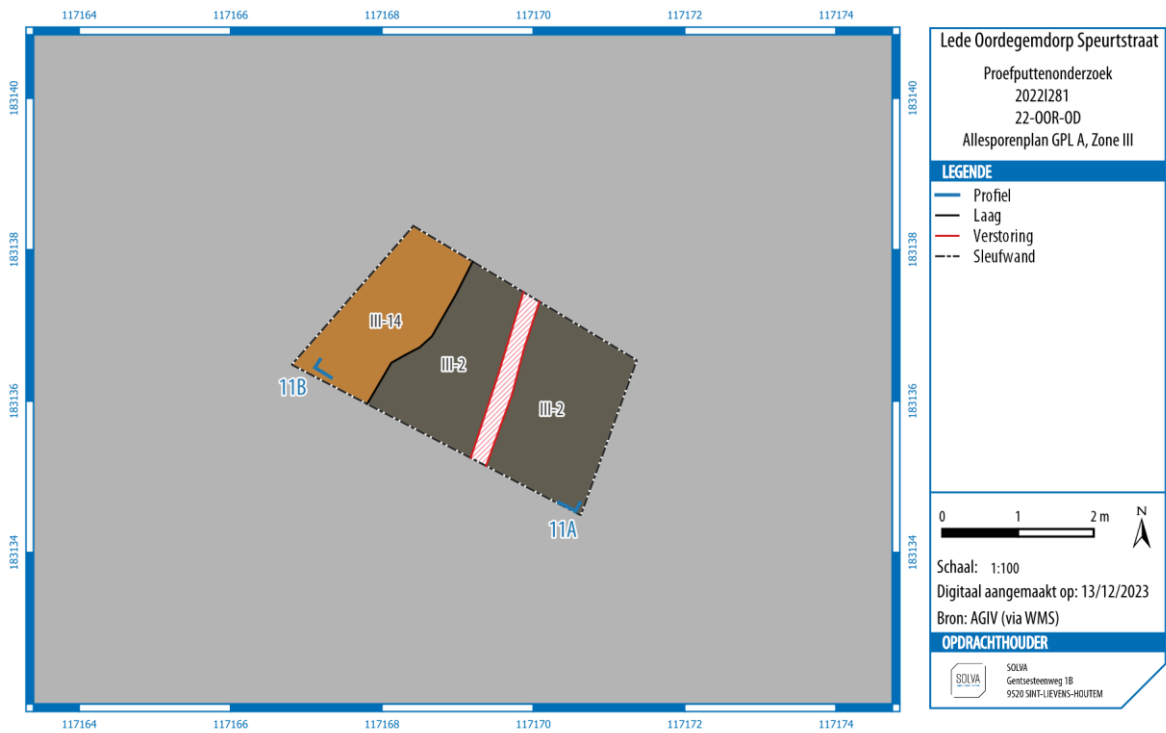
Potentieel

Buiten de aanwezigheid van de kelder in deze proefput zijn er geen andere indicaties meer van het woonblok die zich ten noordwesten van de kerk bevond. Oudere sporen zijn verdwenen door het bouwen en afbreken van de onderkelderde huizen in de jaren '90. Hierdoor is het aantreffen van andere archeologische sporen bijzonder klein. Bovendien is er opnieuw geen spoor van het quartaire leemdek aangetroffen. Een deel van het oorspronkelijke bodemprofiel en de eventuele oudere sporen die zich daarin bevonden zijn dus vermoedelijk al eerder verdwenen (zie 3.2.8.1). De potentiële kenniswinst bij verder onderzoek is dan ook laag.

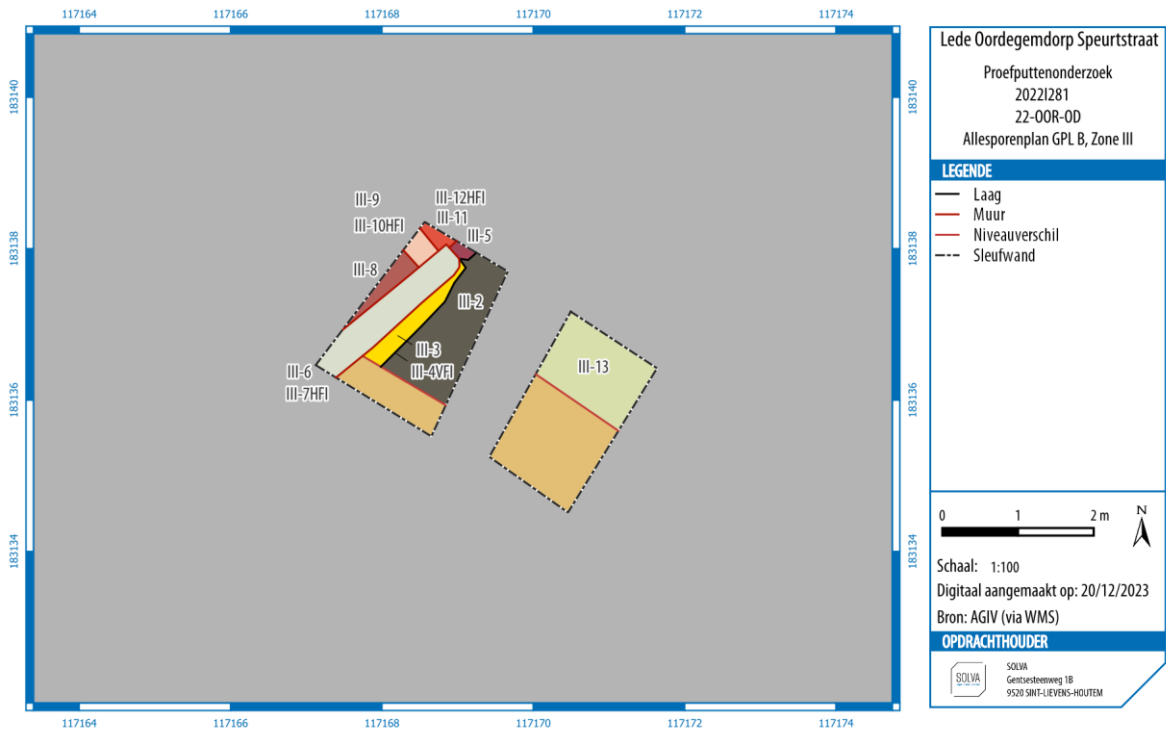
3.2.2.3 ZONE III

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 3.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 44: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A.

Figuur 45: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL B.

Foto 32: Grondplan A in Zone III met zicht vanuit het zuidwesten op de tuinlaag en een recente nutsleiding.

Foto 33: Grondplan B in Zone III vanuit het zuidoosten met onderaan kuil III-13 en bovenaan de tuinlaag en keldermuren.

In deze zone werd een zandige moederbodem bereikt. Het oudste spoor dat werd aangetroffen is een kuil (III-13), waarin gelaagd roestbruine bandjes terug te vinden waren onderaan en meer bovenaan de kuil bevonden er zich meer groenbruine (fosfaat?)vlekjes. Het gaat om een zeer grote uitgraving, waarvan zich slechts één zijde gedeeltelijk in de proefput bevindt. Hierboven bevindt zich een donkere bruingrijze laag met bruine en groengrijze (fosfaat?)vlekjes (III-2) die als tuinlaag te interpreteren is. Mogelijk is deze grote uitgraving te linken aan een grootschalige afgraving in het dorpscentrum in de postmiddeleeuwse periode (zie 3.2.2.4). Deze afgraving is dan t.h.v. Zone III plots dieper omdat hier bijvoorbeeld kelders moesten uitgegraven worden of omdat men hier ook het zand wou ontginnen. Nadien heeft men de diepere kuil weer opgevuld en is daarboven een nieuwe tuinlaag (III-2) ontstaan. Op een prentkaart uit 1941 is deze nog voor een stuk te zien (zie Foto 22). De fragmenten middeleeuws aardewerk die erin zijn aangetroffen zijn vermoedelijk verspit, residueel materiaal.

Deze twee sporen worden op hun beurt doorsneden door een insteek (III-3), ontstaan bij het bouwen van een kelder (S. III-3). Deze maakte deel uit van de woonblokken die hier in de jaren '90 gesloopt zijn. Er is een natuurstenen muur van aangetroffen die een zuidwest-noordoost traject volgt (III-6). De stenen bestaan uit grote kalkstenen blokken. De mortel is bruinig en zandig van structuur en bevat weinig kalkstippen, maar bevat wel brokjes kalkmortel als inclusie. Er bevindt zich daarnaast ook nog wat pleisterwerk op de muur. Bij het verdiepen van de profielwand kwam aan het licht dat deze muur nog 70 centimeter diep bewaard is gebleven.

In het noorden van de proefput bevindt er zich een andere muur in baksteen (III-11). Deze muur maakt ook deel uit van een kelder. Deze is tegen en over muur III-6 geplaatst waaruit af te leiden valt dat deze muurstructuur jonger is dan de kalkstenen keldermuur. De mortel is bruinig en bestaat uit kalk en bevat inclusies van houtskool en kalkbrokjes. Op de muur bevindt er zich ook nog pleisterwerk. De breedte van de bakstenen is 11,5 cm en de hoogte bedraagt 5 cm.

In de hoek van III-6 en III-11 bevindt er zich nog een andere muur (III-9). Deze bestaat uit natuursteen en baksteen. De muur lijkt opgetrokken te zijn met hergebruikt materiaal van zowel de natuurstenen muur als de bakstenen muur. Het is niet duidelijk of III-9 als keldermuur of als trap te interpreteren is.

De zone tussen de muren en de profielwand is een opvullingslaag van de kelder (III-8). Deze laag bestaat uit los puin met voornamelijk baksteen- en kalkmortelfragmenten.

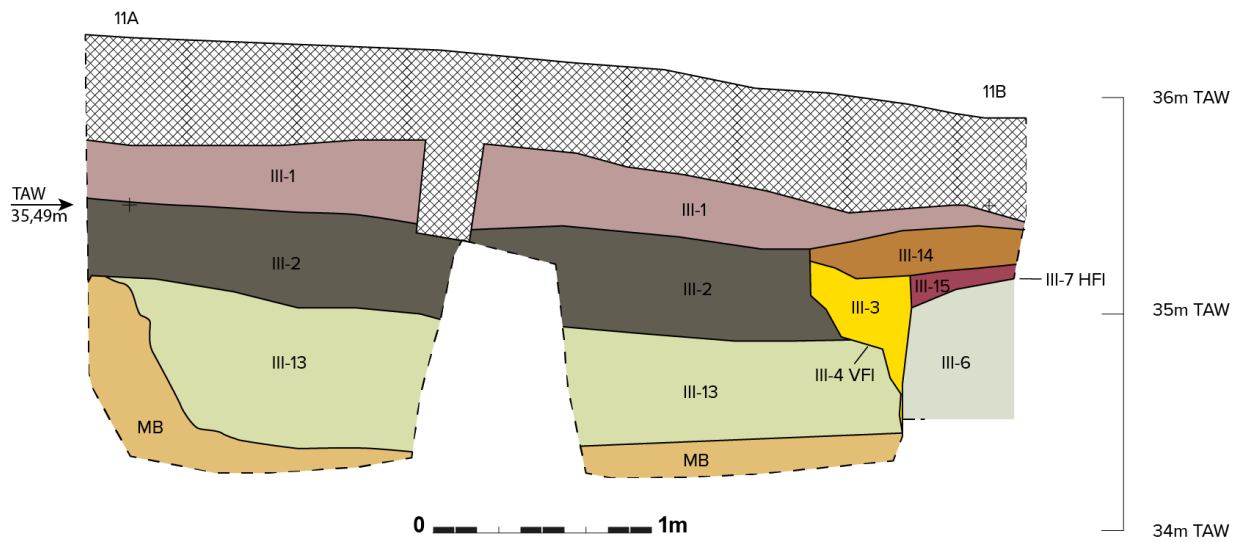
Boven de kelderstructuur is er een recentere laag die de hele structuur bedekt (III-14). De vulling ervan bestaat uit grijs zand met enkele groengrijze vlekken. Hierin is er geen materiaal teruggevonden. Hierop ligt tot slot nog een 20ste-eeuwse ophogingslaag (III-1) die alle structuren bedekt en het geheel effent.

Foto 34: Detail van de keldermuren op GPL B.

Foto 35: Detail van de profielwand 11 AB.

Figuur 46: Digitale tekening van het volledige profiel 11 AB.

Vondsten en datering

Zoals eerder aangegeven heeft de afgraving van de dorpskern en de aanleg van de kelders voor een verstoring van de oude looplagen gezorgd. In spoor III-2 zijn 6 fragmenten van grijs aardewerk aangetroffen die alle dateren uit de periode van de volle middeleeuwen (976 – 1300). Het gaat hierbij om lokaal handgevormd en gedraaid grijs aardewerk en 2 fragmenten reducerend aardewerk met Rijnlandse herkomst, regio Paffrath.

Tabel 5: Inventaris van het aardewerk in Zone III.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
91	III--2--	976 AD - 1300 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Reducerend gebakken van Rijnlandse herkomst (Paffrath) / niet gedetermineerd		2	stuks
91	III--2--	976 AD - 1300 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal handgevormd / niet gedetermineerd	Bijgedraaid	1	stuks
91	III--2--	976 AD - 1300 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal grijs / niet gedetermineerd		1	stuks
91	III--2--	976 AD - 1300 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	Fragmenten van een lensbodem	2	stuks

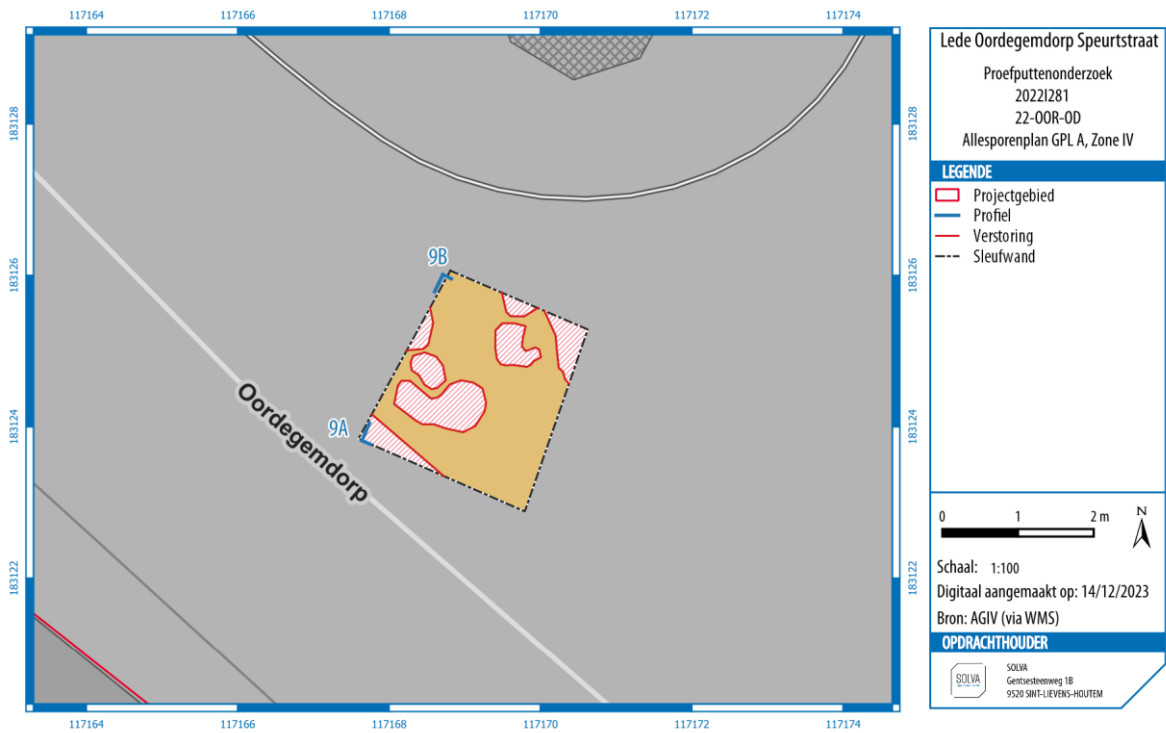
Potentieel

De aangetroffen sporen zijn vermoedelijk in verband te brengen met een postmiddeleeuwse afgraving van het dorpscentrum en de daaropvolgende optrekking van de huizenblok ten noordwesten van de kerk. Hierdoor zijn eventuele oudere sporen verdwenen. Het valt ook te verwachten dat er van de postmiddeleeuwse bewoning niet veel meer overblijft (zie 3.2.2.2). De kosten van verder archeologisch onderzoek in deze zone staan dan ook niet in verhouding tot de eerder beperkte potentiële kenniswinst.

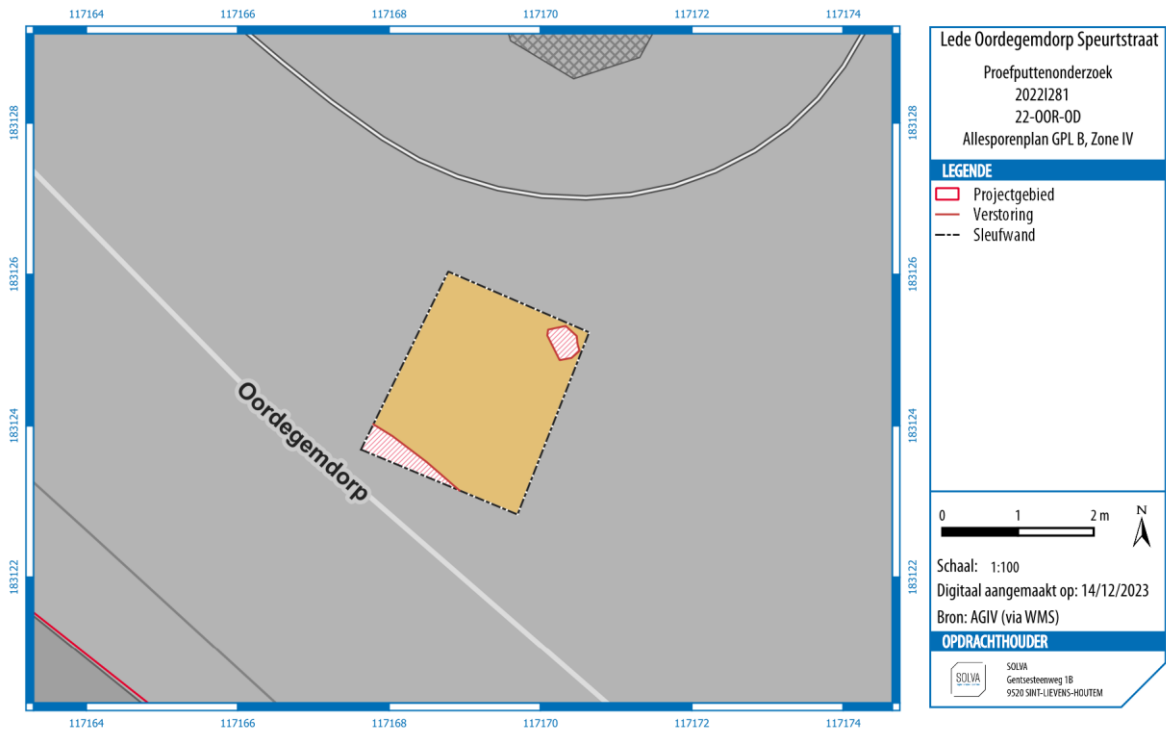
3.2.2.4 ZONE IV

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 4.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 47: Niet-gefaseerd allespreenplan van Zone IV op GPL A.

Figuur 48: Niet-gefaseerd allespreenplan van Zone IV op GPL B.

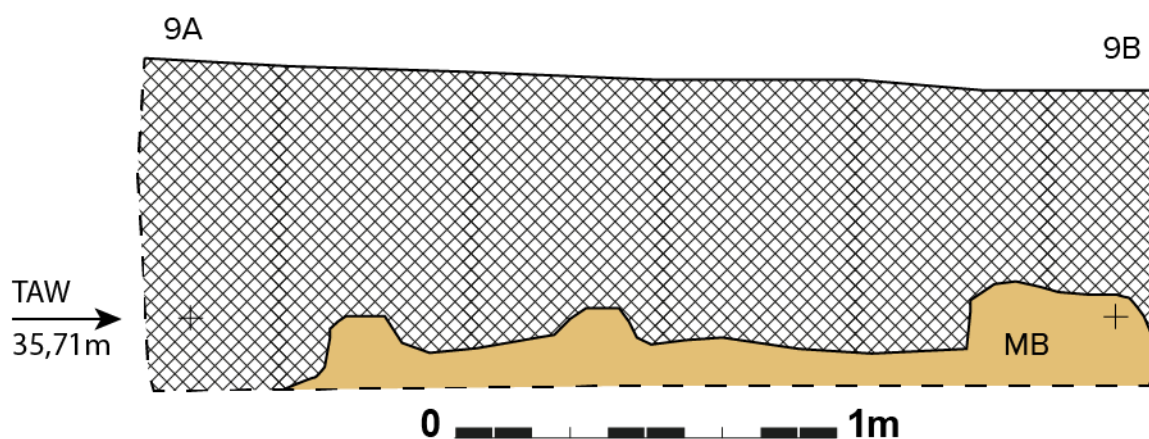

Foto 36: Grondplan A in Zone IV vanuit het noordoosten.

Foto 37: Zone IV, grondplan B vanuit het zuidoosten.

Het eerste vlak in Zone IV is aangelegd op een diepte van ongeveer 0,65 m onder het straatniveau. Op dit niveau werd onmiddellijk een zeer zandige, geoxideerde moederbodem aangetroffen met nog enkele verstoringen. Een tweede grondplan op 0,85 m diepte werd aangelegd ter controle op eventuele onderliggende archeologisch relevante sporen. Er bleken er echter geen aanwezig te zijn.

Figuur 49: Profiel 9AB waarop de ondergrens van de verstoring goed te volgen is.

Vondsten en datering

Uit Zone IV kwamen er slechts 2 losse vondsten. Het ging hierbij om een bodemfragment uit steengoed type Westerwald dat vermoedelijk van een kan afkomstig is. Daarnaast werd er ook een fragment uit glas aangetroffen in deze zone.

Tabel 6: Inventaris van het aardewerk uit Zone IV.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
114	IV--LV--	1581 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd	Bodemfragment, vermoedelijk van een kan	1	stuks

Tabel 7: Inventaris van de overige vondst uit Zone IV.

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Aantal	Eenheid
116	IV--LV--	Glas/fles	1	Stuks

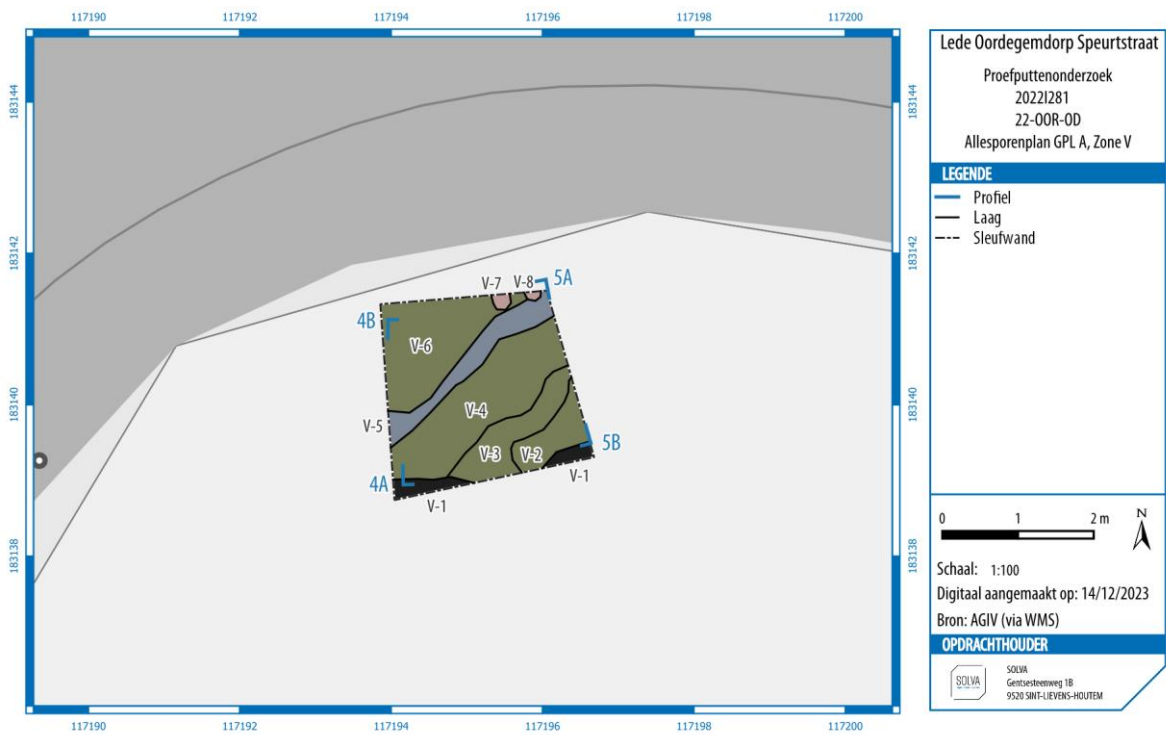
Potentieel

Er zijn in deze zone geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Bovendien ontbreekt enig spoor van een oude A horizont (ploeglaag/tuinlaag) en quartair leemdek. Nochtans wordt hier op basis van de fysisch-geografische locatie minstens een quartair leemdek verwacht van ca. 1,5 m dikte (zie 2.2.3.5). Er zijn geen sporen van een holle weg of andere sporen teruggevonden die deze afwezigheid kunnen verklaren. Er wordt dan ook vermoed dat er een grootschalige afgraving van het dorpscentrum gebeurd is in de postmiddeleeuwse periode. Vermoedelijk zijn daarbij (nagenoeg) alle oudere sporen verdwenen (zie 3.2.8.1). Hieruit volgt dat het archeologisch potentieel ter hoogte van Zone IV eerder laag is.

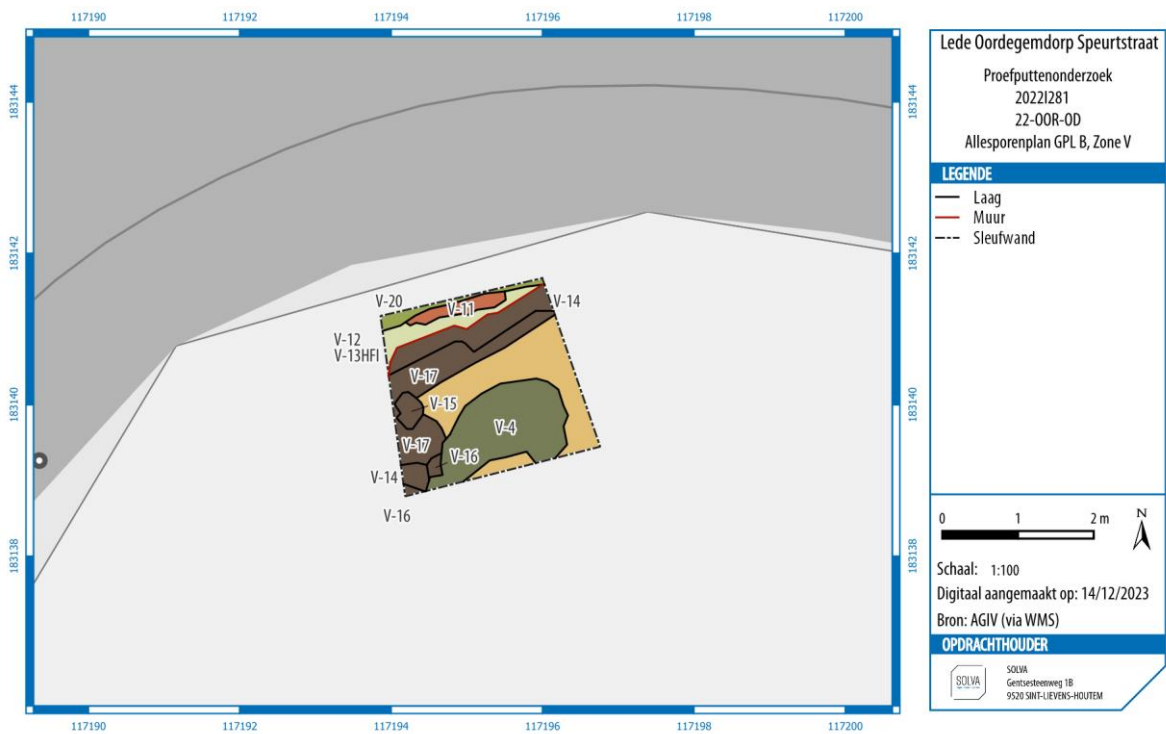
3.2.2.5 ZONE V

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 5.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 50: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL A.

Figuur 51: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL B.

Foto 38: Grondplan A in Zone V vanuit het westen.

Foto 39: Grondplan B in Zone V vanuit het zuiden.

In deze zone is het eerste vlak aangelegd op een TAW van ongeveer +37,55 m. Op dit niveau werden er verschillende lagen en sporen aangetroffen. De eerste relevante archeologische sporen bevinden zich 75 cm onder het huidige maaiveld. Hierboven bevinden zich nog recente ophogingspakketten (V-7, V-8, V-9, V-10 en V-20), waarop struiken zijn aangeplant, alle wellicht te dateren in 1962-1963 (zie 2.2.4.3.6). Onder deze recente opvullingspakketten is er een dunne, verharde, zwarte laag aangetroffen met kleine kiezels en sintels (V-1). Deze laag staat in verband met natuurstenen boordstenen (V-5) die diagonaal door de proefput lopen. De boordstenen zijn mogelijk de begrenzing van de oorspronkelijke kasseiweg (vergelijk bijvoorbeeld met de boorden van X-3 op Figuur 65). De op hun kant gelegde boordstenen zijn iets dieper ingegraven en niet gerecupereerd, in tegenstelling tot de kasseien. De kiezels en sintels zijn vermoedelijk de restanten van een verharding tussen de weg en de nieuwe kerkhofmuur die vermoedelijk in 1942 is opgebouwd, nadat in deze zone de kerkhofgrond is afgegraven. Onder laag V-1 is een heterogeen schuin gelaagd (karrenvrachten) pakket aangetroffen (V-2, V-3, V-4, V-6 en V-22). Het bevat wat aardewerk en bot en diende wellicht ter egalisatie van het terrein voor de aanleg van de verharding V-1. Het aardewerk dateert uit een ruime periode tussen 1500 en 1940.

Vervolgens werd er verdiept tot op een volgend vlak (GPL B) op een diepte van ongeveer +37,35 TAW. Hier werd tegen de noordelijke kant een laag van brokken kalkzandsteen aangetroffen (V-12) met hiernaast een puinlaag uit baksteen (V-18). Bovenop de kalkzandstenen is er nog een laag met baksteenstof (V-19). Wellicht betreft het de restanten van de oudere kerkhofmuur die hier vermoedelijk (deels) omver gedruwd is. Zoals te zien is op een afbeelding uit 1932 (zie Foto 21) had de muur een natuurstenen basis met een bakstenen bovenbouw.

Onder de muurresten zijn nog twee kuilen aangetroffen: V-14 en de oudere V-17. Ze hebben een grijze zandige vulling waaruit ook nog enkele aardewerkfragmenten zijn aangetroffen uit steengoed, faïence en lokaal rood gedraaid. De twee kuilen oversnijden ten slotte nog een derde (V-16) met een heterogene bruine, zandige vulling met geelbruine en roodbruine (puinstof) vlekken. Deze bevatte nog steengoed met een blauwe florale beschildering. Deze kuilen zijn op basis van het aardewerk ten vroegste in de 18de eeuw te dateren.

De tussenliggende restanten van de moederbodem zijn geoxideerd bruin zandig. Er is geen spoor van een quartair leemdek aangetroffen.

39m TAW

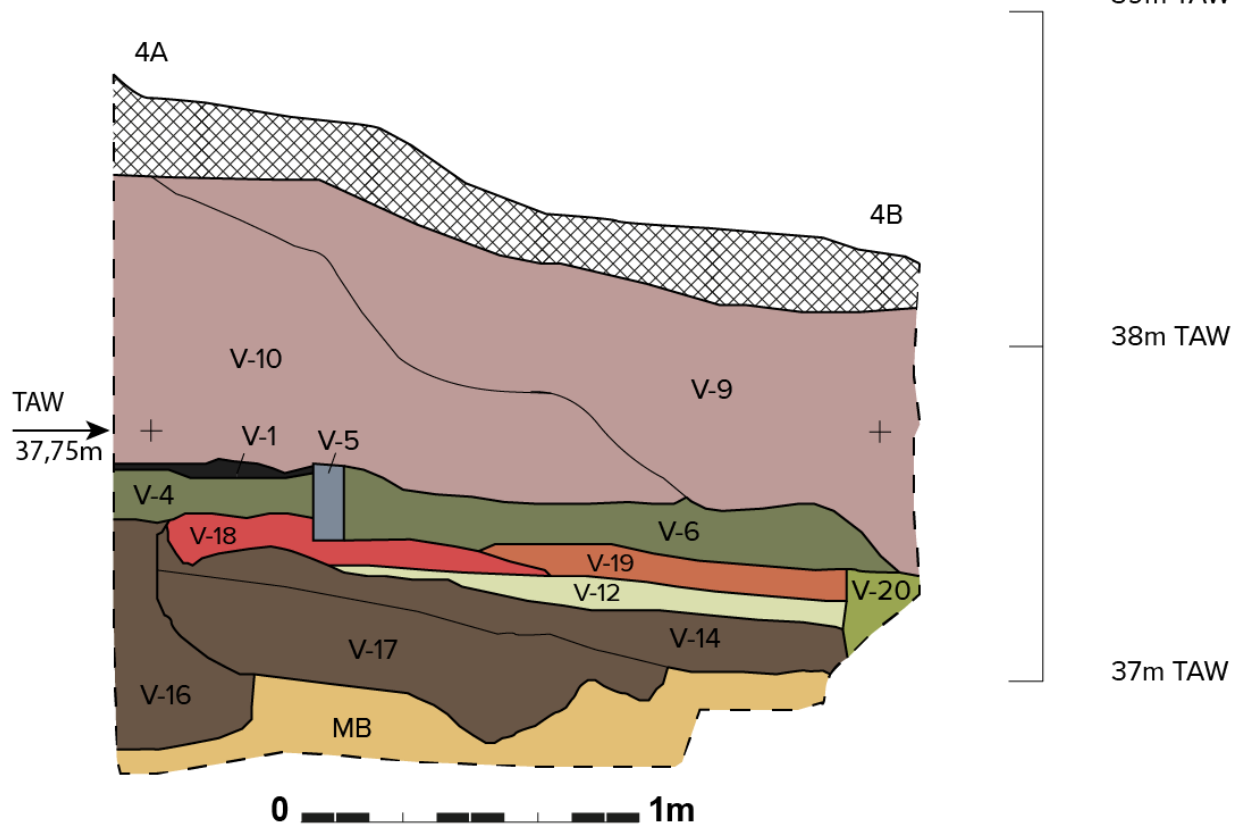

Foto 40; Westelijke profielwand 4 AB in Zone V.

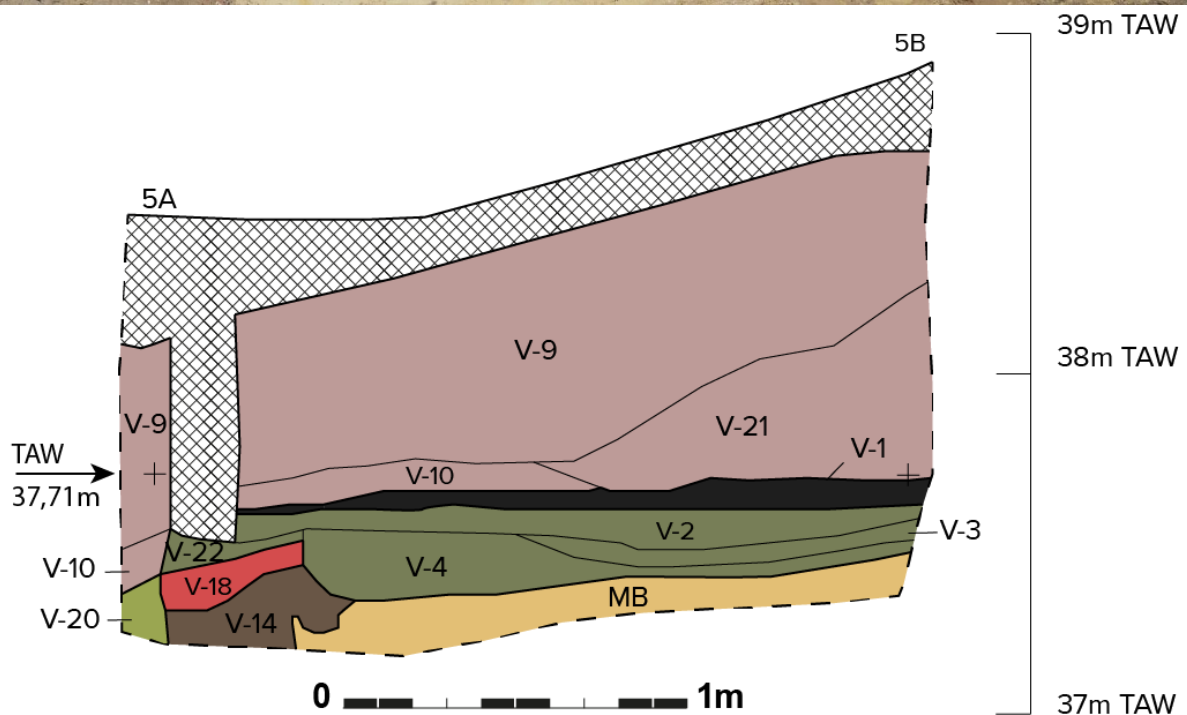

Foto 41: Oostelijke profielwand 5 AB in zone V.

Vondsten en datering

In Zone V werd enkel postmiddeleeuws aardewerk aangetroffen. Enerzijds betrof het lokaal rood gedraaid aardewerk (16de – 20ste eeuw) waarbij onder meer een deksel, bodem met standring, en enkele wandfragmenten werden aangetroffen. Anderzijds zijn in spoor V-4 een fragment steengoed met engobe/zoutglazuur en 4 fragmenten faïence fine teruggevonden. In spoor 14 bevonden er zich, naast lokaal rood gedraaid, ook nog faïence en een oorfragment van steengoed van het type westerwald. In spoor V-16 bevond zich tot slot een fragment steengoed van het type westerwald met Sgraffito en een blauwe florale beschildering, te dateren tussen de 18de en 20ste eeuw.

Tabel 8: Inventaris van het aardewerk uit Zone V.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	versiering	Versiering specificering	Opmerking	Aantal	Eenheid
8	V--3--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / deksel				1	stuks
15	V--16--	1701 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd	combinatie	Sgraffito (ingesneden) en blauwe beschildering (floraal)		1	stuks
16	V--4--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd				1	stuks
17	V--14--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd			1 fragment gedraaide standring	3	stuks
17	V--14--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kom				1	stuks
17	V--14--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	combinatie	inwendig vlakdekkend slib en koperhoudend loodglazuur		2	stuks
18	V--14--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				3	stuks
18	V--14--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd				1	stuks
18	V--14--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd			Oorfragment	1	stuks
19	V--4--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd				4	stuks
20	V--10--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	stuks

Foto 42: Steengoed fragment: Sgraffito en blauwe florale beschildering uit spoor V-16.

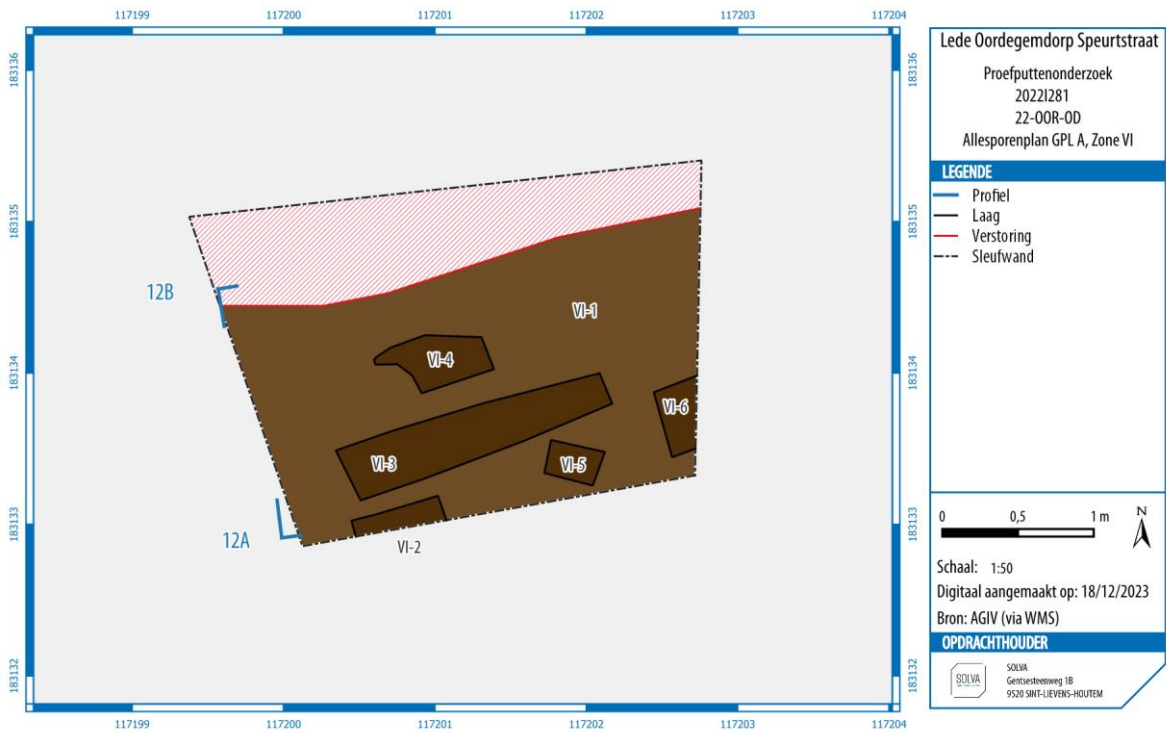
Potentieel

Naast enkele opgevulde kuilen die ten vroegst in de 18de eeuw te dateren zijn, zijn er enkel nog restanten teruggevonden van de oudere kerkhofmuur en de medio 20ste-eeuwse herinrichting van het oudere kerkhofareaal. Er is geen spoor meer van begravingen. Hieruit kan afgeleid worden dat er buiten de contouren van het huidige kerkhofareaal aan de noordwestzijde van de kerk geen sporen meer te verwachten zijn van een ouder kerkhof, m.u.v. de uitbraakresten van de vorige kerkhofmuur. De afwezigheid van het quartair leemdek doet bovendien opnieuw vermoeden dat ook eventuele andere oudere sporen verdwenen zijn (zie 3.2.8.1). De potentiële kenniswinst bij verder onderzoek is dan ook laag.

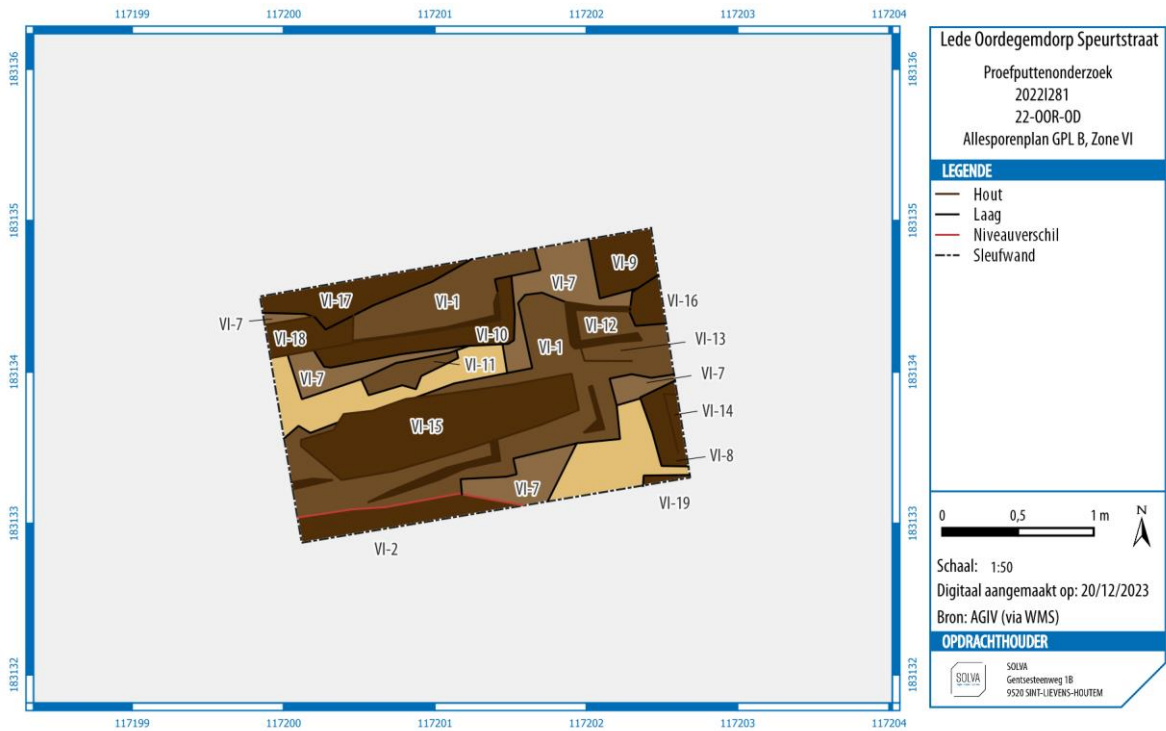
3.2.2.6 ZONE VI

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 6.

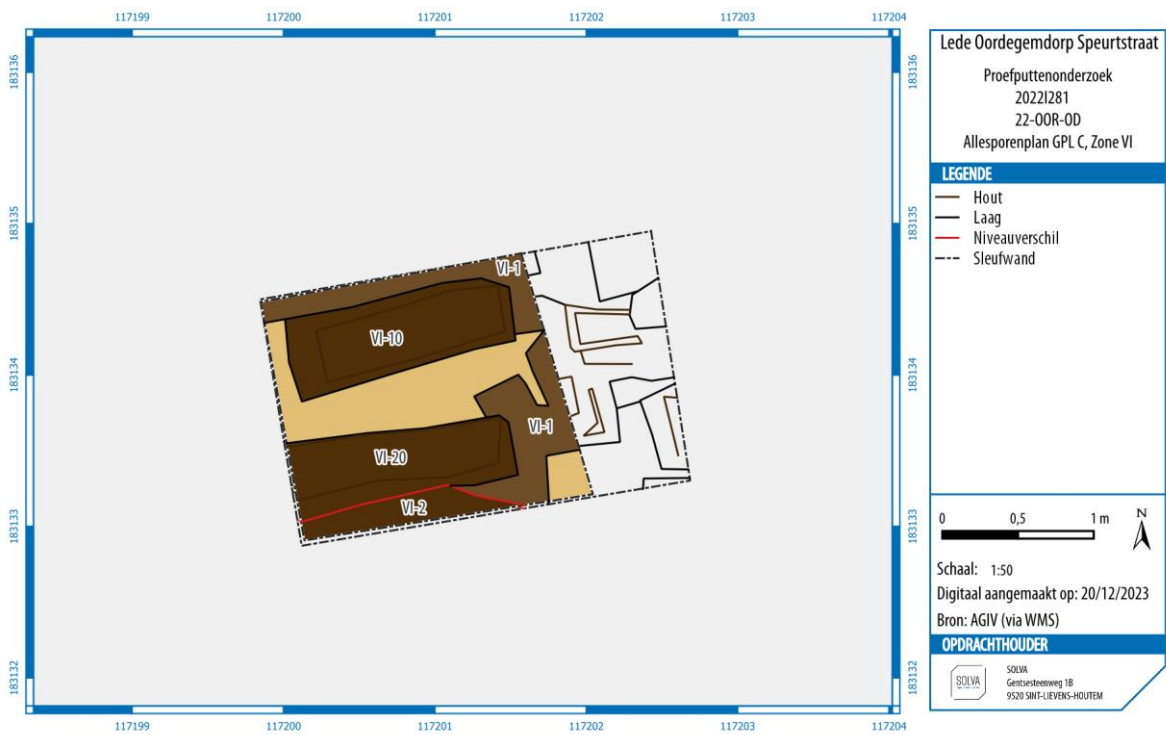
Beschrijving en interpretatie

Figuur 52: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A.

Figuur 53: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B.

Figuur 54: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL C.

Foto 43: Grondplan B in Zone VI vanuit het oosten.

Foto 44: Grondplan C in Zone VI vanuit het oosten.

In deze proefput is het eerste vlak aangelegd op een diepte van 1 m onder het huidige loopniveau rond de kerk. Hierna werden er vervolgens nog 2 andere grondplannen aangelegd. Hoewel er boven het eerste niveau (GPL A) al losse beenderen aanwezig zijn, is de grond danig verstoord. Pas op GPL A zijn de eerste grafkuilen zichtbaar.

Op dit niveau was er slechts één kistaflijning duidelijk zichtbaar. De andere kistaflijningen waren beperkt of gingen verder buiten de proefput. Vervolgens werd er verdiept op de locatie waar de aflijning van de grafkist te zien was. Hier werd er al snel een begraving aangetroffen (S06-1, grafkuil VI-3). Het skelet was compleet in anatomisch verband.

Bij het blootleggen van skelet S06-1 werd ook de schedel blootgelegd die zich iets meer in het zuidoosten bevond. Bij deze schedel (S07-1) werd er ook nog een deel van de romp aangetroffen, maar zowel de onderarmen als het bekken en de benen waren verdwenen van dit individu. Ten westen van dit skelet was er nog een ander skelet aanwezig (S08-1). Bij dit individu was de bewaring slecht en was er ook nog slechts een half skelet over. Enkel een deel van de schedel, ruggengraat, armen, ribben en een klein deel van het sacrum was aanwezig.

Vervolgens werd er verdiept tot op een tweede grondplan (GPL B). Dit bevond zich op ongeveer 1,2 m onder het loopniveau (37,4 m TAW). Op dit niveau werden er verschillende skeletten, grafkisten en kuilen aangetroffen. Toch was op een aantal plekken al een geoxideerde, geelbruine zandige moederbodem zichtbaar. In het zuidwesten van de proefput bevond zich individu S09-1. Dit skelet was compleet op de ribben na. Opvallend is de kalkband die zich aan de voeten van S09-1 bevond. Hieruit valt af te leiden dat de persoon vermoedelijk aan een ziekte is overleden. Dit skelet is van eerder recente datum, aangezien er een knop in galaliet teruggevonden is. Deze kunststof, op basis van melk, wordt gebruikt vanaf het begin van de 21ste eeuw, onder meer ter vervaardiging van knopen. Het feit dat de overblijfselen deze semisynthetische kunststof bevatten, dateert ze in (de eerste helft van) de 20ste eeuw. De knoop bevond zich ter hoogte van de borstkast.

Verder bevonden zich op dit grondplan tal van grafkuilen en sporen van grafkisten die veelal oversneden werden door andere sporen en de verstoring in het noorden van de proefput. Aan de noordelijke zijde van de proefput werd een skelet (S10-1) oversneden door de verstoring. Het individu had geen schedel meer. Enkel een deel van de rechterarm, ruggenwervel en ribben waren aanwezig. Het skelet (S10-1) oversneed op zijn beurt een ander individu dat er vlak onder was gelegen. Dit skelet (S11-1) was meer compleet. Enkel de linkerarm, het linker bovenbeen en enkele ribben ontbraken.

Tot slot werd er nog verder verdiept tot op een derde grondplan (GPL C). Dit bevond zich op een diepte van 1,3-1,4 m onder het huidige looppniveau. Hier bevindt zich de onderste laag grafkuilen. Op dit niveau werden er nog twee duidelijke grafkuilen teruggevonden waarin er zich ook nog menselijke resten bevonden.

Aan de zuidelijke zijde was er een skelet dat zich nog deels in de westelijke wand van de proefput bevond (S14-1). Hierdoor ontbrak de schedel, alsook de schouderbladen. Daarnaast ontbrak ook nog de rechteronderarm, was het bekken heel gefragmenteerd en ontbrak het linkerbeen. Bij de borstkast van het individu werden opnieuw twee knopen in galaliet aangetroffen, wat opnieuw wijst op recente begraving in het begin van de 20ste eeuw. Tot slot bevond er zich ook nog een skelet dat tegen de noordelijke rand van de proefput en de verstoring was gelegen (S15-1). Bij dit individu ontbrak de schedel, maar was het verder intact. Ook hier werd er opnieuw een knoop in galaliet aangetroffen.

Figuur 55: Foto van S14-1 met details van de twee knopen in galaliet.

Figuur 56: Foto van S15-1 met details van de knoop in galaliet.

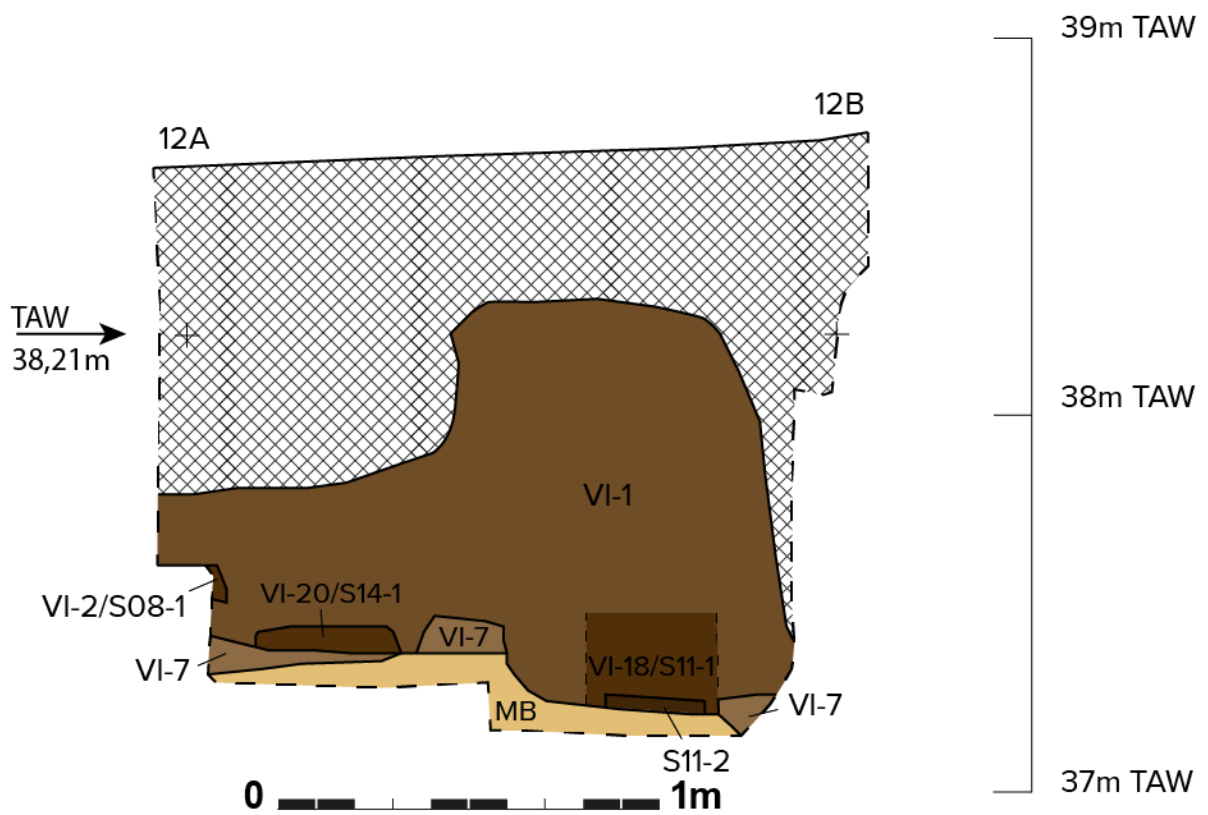

Foto 45: Profiel 12 AB in Zone VI.

Vondsten en datering

In deze zone zijn er tal van vondsten aangetroffen die al dan niet in verband te brengen waren met de menselijke resten. In de verstoorde kerkhofgrond (VI-1) bevonden er zich enkele aardewerkfragmenten zoals een steel van een pijpje, een deel van faience aardewerk en twee lokaal gedraaide rode aardewerk stuks waaronder een bodem. In de verstoorde kerkhofgrond werd ook nog een stuk metaal aangetroffen, een stukje vensterglas, een stukje drinkglas en een fragment van een gegolfde dakpan. Al deze vondsten zijn postmiddeleeuws en te dateren van de 16de tot de 20ste eeuw. Bij quasi alle kisten van de skeletten is er metaal aangetroffen, het ging hierbij steeds om kistnagels. In de grafkuilen van enkele skeletten is nog wat aardewerk aangetroffen. Bij S11-1 bevond er zich 1 fragment lokaal rood gedraaid aardewerk. Bij S07-1 bevonden er zich ook 11 lokaal rood gedraaide fragmenten aardewerk, waaronder 1 fragment van een papkom dat te dateren was tussen de 17de en 19de eeuw. Bij S14-1 bevond er zich een knikker. Daarnaast bevonden er zich nog enkele losse vondsten in deze zone. In de meeste gevallen ging het hierbij om postmiddeleeuws lokaal rood gedraaid aardewerk. Eén fragment was echter afkomstig van een voorwerp dat vervaardigd was in steengoed. Bij S09, S14 en S15 bevonden er zich galaliet knoopjes, wijzend op een 20ste-eeuwse datering.

Tabel 9: Inventaris van het aardewerk uit Zone VI.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Versiering	Versiering specificering	Opmerking	Aantal	Eenheid
6	VI--1--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord				1	stuks
13	VI--1--	1601 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes			Steelfragment	1	stuks
84	VI--20--	-	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Varia in aardewerk / Knikker			steengoed	1	stuks
85	VI--17--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom				1	stuks
87	VI--11--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	stuks
94	VI--1--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	combinatie	Uitwendig en inwendig vlakdekkend slib, inwendig vlakdekkend loodglazuur en uitwendig spetters loodglazuur	vlakke bodem	1	stuks
95	VI--1--	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	stuks
3	VI--LV--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd	beschildering	floraal motief met blauw, groen en rood	Boerenbont	1	stuks
3	VI--LV--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom				1	stuks
3	VI--LV--	1801 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bloempot				1	stuks
93	VI-S07-1--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd			3 fragmenten van 2 horizontale oren	10	stuks
93	VI-S07-1--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / grape			uitstaande bandvormige rand	1	stuks

Tabel 10: Inventaris van de overige vondsten uit Zone VI.

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
2	VI—3--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	kistnagels	3	
9	VI--1--	Metaal / Non-ferro / Niet gedetermineerd	loden dubbele strip	1	Stuks
10	VI--1--	Glas / Drinkglas		1	Stuks
10	VI--1--	Glas / Vensterglas		1	Stuks
12	VI--1--	Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd		1	Stuks
1	VI--LV--	Glas / Fles	Gietnaad	1	Stuks
4	VI--LV--	Glas / Drinkglas		1	Stuks
5	VI--LV--	Glas / Vensterglas		1	Stuks
98	VI-S14-1--	Kunststof / Knoop	galaliet	2	Stuks
101	VI-S15-1--	Kunststof / Knoop	galaliet	1	Stuks
106	VI-S09-1--	Kunststof / Knoop	galaliet	1	Stuks
107	VI-S09-1--	Glas / Vensterglas		1	Stuks

Foto 46: bodem met inwendig en uitwendig aangebrachte slib en inwendig vlakdekkend loodglazuur.

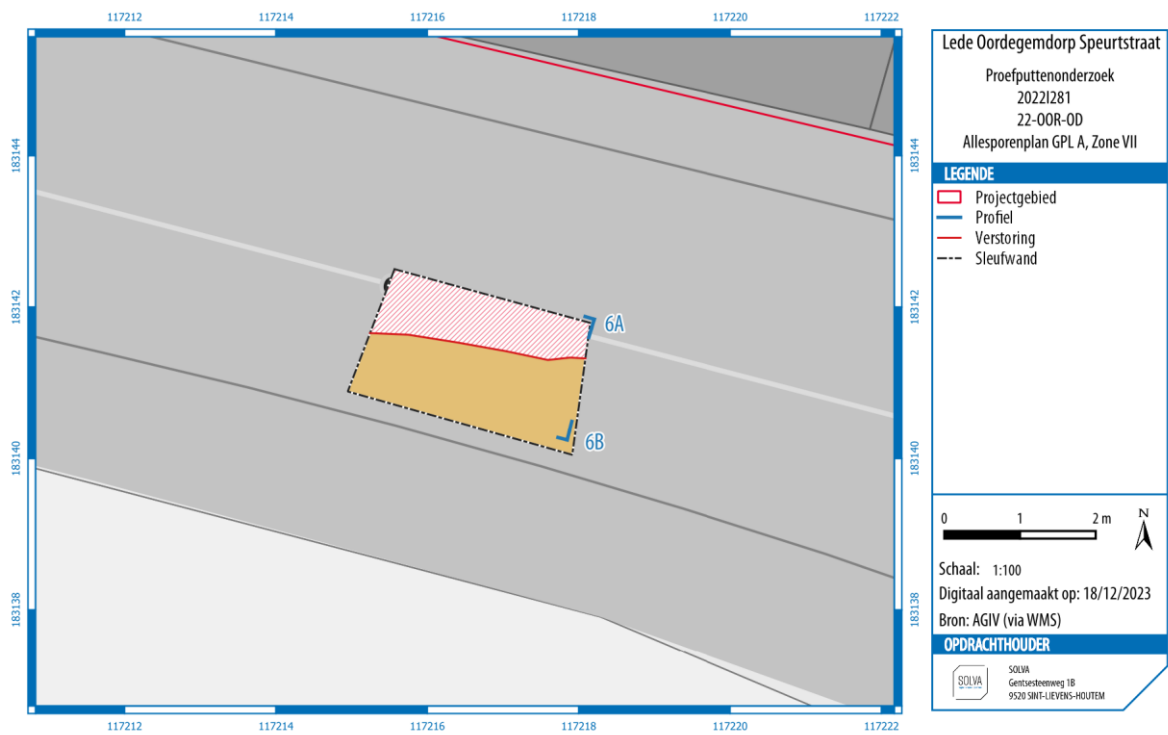
Potentieel

Ook binnen het huidige kerkhofareaal aan de noordzijde van de kerk is er nagenoeg geen archeologisch potentieel aanwezig. Er zijn immers enkel restanten aangetroffen van graven uit het begin van de 20ste eeuw. Zelfs de oudste begravingen hebben nog knopen in galaliet, wat pas vanaf 1900 geproduceerd werd. Er zouden vanaf 1916 geen nieuwe begravingen meer plaatsvinden volgens de historische bronnen (zie 2.2.4.3.6). Enige oudere graven en sporen zijn wellicht verdwenen door het delven van deze 20ste - eeuwse graven of al vroeger, gezien ook hier het quartaire leemdek ontbreekt (zie 3.2.8.1).

3.2.2.7 ZONE VII

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 7.

Beschrijving, interpretatie en potentieel

Figuur 57: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VII op GPL A.

Foto 47: Grondplan A in zone VII vanuit het westnoordwesten.

Deze proefput is ten noordnoordoosten van de kerk te situeren. Ze is aangelegd op een diepte van 45 cm. Op dit niveau is de zanderige, geoxideerde geelbruine moederbodem reeds aangetroffen en waren er verder geen sporen aanwezig. De noordoostelijke zijde van de proefput was verstoord door het aanleggen van een rioleringsnetwerk. Er zijn geen sporen van een holle weg of andere sporen teruggevonden die deze afwezigheid van sporen kunnen verklaren. Er wordt dan ook vermoed dat er een grootschalige afgraving van het dorpscentrum gebeurd is in de postmiddeleeuwse periode (zie 3.2.8.1). Alle oudere sporen, ook eventuele restanten van een ouder kerkhof, zo dit ooit ruimer begrensd was dan het huidige kerkhof, zijn daarbij verdwenen. Hieruit volgt dat het archeologisch potentieel van deze zone laag is.

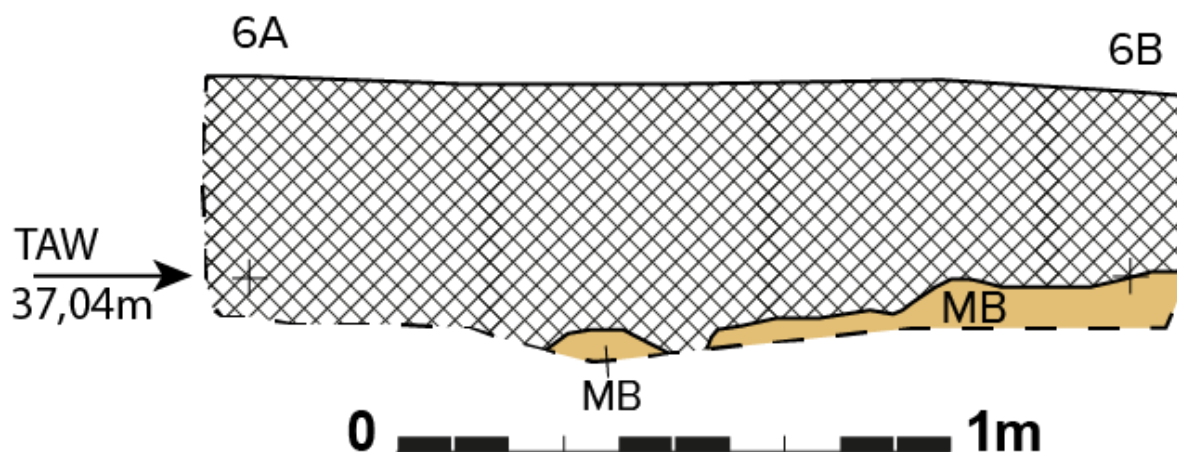
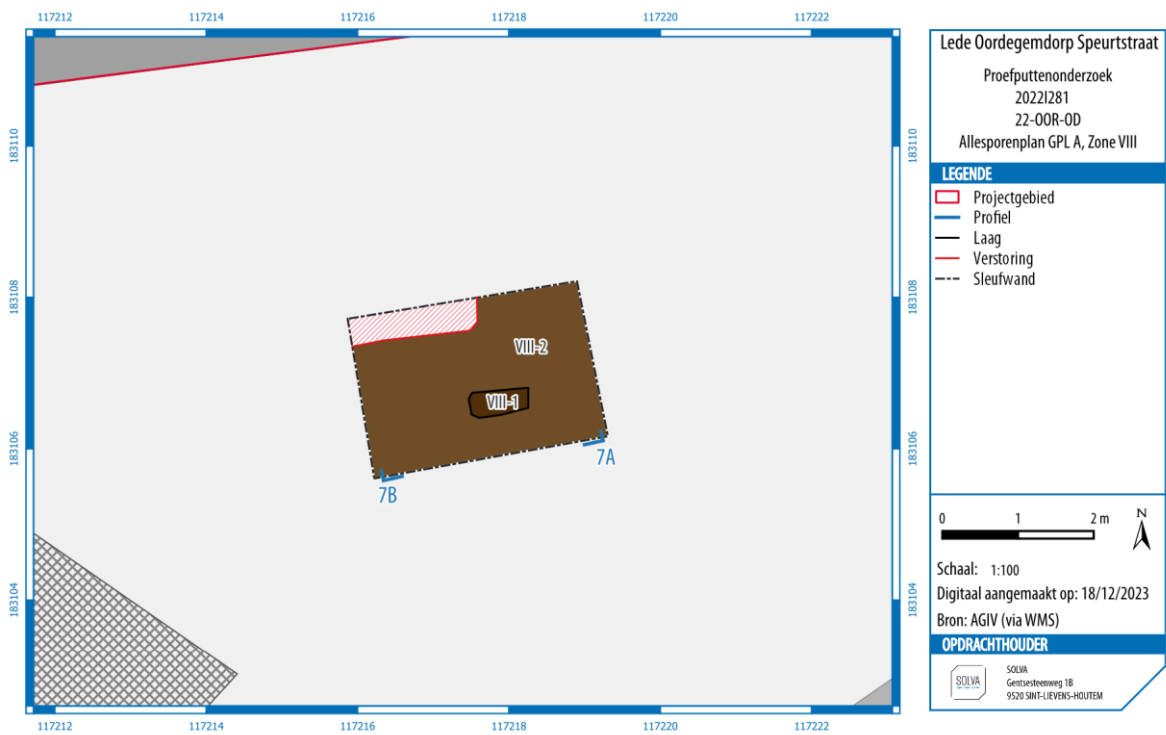

Foto 48: Profiel 6 AB in Zone VII.

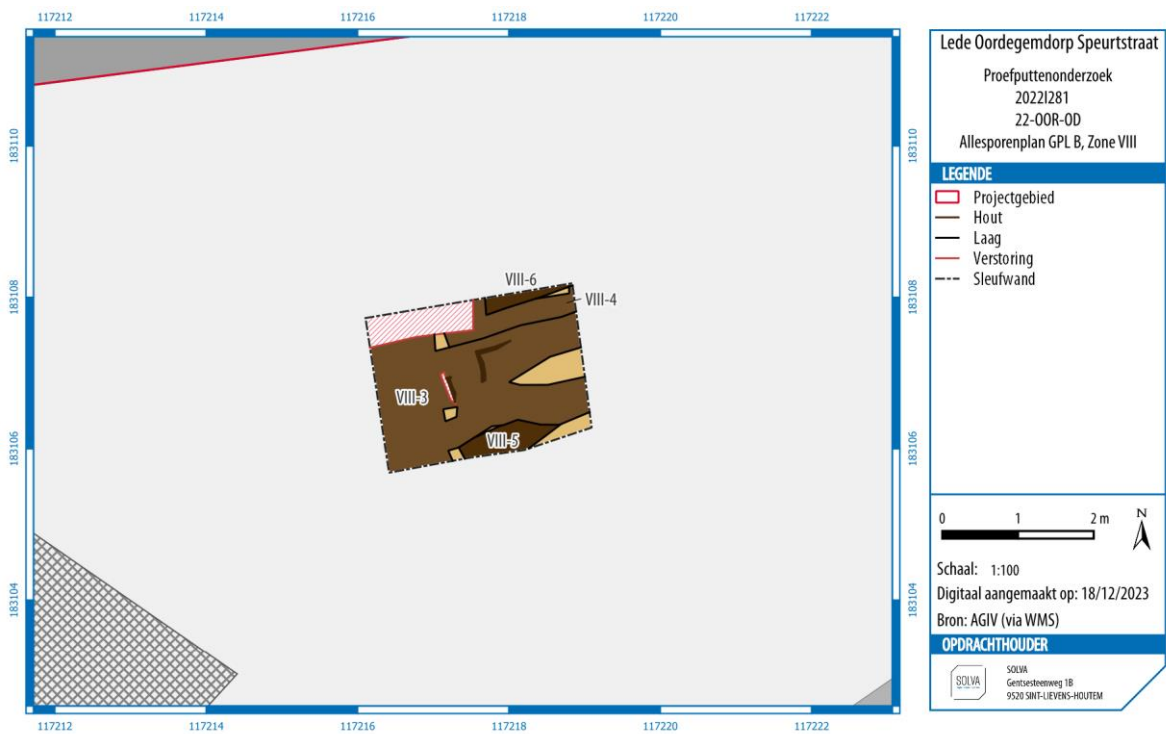
3.2.2.8 ZONE VIII

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 8.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 58: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL A.

Figuur 59: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL B.

Foto 49: Grondplan A in Zone VIII vanuit het oosten.

Foto 50: Grondplan B in Zone VIII vanuit het oosten.

In Zone VIII bevonden het eerste archeologische spoor zich al vrij snel onder het maaiveld, op een diepte van 30 centimeter (38,70 TAW). Het ging om een grafkuil (VIII-1) en het bovenlichaam van een skelet (S01-1). De rest van de proefput bestond op dit niveau uit verstoorde kerkhofgrond (VIII-2). Aan de noordwestelijke zijde van de proefput was er ook een verstoring aanwezig. Bij het verder blootleggen van het individu werd een ring zichtbaar aan één van de vingerkootjes, hoewel het niet kan uitgesloten worden deze vingerkootjes tot een ander individu behoren.

Bij het verdiepen van de proefput werden er opnieuw enkele graven en grafkisten aangesneden, daarnaast verscheen er ook al een volledig geoxideerde, geelbruine zandige moederbodem op verschillende plekken. Tegen de zuidelijke profielwand bevond er zich een individu (S02-1) in grafkuil VIII-5. Het individu was reeds vergraven, waardoor er enkele lichaamsdelen ontbraken. Er werden wel opnieuw knoopjes uit galaliet aangetroffen, net als een metalen hangertje. Het gaat dus, net zoals in Zone VI, om recente begravingen uit het begin van de 20ste eeuw.

Meer centraal bevindt er zich een schedel van (S03-1). De rest is verstoord door S04-1. Omdat deze zich reeds buiten het gabarit van de geplande werken bevond, is het skelet van S04-1 niet vrij gelegd. Wel is de kistaflijning zichtbaar en zijn een Jezusbeeld en twee siernagels aangetroffen. Dit Jezusbeeld is sterk gelijkaardig aan enkele Jezusbeelden die recentelijk zijn aangetroffen bij graven uit de jaren '60 in het nabijgelegen dorp Erondegem³⁰. Men kan zich dan ook de vraag stellen of er na 1916 toch niet nog begravingen hebben plaatsgevonden in het dorpscentrum, bijvoorbeeld als bijzetting in een ouder familiegraf.

Aan de noordelijke zijde werd ook nog een grafkuil aangesneden, maar aangezien deze opgaat in de wand van de proefput werd ook deze niet verdiept.

³⁰ Verbeke, De Graeve & De Maeyer 2022, 93.

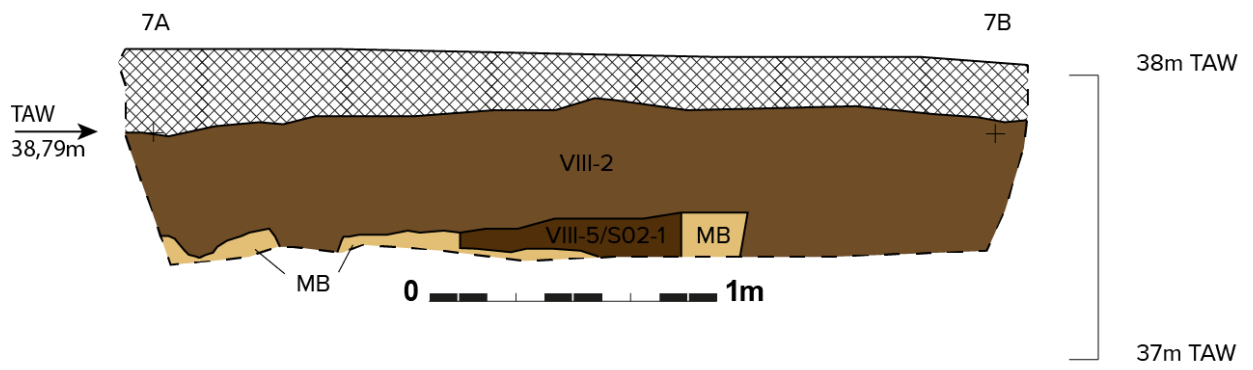

Foto 51: Profiel 7 AB in Zone VIII.

Vondsten en datering

In deze zone zijn de vondsten opnieuw gelinkt aan de menselijke resten die hier gevonden zijn. Bij S01-1 werden er een ring en enkele metalen kistnagels aangetroffen. Bij S02-1 werden er ook enkele kistnagels van de kist teruggevonden evenals een galalietknoop wat op een 20ste eeuwse begraafing wijst. Bij S04-1 werden er enkele versierde kistnagels teruggevonden, evenals het hierboven beschreven Jezusbeeld. In de verstoorde kerkhofgrond (VIII-2) werden enkele aardewerk fragmenten teruggevonden, waaronder steengoed met zoutglazuur, één fragment Majolica met paarse en gele lineaire motieven en één fragment in blauwe faience dat allemaal dateert tussen de 17de en 20ste eeuw.

Tabel 11: Inventaris van het aardewerk uit Zone VIII.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Versiering	Versiering specificering	Aantal	Eenheid
48	VIII--2--	1701 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd			1	stuks
48	VIII--2--	1701 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Majolica / niet gedetermineerd	beschildering	Lineaire motieven, paars en geel	1	stuks
52	VIII--5--	1626 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	beschildering	Blauw	1	stuks

Tabel 12: Inventaris van de overige vondsten uit Zone VIII.

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
43	VIII-S02-2--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		2	stuks
45	VIII-S02-1--	Kunststof / Knoop	galaliet	4	stuks
49	VIII--2--	Metaal / Ferro / Juwelen / Armband	glazen kraaltjes op ijzerdraad?	6	stuks
50	VIII--2--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		2	stuks
51	VIII-S01-2--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		29	stuks
45	VIII-S02-1--	Metaal / Non-ferro / Niet gedetermineerd		1	stuks
112	VIII-S01-1--	Metaal / Non-ferro / Juwelen / Ring		1	stuks
118	VIII-S01-1--	Bot / Menselijk bot	vingerkootjes waar ring (inv. nr. 112) rond zat	6	stuks
53	VIII-S04-1--	Metaal / Non-ferro / Religieus / Beeldje	Jezusbeeld	5	stuks
53	VIII-S04-1--	Metaal / Non-ferro / Religieus / Niet gedetermineerd	Versierde kistnagels	2	stuks

Foto 52: Links fragmenten van een Jezusbeeld bij S04-1 uit Zone VIII. Rechts een gelijkaardig Jezusbeeld uit Erondegem (bron: Verbeke, De Graeve & De Maeyer 2022, Foto 28).

Foto 53: Ring afkomstig van S01 uit Zone VIII.

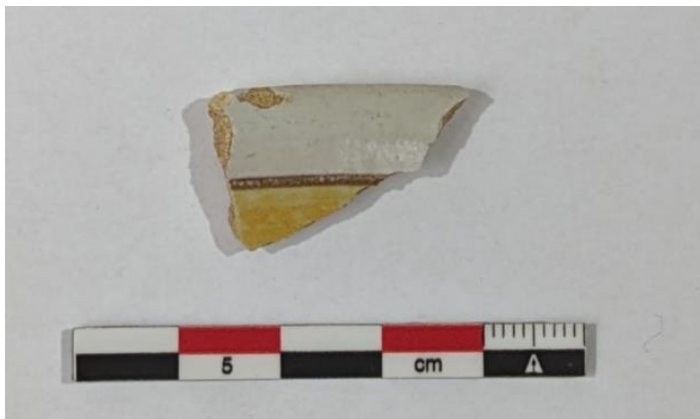

Foto 54: Majolicafragment met lineaire motieven uit de verstoorde kerkhofgrond van Zone VIII.

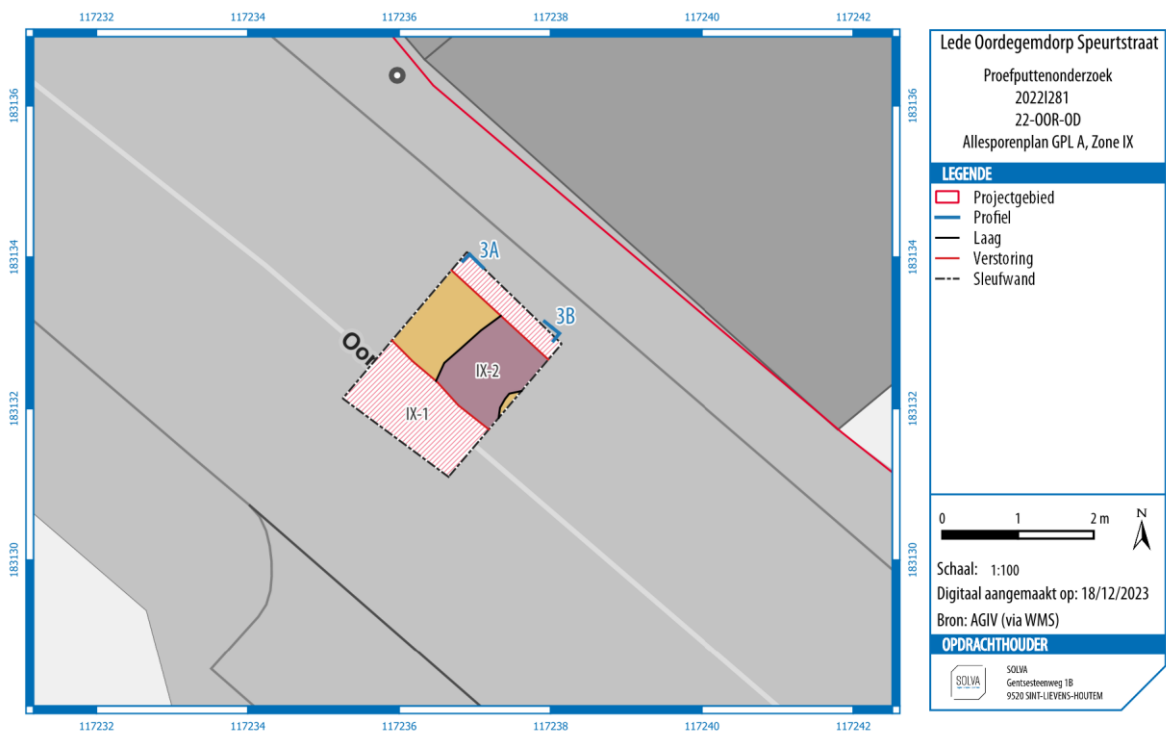
Potentieel

Ook binnen het huidige kerkhofareaal aan de zuidzijde van de kerk is er nagenoeg geen archeologisch potentieel binnen het gabarit van de geplande werken. Er zijn immers enkel 20ste-eeuwse graven te verwachten. Bovendien zijn er ook onder het gabarit van de geplande werken geen relevante sporen meer te verwachten. Opnieuw is immers reeds een zandige moederbodem aanwezig, zonder sporen van een quartair leemdek. Enige oudere sporen zijn dus wellicht reeds verdwenen (zie 3.2.8.1).

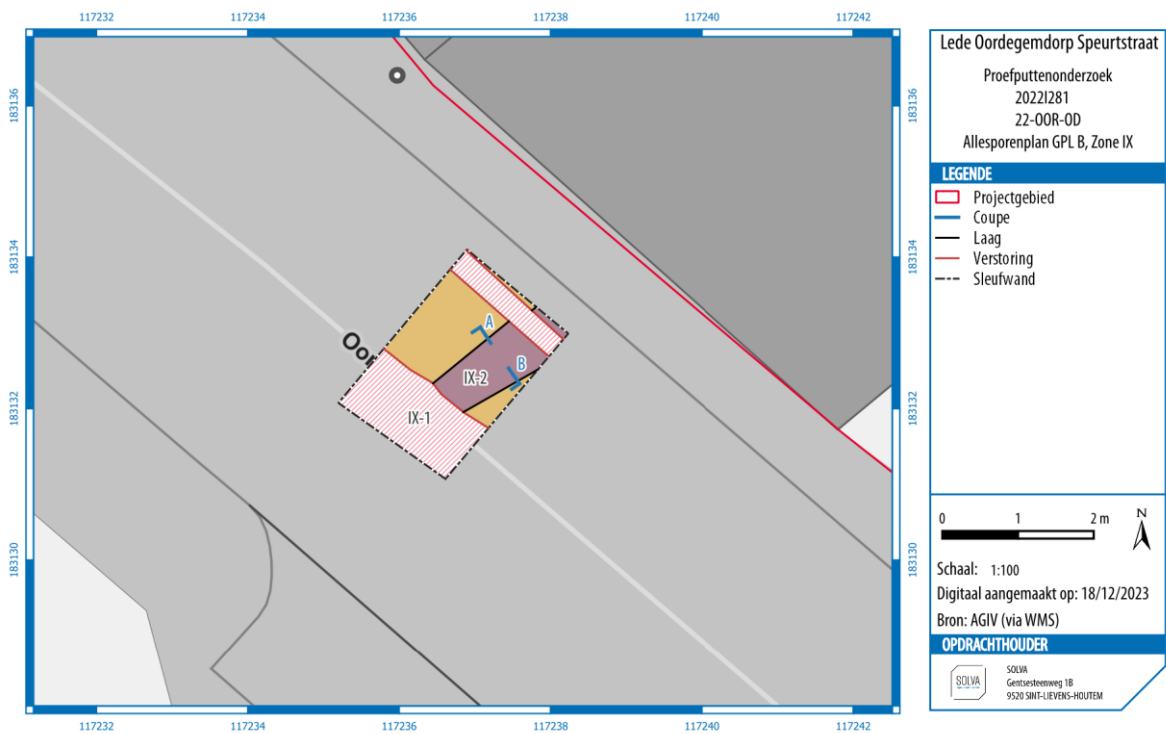
3.2.2.9 ZONE IX

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 9.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 60: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IX op GPL A.

Figuur 61: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IX op GPL B.

Foto 55: Grondplan B in zone IX vanuit het noordoosten.

In Zone IX werd er verdiept tot op 50 cm onder de huidige straat op 37,5 m TAW. Op dit niveau werd aan het zuidwestelijke gedeelte een laag aangetroffen uit grijs gevlekt zand (IX-1), te interpreteren als recente rioleringsleuf. Aan de noordoostelijke zijde van de proefput loopt er parallel hiermee een verstoringlijn die ontstaan is door het aanleggen van nutsvoorzieningen. Deze twee sporen oversnijden een ander spoor (IX-2) dat hier haaks op staat.

Er werd met nog 25 cm verdiept. IX-2 is daardoor duidelijker af te lijnen en wordt door de grijs-bruine lemige vulling waar er ook inspoelingslijnen in terug te vinden zijn als greppel geïnterpreteerd. Bij het zetten van een coupe hierop werd er één grijs gedraaid aardewerkfragment in teruggevonden dat niet nauwer te dateren is dan de 9de tot 16de eeuw. De scherpe aflijning en de duidelijke, scherp afgetekende gelaagdheid doen een eerder recente datering van het spoor vermoeden. De greppel liep af in oostelijke richting.

De moederbodem, die reeds onmiddellijk onder de huidige wegenis is aangetroffen, bestaat uit volledig geoxideerd lichtbruin zand.

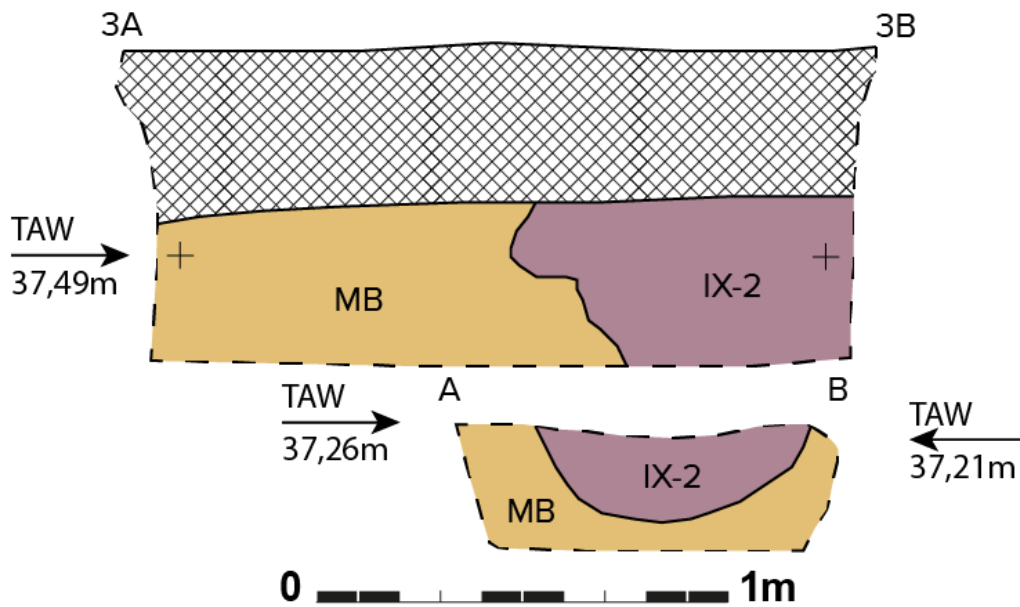
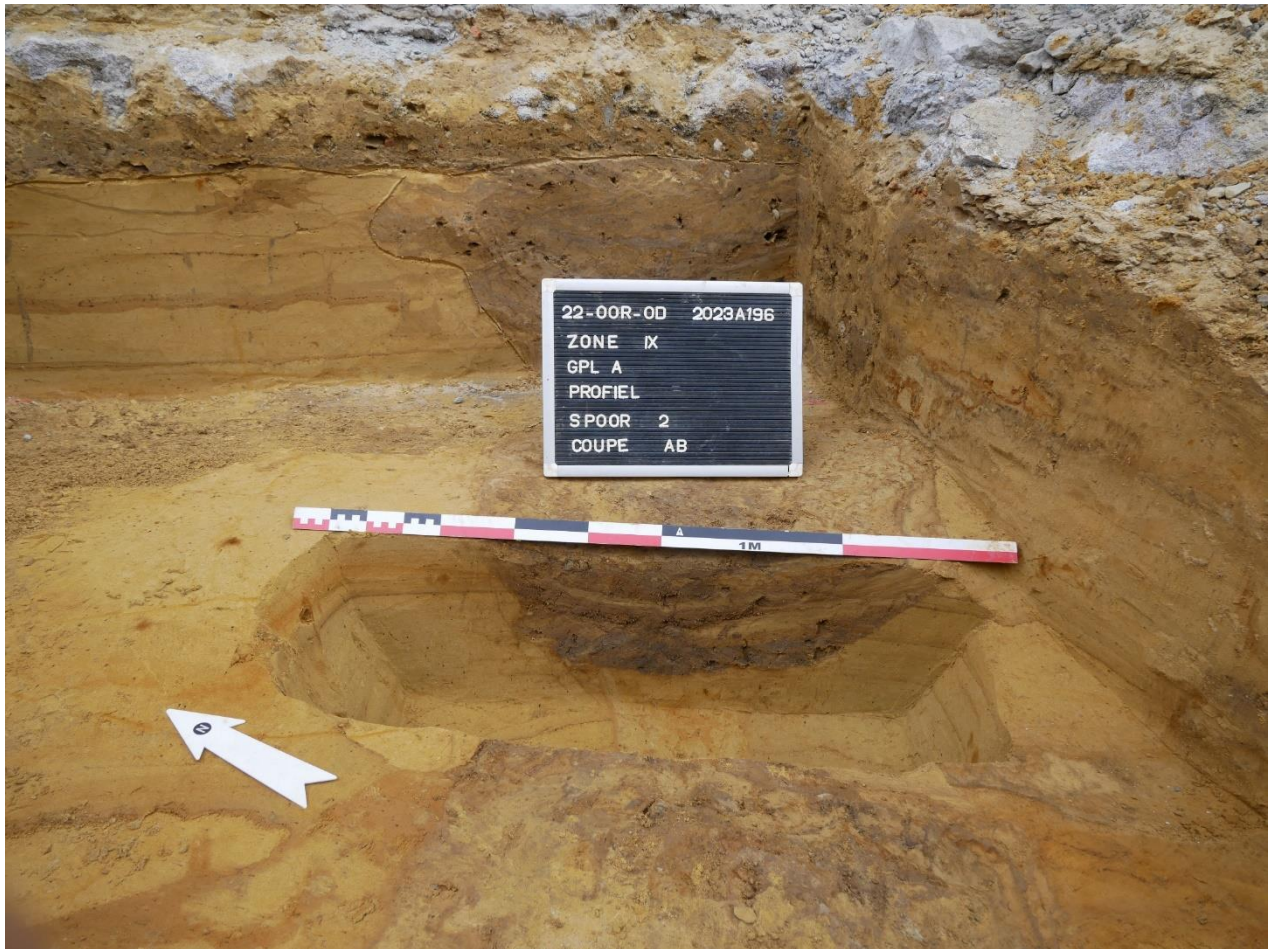

Foto 56: Zicht op IX-2 in profiel 3AB en coupe AB.

Vondsten en datering

In greppel IX-2 is een fragment lokaal gedraaid grijs aardewerk aangetroffen. Het valt niet nauwer te dateren dan 9de-16de eeuw en bevindt zich mogelijk ook niet in situ.

Tabel 13: Inventaris van het aardewerk uit Zone IX.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Aantal	Eenheid
64	IX--2--	801 AD - 1600 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks

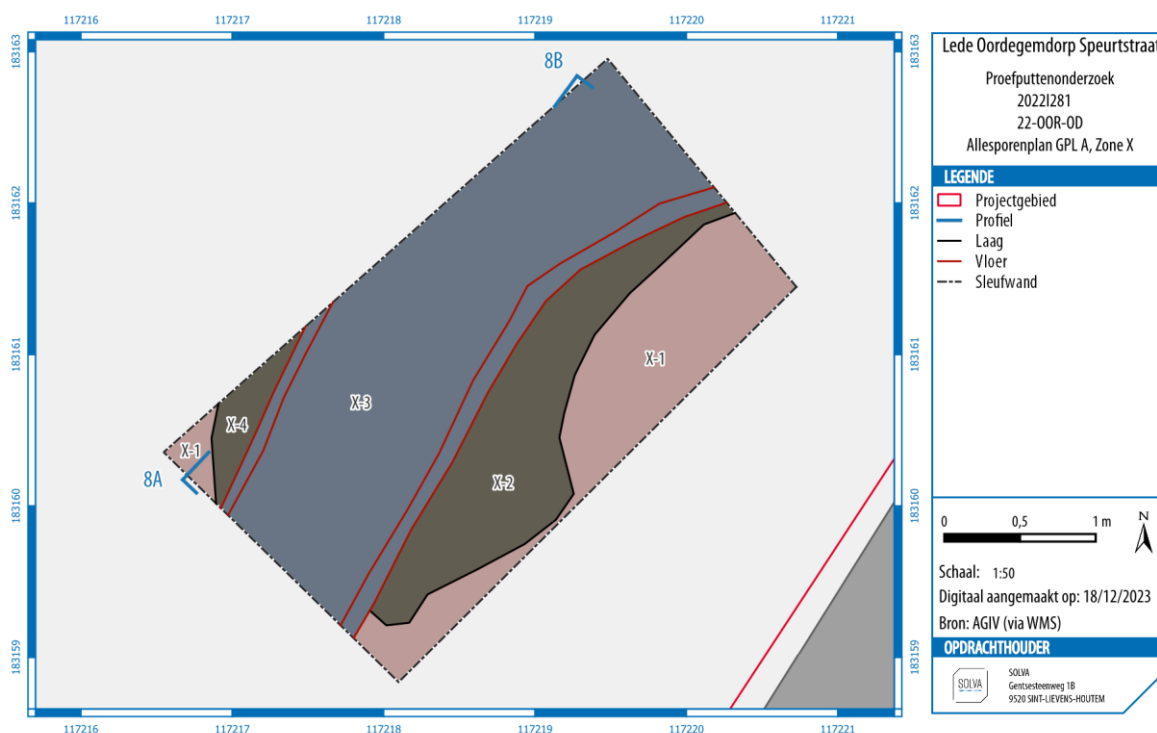
Potentieel

Er zijn geen sporen van een holle weg of andere sporen teruggevonden die de afwezigheid van het quartaire leemdek of duidelijk middeleeuwse of oudere sporen kunnen verklaren. Wellicht heeft er dus ook aan de oostzijde van de kerk een afgraving in de postmiddeleeuwse periode plaatsgevonden (zie 3.2.8.1). Alle oudere sporen, ook eventuele restanten van een ouder kerkhof, zo dit ooit ruimer begrensd was dan het huidige kerkhof, zijn daarbij verdwenen. Hieruit volgt dat het archeologisch potentieel van deze zone laag is.

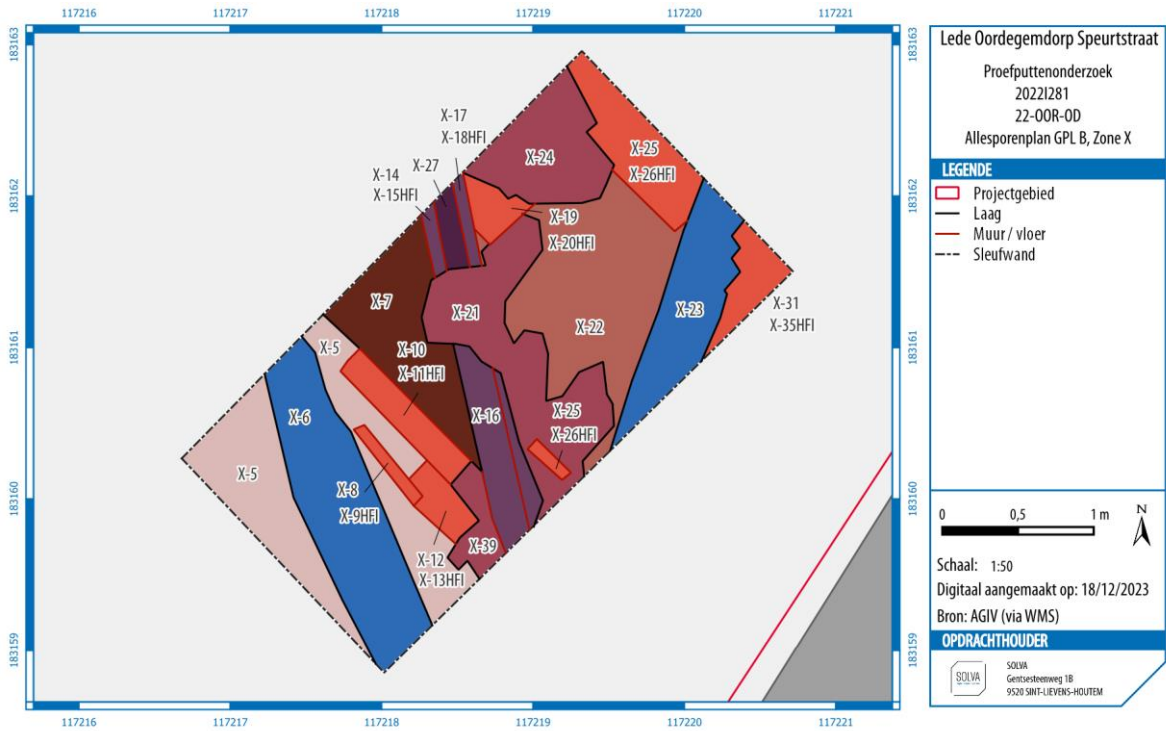
3.2.2.10 ZONE X

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 10.

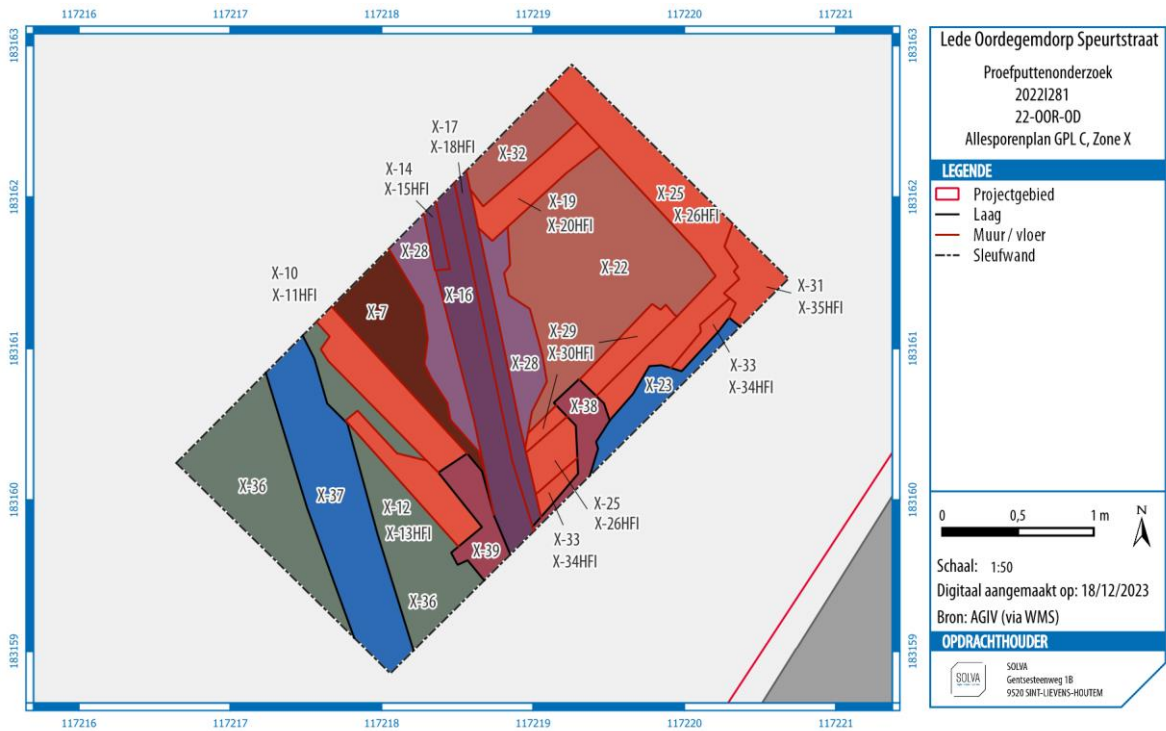
Beschrijving en interpretatie

Figuur 62: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL A.

Figuur 63: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL B.

Figuur 64: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL C.

Foto 57: Grondplan C in Zone X vanuit het zuidwesten.

In zone X werd onmiddellijk onder de huidige verharding (50 cm) op een hoogte van ongeveer 36,75 m TAW een kasseiwegje teruggevonden. Het kasseiwegje is afgezet met een kleine boordsteen langs beide zijden (X-3). In het pad zit een kleine bocht dat het pad van noordoost naar zuidwest meer naar Zuidzuidwest laat afbuigen. Het pad is ongeveer 1,2 m breed en bestaat uit 2 verschillende steensoorten, waartussen soms zeer hard witte kalkmortel zit. Het bevindt zich in een tuinlaag (X-4) en kan als tuinpad geïnterpreteerd worden. Op basis van het aangetroffen materiaal kan afgeleid worden dat zowel tuinpad als -laag in gebruik bleven tot de 2de helft van de 20ste eeuw.

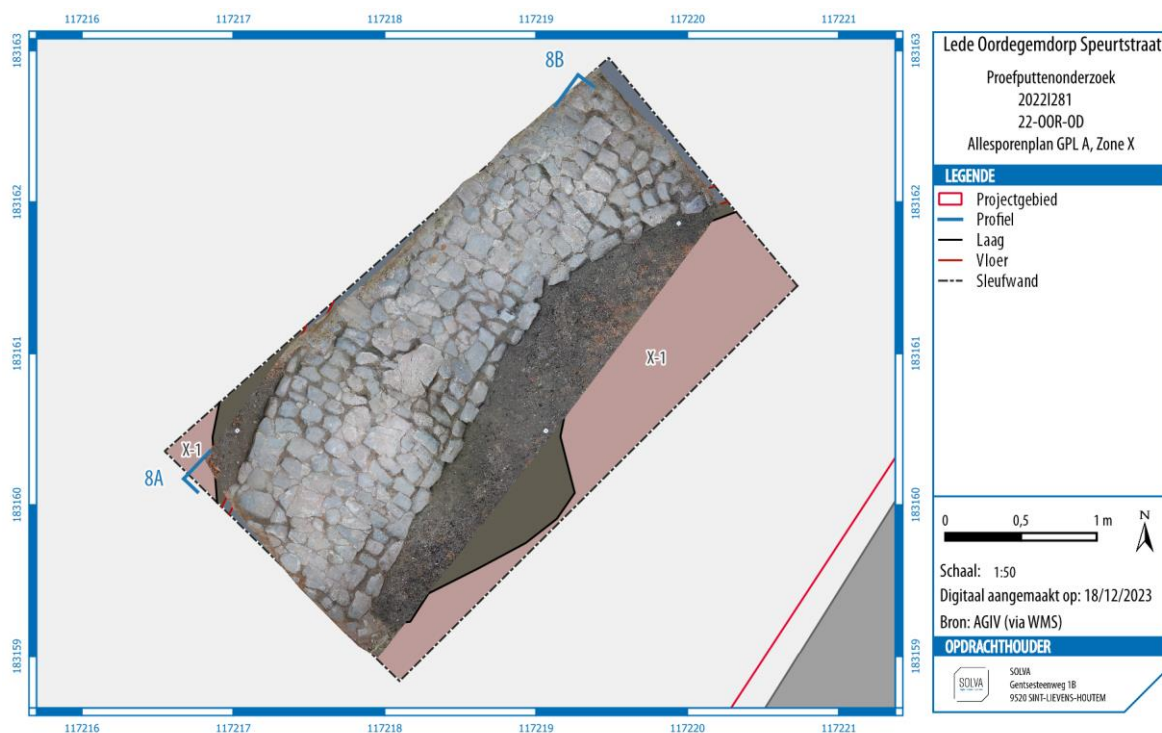
Na het verwijderen van de kasseiweg werd er nog in twee fasen (GPL B en C) verdiept tot 90 cm om de oudere sporen in kaart te brengen. Onder de tuinlaag bevindt er zich een donkergrijze lemige laag (X-5) dat geïnterpreteerd wordt als ophogingspakket. Onder dit ophogingspakket bevindt zich aan zuidwestelijke zijde nog een oudere tuinlaag (X-36). Hierin zijn geen vondsten aangetroffen. De stratigrafische positie, homogeniteit en lemige textuur doen echter vermoeden dat dit de middeleeuwse tuinlaag zou kunnen zijn. In dat geval is het de eerste en enige keer dat deze is aangetroffen binnen het projectgebied. Elders is deze verdwenen bij een postmiddeleeuwse afgraving van het dorpscentrum (zie 3.2.2.4).

Aan de noordoostelijke zijde kwamen er vanaf ca. 80 cm onder het huidige wegdek tal van muurstructuren aan het licht. De grootste en oudste structuur is een rechthoekige kelder of beerput (S. X-8), met muren X-8/X-12, X-10, X-25, X-33 en gewelf X-29. De bakstenen lagen veelal nog in verband en hadden verschillende formaten: 23 x 10 x 5,5 cm en 18,5 x 9 x 5 cm. De twee naast elkaar liggende muren X-8/X-12 en X-10 doen vermoeden dat er meerdere bouwfases te onderscheiden zijn. Ook lijkt er later een kleinere onderverdeling of nis in gemaakt te zijn (X-19)

In deze oude kelder zijn vervolgens enkele jongere muren geplaatst bij een verbouwing (X-19). Hierdoor is de kelder iets verkleind. Uit de vulling hiervan (X-32) kwam recent materiaal naar boven zoals een faience zelfpot die dateert tussen 1851 en 1940, evenals een pyrofoor uit industrieel steengoed.

Vervolgens werden beide kelders afgebroken en werd er een riooltje aangelegd die bovenop de oude kelderstructuren liep (S. X-14). De bakstenen van dit riooltje hebben een afmeting van 23 x 10 x 5,5 cm en 18,5 x 9 x 5 cm en hebben een onregelmatig patroon. De kalkmortel heeft een witgelige kleur en bevat kalkstippen. Centraal in het riooltje ligt er een vloer (X-16) waarvan de bakstenen een formaat hebben van 21/21,5 x 9,5/10 x 5,5/6 cm. De kalkmortel is ook hier witgelig met kalkstippen

Aan de oostelijke zijde liep er een recente afwateringsbuis van NO naar ZO (X-23) die op zijn beurt enkele muren doorsnijdt van de oudste kelder, zoals X-25 en X-31 aan de oostelijke zijde van de proefput.

Figuur 65: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone X op GPL A met toevoeging van een fotogrammetrische weergave van het kasseipad X-3.

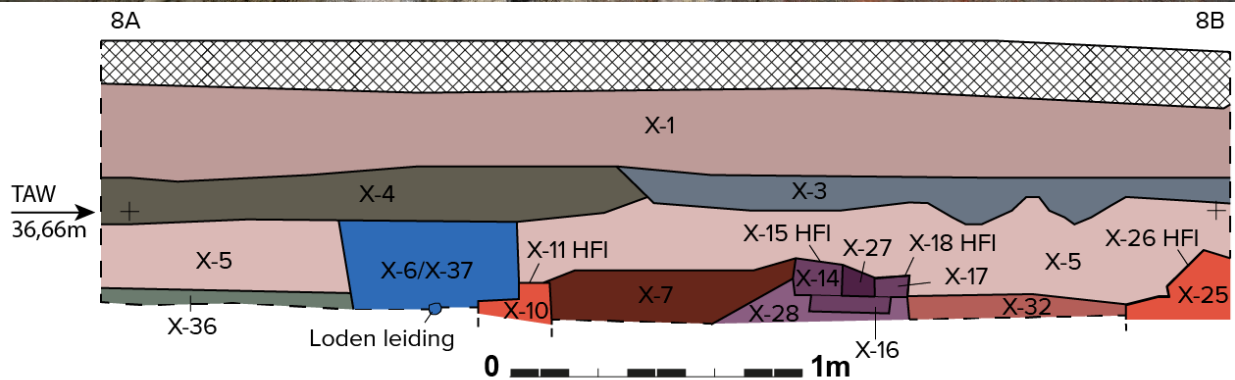

Foto 58: Profiel 8 AB in Zone X.

Vondsten en datering

In zone X kwamen er tal van vondsten aan het licht. De meeste vondsten zijn ook hier opnieuw vrij recent te dateren. Op basis van het aardewerk kan aangenomen dat de meeste sporen recent zijn. De sporen die te linken zijn aan het wegje zijn allen jonger dan de 18de eeuw. Hierbij werd er een gegolfde rand van een bord in faïence aangetroffen vlak onder de huidige verharding en nog boven de kasseiweg. Daarnaast werd er ook nog witgebakken en faïence aardewerk aangetroffen naast de kasseiweg.

In de laag onder de kasseiweg (X-5) bevond er zich een bandvormige rand van een kogelpot die dateert uit de 13de-14de eeuw. Dit is niet in situ aangezien al het andere materiaal in dezelfde context jonger is. Er bevindt zich lokaal rood gedraaid aardewerk, maar ook steengoed, witgebakken aardewerk en faïence fine. In dit laatste is ter hoogte van de vermoedelijke kelder een zalfpot teruggevonden waarop de bodem volgende beschrijving terug te vinden is: Manufacture Imperiale Royale Nimy; Mouzin Lecat & Cie³¹. Hierdoor valt dit te dateren vanaf de tweede helft van de 19de eeuw tot de eerste helft van de 20ste eeuw.

Naast het aardewerk werd er ook materiaal aangetroffen in glas, voornamelijk in de bovenste en meest recente lagen rond het wegje, maar ook in de vulling van de kelder. Ook enkele metalen voorwerpen, waaronder een kroonkurk en een kam uit kunststof zijn recente voorwerpen.

³¹Verydt s.d.

Tabel 14: Inventaris van het aardewerk uit Zone X.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Versiering	Versiering Specificering	Opmerking	Aantal	Eenheid
23	X--32--	1851 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / zalfpot			Manufacture Imperiale Royale Nimy; Mouzin Lecat & Cie (Verydt L. s.d., La faiencerie de Nimy, s.l.)	1	Stuks
23	X--32--	1851 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / pyrofoor				1	Stuks
24	X--23--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord			1 individu	2	Stuks
24	X--23--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom				1	Stuks
24	X--23--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd			sterk verbrand	1	Stuks
26	X--23--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / niet gedetermineerd				2	Stuks
26	X--23--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	beschildering	blauwe florale beschildering op binnenkant bodem	theekop of kommetje	1	Stuks
27	X--22--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	Stuks
27	X--22--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Varia in aardewerk / Figurines	combinatie	verguld, in mal gevormd	steengoed, vleugel (van engeltjes?)	1	Stuks
28	X--22--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / kom				1	Stuks
32	X--5--	1201 AD - 1325 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / kogelpot			Bandvormige rand	1	Stuks
33	X--3--	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / niet gedetermineerd				1	Stuks
36	X--2--	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord			bodemfragment	1	Stuks
37	X--1--	1750 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord			Gegolfde rand	1	Stuks

Tabel 15: Inventaris van de andere vondsten uit Zone X.

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
25	X--23--	Kunststof / Kam	Plastiek	1	stuks
29	X--22--	Metaal / Non-ferro / Niet gedetermineerd	zeer broos en gefragmenteerd, dun, plaatvormig materiaal	1	zakken
30	X--22--	Glas / Vensterglas		1	stuks
30	X--22--	Glas / Drinkglas		2	stuks
30	X--22--	Glas / Niet gedetermineerd	1 individu met 1 fragment van de ziel met gat (vaas in grote flesvorm?)	2	stuks
31	X--21--	Bouwmaterialen/ Buizen		1	stuks
34	X--3--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		11	stuks
34	X--3--	Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	kroonkurk flesje?	3	stuks
35	X--2--	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		2	stuks
115	X--32--	Glas / Fles		1	stuks

Foto 59: Zalfpot in faience fine met opschrift.

Foto 60: florale beschildering op de binnenkant van de bodem van een theekop of kommetje.

Foto 61: verguld en in mal gevormd (engel)vleugeltje in steengoed.

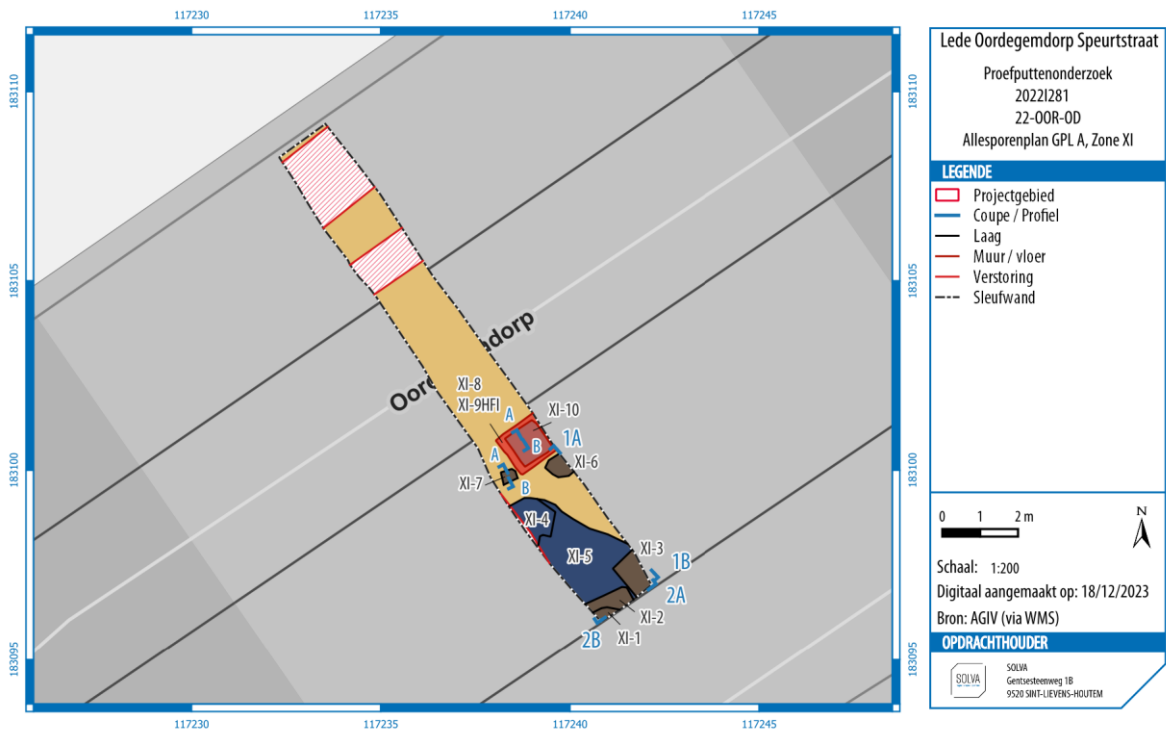
Potentieel

De geplande werken in deze zone reiken tot maximaal 77 cm -mv. Rekening houdende met een buffer voor de betreding met zwaar materiaal, kan verondersteld worden dat vooral de meest recente sporen (hier een tuinpad en nutsleidingen) zullen verstoord worden. Ook de bovenkant van enkele oudere sporen kan verstoord worden. Het gaat hierbij dan om de bovenkant van keldermuren en een wellicht middeleeuwse tuinlaag. Hierbij zal echter weinig informatie verloren gaan, gezien de muren hun samenhang niet zullen verliezen en verder bewaard blijven onder de verstoringsgrens. Eventuele oudere sporen die onder de tuinlaag aanwezig zijn, blijven eveneens gevrijwaard van verstoring. Er kan dan ook besloten worden dat de potentiële kenniswinst bij een eventueel vervolgonderzoek, binnen het gabarit van de geplande werken, eerder gering zal zijn en niet opweegt tegen de kosten van dit onderzoek.

3.2.2.11 ZONE XI

Objectief van deze proefput: zie 3.1.3.1.1 proefput 11.

Beschrijving en interpretatie

Figuur 66: Niet-gefaseerd allesprengenplan van Zone XI op GPL A.

Foto 62: Overzichtsfoto van grondplan A in Zone XI vanuit het zuidoosten.

Deze proefput werd aangelegd op een diepte van ongeveer 50 cm onder het huidige straatniveau (38,11 TAW). Aan de noordelijke zijde van deze proefput werd op dit niveau reeds de zandige, geoxideerde geelbruine moederbodem aangetroffen. Daarnaast waren er ook enkele verstoringen terug te vinden, met in het noorden het hoogspanningsnet en iets zuidelijker een verstoring door het aanleggen van een rioleringsnetwerk. De moederbodem is echter zeer onregelmatig en niet homogeen over het hele gebied.

Aan de zuidoostelijke zijde van de proefput werden er enkele sporen aangetroffen. Het betreft hier een kuil (XI-1) Die een grijs-bruine zandige vulling heeft en waaruit ook wat aardewerk gekomen is van onder meer een oorfragment van een papkom uit begin 17de eeuw tot eind 18de eeuw. Deze kuil doorsneed een andere kuil (XI-2) Die een meer gelige en zandige vulling had en waarin naast enkele recente glasfragmenten ook sterk gefragmenteerde resten van een dier zijn aangetroffen, zoals vermoedelijk een kaak van een paard/ezel/muuldiert.

In de zuidoostelijke hoek van de proefput werd ook nog een derde kuil aangesneden (XI-3). De vulling bestond hier voornamelijk uit bruin gevlekt zand aan de bovenzijde van de kuil. Bij het couperen van de kuil kwamen er verschillende andere vulling aan het licht, wat verschillende uitstortingspakketten zijn die gebruikt zijn om de kuil op te vullen.

Ten noorden van deze drie kuilen bevinden er zich twee ondiepe lagen (XI-4 en XI-5) die ZO-NW georiënteerd zijn en uit een grijze meer lemig zandige samenstelling bestaan. Hierdoor lijkt het vermoedelijk om de opvulling te gaan van een poel of microdepressie. In deze structuur werden enkele aardewerkfragmenten aangetroffen die wijzen op een postmiddeleeuwse periode zoals een lokaal rood gedraaid bord, steengoed met engobe en een majolica bord uit de periode van de 17de tot eind 18de eeuw.

Aan de oostelijke zijde van de proefput werd nog een andere kuil aangetroffen (XI-6) die uit een puinige opvulling bestaat. De kuil is ongeveer 45 cm diep en bevat ook een postmiddeleeuws aardewerkfragment. Centraal in de proefput is er daarnaast ook nog een paalspoor/kleine kuil aanwezig (XI-7). Het heeft een diepte van ongeveer 20 cm en kent een zandige en puinige vulling.

Tot slot werd er centraal in de proefput ook een vierkante bakstenen structuur aangetroffen (S. XI-8). De bakstenen hadden een afmeting van 23 x 11 x 6 cm en werden samengehouden door bleke harde kalkmortel waarin kalkstippen aanwezig zijn. De structuur meet 1 m op 1,2 m. Er is geen vloer in aanwezig en ook geen sporen van beer. Mogelijk gaat het om de ondiepe fundering van een trap. De structuur is opgevuld met kleilig grijsbruin puinig materiaal (XI-10). Daarnaast werd er ook nog postmiddeleeuws aardewerk in aangetroffen.

Deze kuilen en structuur zijn vermoedelijk te linken aan de bewoning die op de historische kaarten ten zuiden van de kerk te situeren is. Deze werd afgebroken in 1962-1963 (zie 2.2.4.3.6).

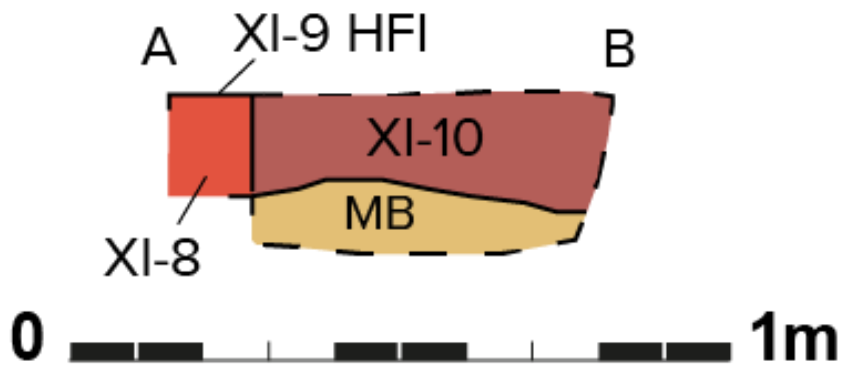

Foto 63: Zicht op coupe 8 en 10 AB in Zone XI.

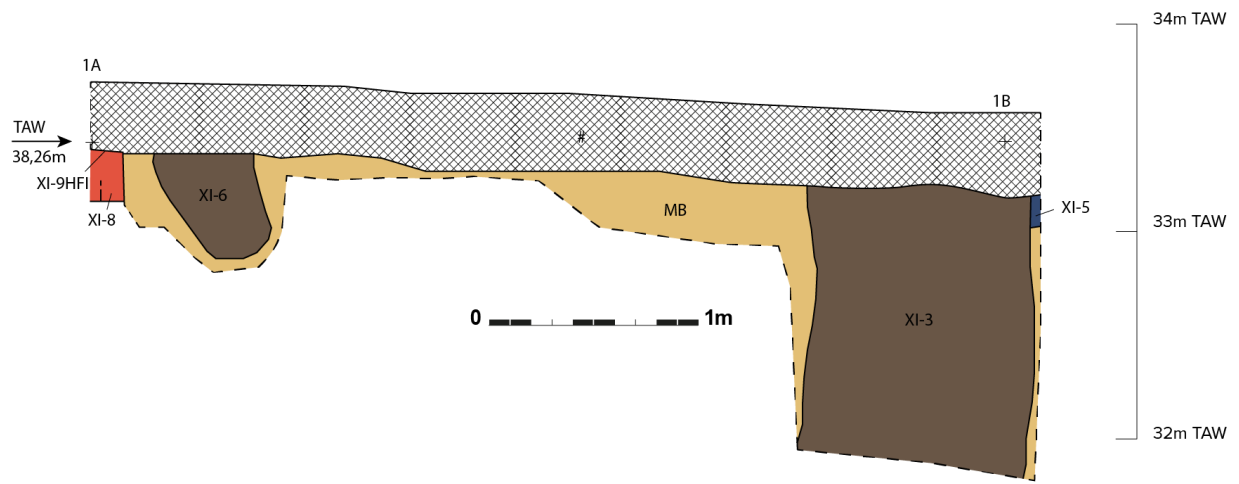

Foto 64: Profiel 1 AB in de noordoostelijke wand van Zone XI.

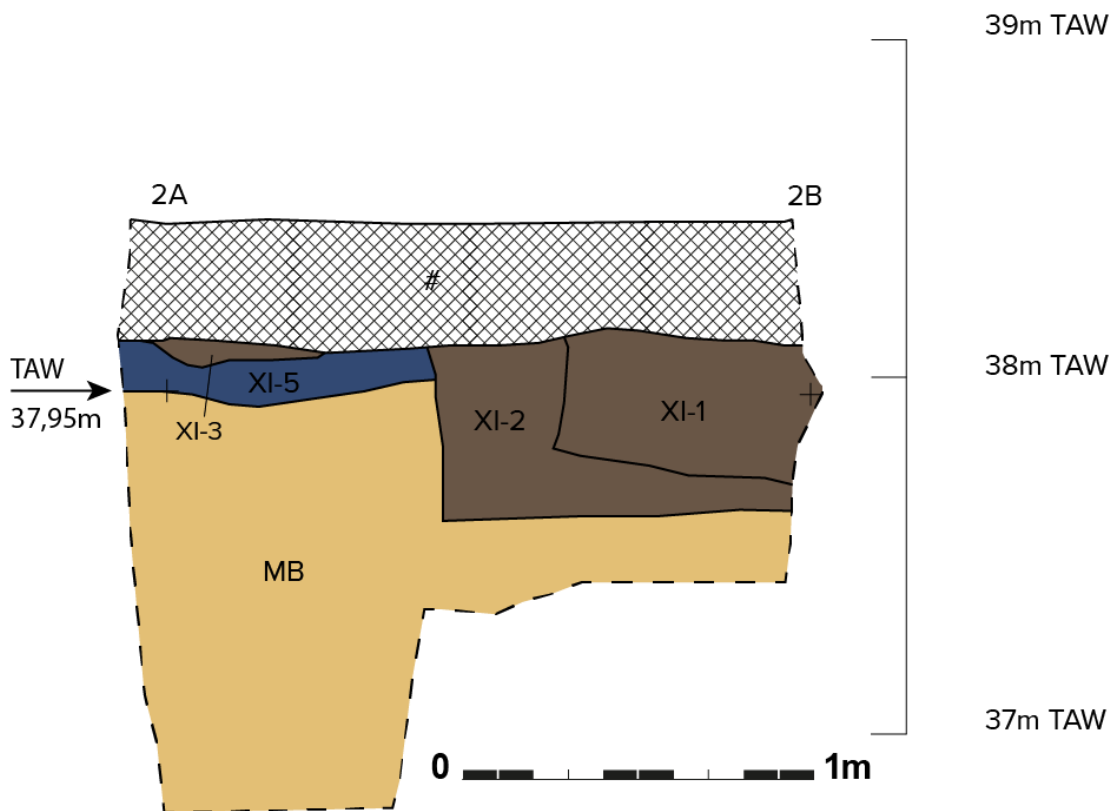

Foto 65: Coupe op de zuidoostelijke profielwand 2 AB in Zone XI.

Vondsten en datering

In Zone XI werd er opnieuw voornamelijk aardewerk aangetroffen. Daarnaast werden er in spoor XI-2 een fles en dierlijk botmateriaal aangetroffen. Bij spoor XI-3 werd er ook dierlijk materiaal aangetroffen dat vermoedelijk van een hond afkomstig is.

In de overige sporen werd er aardewerk aangetroffen. Spoor XI-1 bevatte zowel lokaal rood gedraaid van onder meer een papkom, maar ook een fragment van steengoed met zoutglazuur die allen dateren uit de 17de en 18de eeuw. In spoor XI-4 bevond zich een fragment van een majolica bord dat beschilderd is met blauwe florale motieven en uit de 17de en 18de eeuw dateert. Spoor XI-5 bevatte een fragment van lokaal rood gedraaid bord en een fragment van steengoed met zoutglazuur. Spoor XI-6 bevatte tot slot nog een fragment van lokaal rood gedraaid aardewerk dat dateert uit de periode 1776-1940. Het bodemfragment is een imitatie van Staffordshire.

Tabel 16: Inventaris van het aardewerk uit Zone XI.

Inv. Nr.	Spoor	Datering	Materiaal	Versiering	Versiering Specificering	Opmerking	Aantal	Eenheid
57	XI--6--	1776 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd			bodemfragment, imitatie Staffordshire	1	stuks
58	XI--5--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd				1	stuks
58	XI--5--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bord				1	stuks
59	XI--4--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Majolica / bord	beschildering	blauw, florale motieven		1	stuks
61	XI--1--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	stuks
61	XI--1--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom	combinatie	Inwendig vlakdekken slib en koperhoudend loodglazuur	horizontaal oorfragment	1	stuks
61	XI--1--	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd				1	stuks

Tabel 17: Inventaris van de overige vondst uit Zone XI.

Inv. Nr.	Spoor	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
60	XI--2--	Glas/ Fles		1	Stuks
62	XI--2--	Dierlijk bot		1	Zakken
63	XI--3--	Dierlijk bot		1	Zakken

Foto 66: Majolica met blauwe florale motieven.

Potentieel

De weinige sporen die zijn aangetroffen in deze zone zijn vermoedelijk te linken aan de huizenblok ten zuiden van de kerk die werd afgebroken in 1962-1963. Er zijn geen oudere sporen aangetroffen noch een quartair leemdek. Wellicht heeft er dus ook aan de zuidzijde van de kerk een afgraving in de postmiddeleeuwe periode plaatsgevonden (zie 3.2.8.1). Alle oudere sporen, ook eventuele restanten van een ouder kerkhof, zo dit ooit ruimer begrensd was dan het huidige kerkhof, zijn daarbij verdwenen. Hieruit volgt dat het archeologisch potentieel van deze zone laag is.

3.2.3 ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN

Het assessment van de vondsten is terug te vinden in hoofdstuk 3.2.2. Per zone is hierbij een tabel terug te vinden met een beschrijving van de gerecupereerde vondsten in relatie tot de datering van de sporen.

Bij het assessment van de vondsten werd per spoor en per materiaalcategorie een kwantificatie gemaakt van het aantal stuks of in het geval van sterk gefragmenteerd materiaal het aantal zakken. Bij het aardewerk (n=125) gebeurde een identificatie en een telling van de technische groepen en hierbinnen een identificatie en een telling van de vormtypes. Over het algemeen is het aardewerk zeer goed tot goed bewaard.

Een tabel met de vondsten van alle zones samen is ook terug te vinden in de lijsten in bijlage 16.

3.2.4 ASSESSMENT VAN DE MENSELIJKE RESTEN (DOOR MASSAGÉ L.)

3.2.4.1 INLEIDING

De menselijke overblijfselen die werden opgegraven tijdens een archeologisch proefputtenonderzoek aan de Sint-Martinuskerk te Oordegem zijn onderworpen aan een fysisch antropologisch assessment. Er was geen fysieke antropoloog aanwezig tijdens de opgraving. Voor dit onderzoek zijn 11 proefputten aangelegd waarbij menselijke resten zijn aangetroffen in proefput VI en VIII. In proefput VI werden 11 individuen aangetroffen waarbij individuen S05 en S12 in situ bewaard bleven. Van S8, S13 en S14 zijn slechts enkele delen ingezameld, de rest van deze individuen bevond zich buiten de onderzoekszone en is in situ bewaard. Vier individuen werden in proefput VIII aangetroffen waarbij individuen S03 en S04 in situ bewaard bleven.

Het onderzoek van dit rapport richt zich op de menselijke resten van de 11 (deels) opgegraven individuen, allen bestaand uit primaire enkelvoudige inhumaties met een west-oost oriëntatie. Voor zeven individuen is een verstoring door latere graven of nutswerken opgemerkt. Enkel de individuen S01, S06 en S09 waren (zo goed als) niet verstoord. Voor S13 zijn hierover geen gegevens voorhanden gezien het individu voor het grootste deel buiten de onderzoekszone lag.

3.2.4.2 METHODES EN TECHNIEKEN

Voor dit assessment is gekeken naar het potentieel van de aangetroffen skeletten waarbij de bewaringstoestand en volledigheid is aangegeven alsook naar de mogelijkheid van geslachts- en leeftijdsbepaling, gestaltebepaling en bemerkingen i.p.v. gebitsgegevens en ziektebeelden

3.2.4.2.1 ALGEMEEN

Het opstellen van de biologische identiteit gebeurt aan de hand van het toepassen van verschillende technieken. De mate waarin deze technieken aangewend kunnen worden, hangt echter af van de bewaring en volledigheid van het onderzochte skelet. Na de begraving zijn de resten immers blootgesteld aan verschillende postdepositionele processen zoals verstoringen van het graf (zowel natuurlijk als menselijk), veranderende omgevingsfactoren (vochtigheid, temperatuur...) en chemische processen die de kwalitatieve conservering en de volledigheid hebben beïnvloed. Voor elk individu wordt melding gemaakt van bewaring, fragmentatie en de volledigheid van het skelet.

De **bewaring** van de resten wordt met het blote oog beoordeeld en uitgedrukt termen van “zeer slecht”, “slecht”, “matig”, “goed” en “zeer goed”. Om een uniforme beschrijving aan te houden, wordt hieronder een verklaring gegeven van wat onder elke term wordt verstaan³²:

- Zeer slecht: er is geen cortex meer aanwezig
- Slecht: quasi volledige erosie van de cortex, waarbij de normale morfologie en het profiel van het botmateriaal bijna onherkenbaar zijn veranderd
- Matig: het grootste deel van de cortex is beschadigd, al is de penetratie van de erosie niet overal even diep. Sommige details zijn door de schade niet meer te onderscheiden, maar het profiel van het botmateriaal blijft grotendeels bewaard
- Goed: lichte erosie van de cortex, met op sommige plaatsen een iets diepere perforatie
- Zeer goed: het botmateriaal heeft geen noemenswaardige schade opgelopen

³² Naar BRICKLEY & MCKINLEY 2004

De **fragmentatiegraad** van de beenderen wordt eveneens beoordeeld door middel van vier termen. Hierbij wordt gekeken naar het gemiddelde voor het hele individu, niet naar de individuele beenderen:

- Zeer hoog: het is niet meer mogelijk om de beenderen te reconstrueren, er zijn enkel nog botsplinters aanwezig
- Hoog: het botmateriaal bestaat uit kleine fragmenten die niet meer of moeilijk gereconstrueerd kunnen worden
- Gemiddeld: er is fragmentatie maar het botmateriaal kan nog in anatomisch verband gelegd worden, en de belangrijkste elementen zijn nog herkenbaar
- Laag: lichte fragmentatie, maar het merendeel van de individuele beenderen is nog compleet
- Zeer laag: quasi geen fragmentatie

Ook de **volledigheid** van het skelet wordt gedetermineerd waarbij elke categorie volgende classificatie krijgt: 0-25%, 25-50%, 50-75% en 75-100%. Er wordt allereerst gekeken hoe volledig het gehele individu is waarna ook een indruk wordt gemaakt van verschillende subcategorieën, namelijk: schedel, axiaal skelet, bovenlichaam (armen en handen) en onderlichaam (benen en voeten). Zo kan er een goed inzicht bekomen worden van de volledigheid van dit individu. Er wordt niet wiskundig berekend hoe volledig het skelet is.

3.2.4.2.2 DEMOGRAFIE

De bepaling van de sterfteleeftijd van een individu berust op het onderzoeken van een combinatie van verschillende indicatoren. De nauwkeurigheid van de uitkomst hangt echter af van welke leeftijdscategorie er onderzocht wordt: door het vaste patroon waarin de vorming, groei, verbening en sluiting van tanden, groeischijven en andere skeletelementen verloopt, is het bij subadulten (<19 jaar) mogelijk om een vrij accurate leeftijdsbepaling te bekomen. Specifiek gebeurt dit door te kijken naar de ontwikkeling en het doorbreken van de tanden³³, de algemene ossificatie (verbening) van het skelet (schedelbasis en wervelkolom)³⁴, het sluiten van de groeischijven (epifysen) van de lange pijpbeenderen³⁵ en de lengte van de lange pijpbeenderen en van het sleutelbeen³⁶. Voor het assessment wordt aangegeven op welke factoren een nauwkeurigere leeftijdsbepaling mogelijk zou zijn waarbij een preliminaire leeftijdsbepaling zal gemaakt worden.

Eenmaal quasi alle beenderen volgroeid zijn kan alleen nog de mate van slijtage in de gewrichten (zoals de auricular surface en de pubic symphysis oppervlaktes op het bekken) alsook de sluiting en vervaging van de schedelnaden aan de buitenkant van de schedel gekeken worden.³⁷ Enkele groeischijven vergroeien pas op latere leeftijd zoals de mediale epifyse van het sleutelbeen (clavicula). Bij het assessment wordt aangeduid of verdere leeftijdsbepaling bij volwassen individuen mogelijk is op de auricular surface, de pubic symphysis of de schedelnaden. Indien de mediale zijde van het sleutelbeen aanwezig is wordt notie gemaakt of deze al dan niet (volledig) vergroeid is.

Voor de bepaling van het geslacht bij menselijke skeletresten wordt gekeken naar de secundaire geslachtskenmerken die zich in de puberteit ontwikkelen in het menselijke lichaam. Deze veranderingen uiten zich in een doorgaans duidelijk seksueel dimorfisme in de schedel, de onderkaak en het bekken, wat deze locaties het focale punt maakt van verschillende geslachtsbepalingstechnieken. De geslachtsbepaling op basis van het bekken is betrouwbaarder dan deze van de schedel en onderkaak.

Aangezien het merendeel van deze kenmerken pas opzetten bij de puberteit, is het echter meestal niet mogelijk om met voldoende zekerheid voor subadulten – die de puberteit nog moeten doormaken of nog volop in de puberteit zitten of – het geslacht te bepalen. Er bestaan methodes om bij jongere individuen het geslacht te bepalen, maar de betrouwbaarheid is zeer laag en worden daarom in dit rapport niet behandeld.³⁸

³³ UBELAKER 1989

³⁴ SCHAEFER et al. 2009

³⁵ SCHAEFER et al. 2009

³⁶ SCHEUER et al. 2000

³⁷ MEINDL & LOVEJOY 1985

³⁸ MAYS & COX 2000, pp.121–125

Bij de bepaling van het geslacht dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat hiermee alleen het biologische geslacht bepaald kan worden. Geslacht is dus niet te verwarren met gender, wat de sociaal geconstrueerde verschillen inhoudt. Het geslacht van een individu kan dus verschillen van zijn of haar gender.

Een notie wordt gemaakt waarbij aangeduid wordt op welke beenderen geslachtsbepaling mogelijk is; schedel (met onderkaak), bekken en/of afmetingen. Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat deze geslachtsbepaling preliminair is en dat verdere analyses nodig zijn om dit te bevestigen. De gegeven opties zijn:

- Vermoedelijke man
- Vermoedelijke vrouw
- Ongedetermineerd: d.w.z. dat geslachtsbepaling op niveau van assessment niet mogelijk hetgeen geen garantie is dat dit wel mogelijk zou zijn in een verdere analyse
- Afwezig (waarbij geen geslachtsbepaling mogelijk zal zijn wegens het ontbreken van beenderen waar dit op mogelijk is.
- Subadult: voor subadulten is geslachtsbepaling niet gangbaar.

3.2.4.2.3 GESTALTEBEPALING

Indien er van een volwassen individu lange pijpbeenderen intact bewaard zijn gebleven, kan ook de lichaamslengte bepaald worden. Er wordt bij deze assessment gemeld op gestaltebepaling mogelijk is en op welke beenderen.

3.2.4.2.4 GEBITSGEGEVENS

Naast de sterfteleeftijd kan het gebit namelijk ook informatie geven over het dieet, de gezondheid en bepaalde gewoontes van het individu. Voor een assessment wordt de aan- of afwezigheid van tanden gemeld met eventueel enkele preliminaire dentale pathologieën die op eerste zicht merkbaar zijn.

3.2.4.2.5 PATHOLOGIEËN

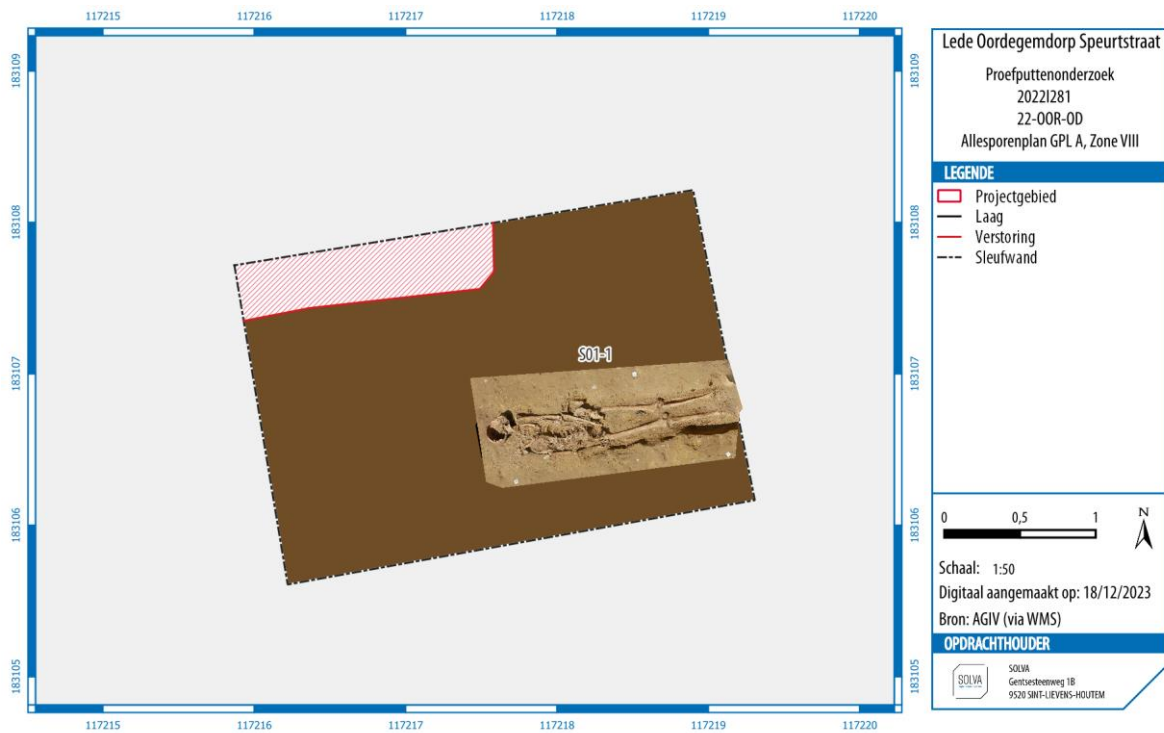
Variaties in het skelet kunnen ook een andere oorzaak hebben dan een non-metrisch kenmerk. Doorheen het leven heeft elk individu te maken met allerlei ziektes, trauma's of aandoeningen in verschillende mate van ernst. Gezien de durabiliteit van botmateriaal en de kracht (of tijd) nodig om een (blijvende) verandering aan de bestaande morfologie aan te brengen, is het niet verwonderlijk dat het overgrote deel van deze ziektes niet te zien zijn op het botmateriaal. Enkel langdurige of chronische aandoeningen (zoals artrose, jicht, tuberculose, infecties, tumoren, groei- en ontwikkelingsstoornissen...), traumatische externe krachten of herhaalde overbelasting (wat resulteert in botbreuken, dislocaties en andere verwondingen) zijn krachtig genoeg of lang genoeg actief in het lichaam om een spoor na te laten. Hierbij dient wel gemeld te worden dat de aanwezigheid van dergelijke ziektebeelden in het botmateriaal niet noodzakelijk een doodsoorzaak aanwijst, en dat individuen die geen ziektebeelden vertonen niet noodzakelijk kerngezond zijn.

Pathologieën kunnen geclassificeerd worden op basis van hun etiologie. Concreet zijn er zes grote categorieën: artropathieën (gewrichtsaandoeningen), infecties, traumata, stofwisselingsziektes, groei- en ontwikkelingsstoornissen, en overige pathologieën.

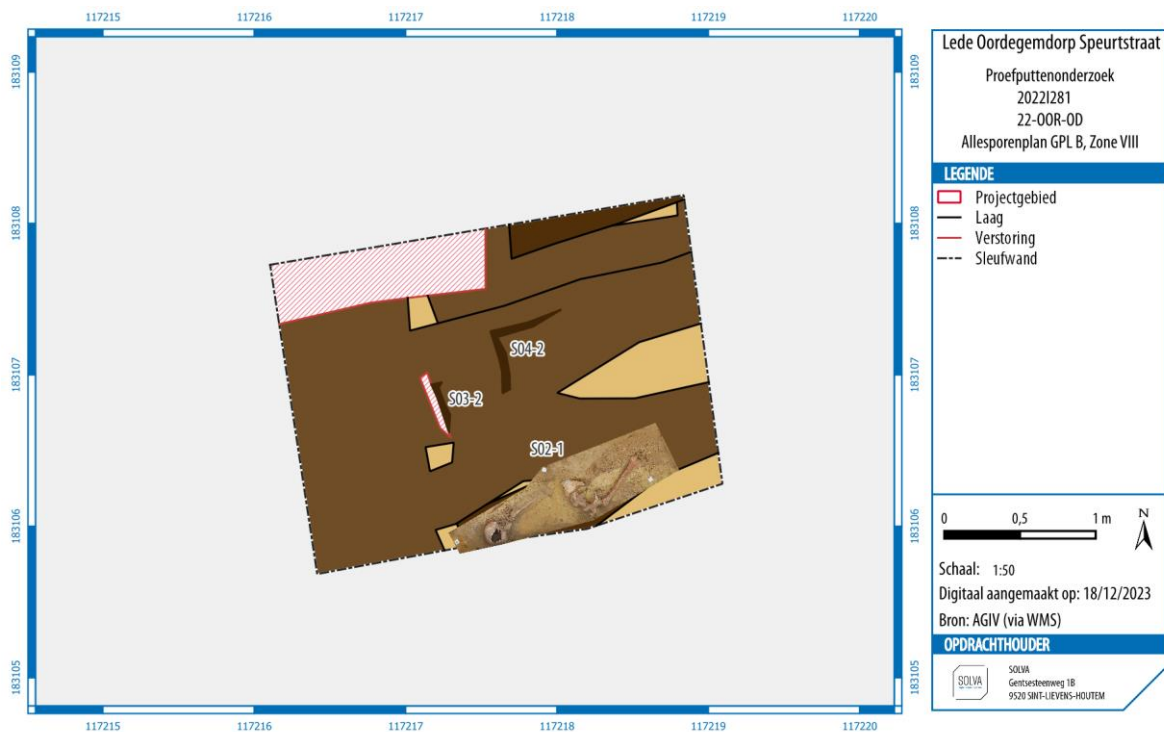
Gezien het hier een globaal assessment behelst is notie gemaakt van aanwezig pathologieën waarbij geen differentiële diagnose is gemaakt. Verder zijn enkel de 'opvallende' pathologieën genoteerd; het is zeer waarschijnlijk dat bij een detailanalyse nog meerdere 'kleinere' pathologieën opgemerkt worden.

3.2.4.3 RESULTATEN

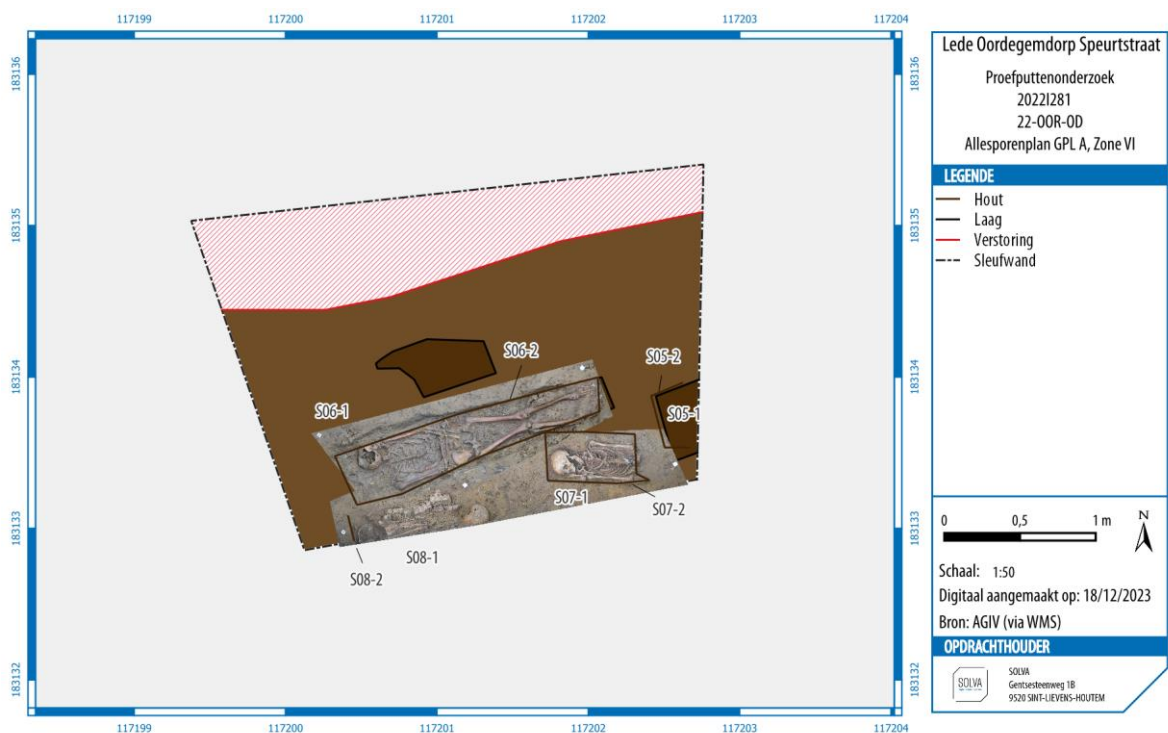
Zie ook bijlage 16 voor de individuele skeletfiches.

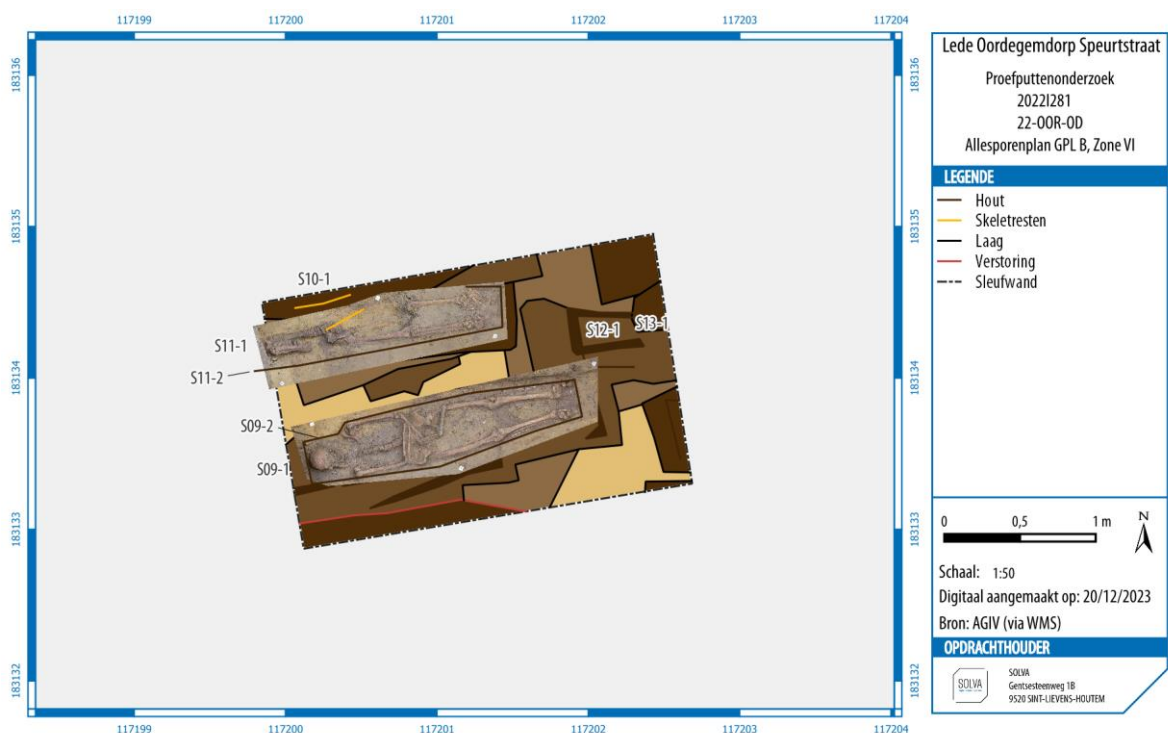
Figuur 67: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL A met fotogrammetrische weergave van S01-1.

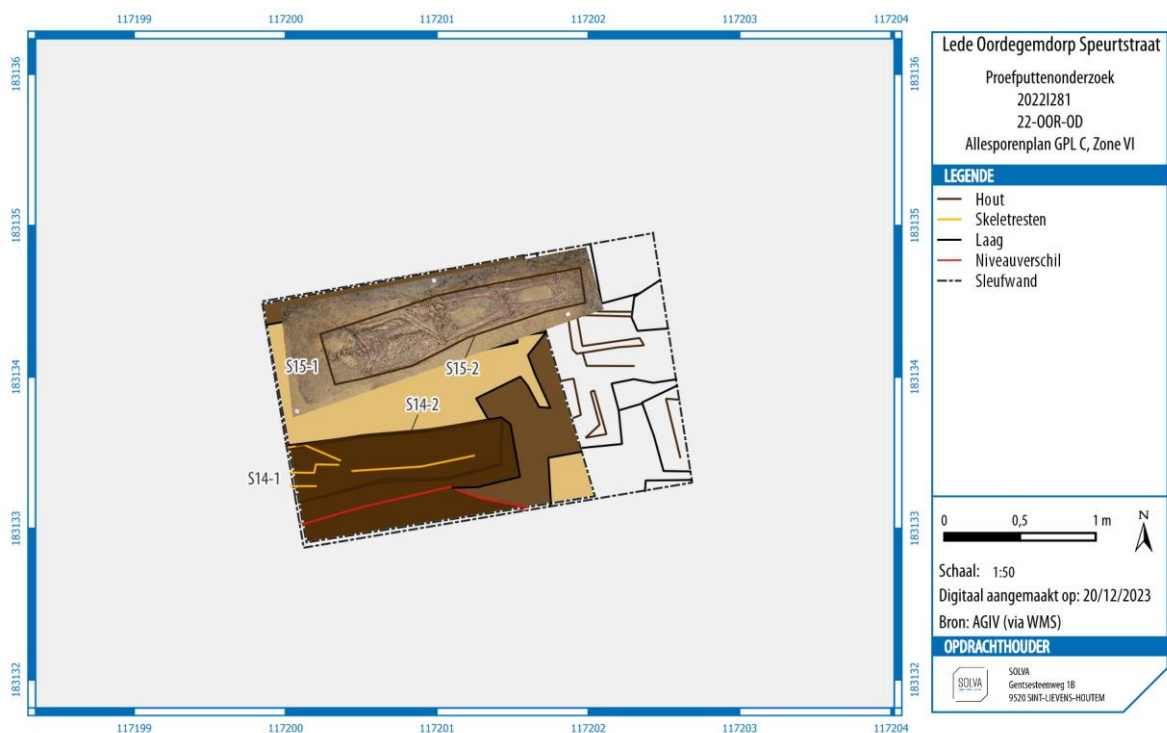
Figuur 68: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VIII op GPL B met fotogrammetrische weergave van S02-1, S03-2 en S04-2 zijn de restanten van grafkisten waarvan de menselijke resten niet zijn blootgelegd omdat deze zich buiten het gabarit van de geplande werken bevinden.

Figuur 69: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A met fotogrammetrische weergave van S06-1, S07-1 en S08-1. De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2. Van S05-1 is enkel een schedel aangetroffen (locatie weergegeven met het spoornummer) en de kistlijn (S05-2). Deze schedel is niet opgegraven.

Figuur 70: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B met fotogrammetrische weergave van S09-1 en S11-1. De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2. Van S10-1 zijn slechts een beperkt aantal resten aangetroffen (aangeduid in geel). Van S12-1 en S13-1 zijn enkel de schedels aangetroffen (locatie weergegeven met het spoornummer). S12-1 is niet opgegraven, S13-1 wel omdat deze niet in situ kon blijven liggen tijdens het proefputtenonderzoek.

Figuur 71: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL C met fotogrammetrische weergave van S15-1. Van S14-1 zijn slechts een beperkt aantal resten aangetroffen (aangeduid in geel). De zichtbare delen van de kistlijnen zijn in het bruin aangeduid en benoemd met het suffix -2.

Alle 11 individuen lagen in een west-oost oriëntatie begraven op de rug. Het betreft allen primaire, enkelvoudige begravingen. Zeven individuen zijn in verschillende mate verstoord. Er is geen archeoanatomische informatie verstrekt en gezien het een assessment betreft van relatief recente individuen zal er geen bijkomende studie uitgevoerd worden door het bestuderen van de veldgegevens hiervoor.

Acht van de 11 individuen hadden nog een schedel aanwezig; bij drie individuen lag het hoofd op de linkerzijde, voor twee op de rechterzijde en voor de overige drie lag de schedel op het achterhoofd. Voor zes individuen kon er nog informatie over de houding van de armen achterhaald worden (al dan niet voor één of beiden armen); voor vier individuen lagen één of beiden armen op de buik, voor één individu lag één arm langs het lichaam en voor één individu lang de linkerarm op de buik en de rechterarm langs het lichaam. Voor twee individuen was er informatie voorhanden over de positie van de handen; deze lagen voor één individu gekruist op elkaar en voor het andere individu op de buik waarbij de handen elkaar niet raakten. Indien de benen bewaard waren lagen deze steeds gestrekt.

Wanneer gekeken wordt naar de bewaring, fragmentatie en volledigheid van de individuen is merkbaar dat circa de helft van de individuen (n=5) voor minder dan 50% bewaard is ondanks dat 4 individuen voor meer dan 75% aanwezig zijn. De bewaringstoestand is voor 90% van de individuen (n=10) goed tot zeer goed en de fragmentatiegraad is tevens voor 10 van de 11 individuen laag tot zeer laag. Concluderend kan gesteld worden dat de opgegraven populatie bestaat uit goed bewaarde individuen met een lage fragmentatiegraad en een wisselende volledigheid. De volledigheid is veeleer te verklaren door de beperkte opgravingsoppervlakte en de aanwezigheid van meerdere verstoringen.

Voor de volledigheid is apart gekeken naar de aanwezigheid van de schedel, het axiaal skelet, het bovenlichaam (armen en handen) en het onderlichaam (benen en voeten). Voor 8 individuen was een schedel aanwezig waarbij deze voor één individu voor 50-75% aanwezig was en de schedel van de overige 7 individuen voor 75-100% bewaard was. Bij elk individu was een deel van het axiaal skelet aanwezig maar het percentage was zeer wisselend. Het bovenlichaam ontbrak bij één individu en was voor de rest heel wisselend aanwezig terwijl het onderlichaam bij vier individuen ontbrak.

Tabel 1: bewaring, fragmentatie en volledigheid (n=11)

Volledigheid en fragmentatiegraad	Bewaringstoestand			Totaal
	Matig	Goed	Zeer goed	
0-25%			2	2
Zeer laag			1	1
Laag			1	1
25-50%	1	2		3
Laag	1	2		3
50-75%	1		1	2
Laag	1		1	2
75-100%		1	3	4
Zeer laag			1	1
Laag		1	1	2
Matig			1	1
Eindtotaal	2	3	6	11

3.2.4.3.1 DEMOGRAFIE

Preliminair geslachtsbepaling is uitgevoerd op de individuen (zie tabel 2); een eerste bepaling wijst op 6 mogelijke vrouwen en vier mogelijke mannen. Voor één individu was geslachtsbepaling hoogst waarschijnlijk mogelijk bij vergevorderde analyse maar dit kon bij deze assessment niet direct bepaald worden.

Alle 11 individuen betreffen volwassen individuen waarbij voor 8 individuen een verfijndere leeftijdsbepaling mogelijk zou zijn indien verdere analyses worden uitgevoerd. Bij het assessment is de notie van fusering van het sleutelbeen (clavicula) gemaakt waarbij voor twee individuen de clavicula aan het fuseren was hetgeen een leeftijdsbepaling tussen de 17 en 30 jaar geeft. Twee individuen hadden een volledig gefuseerde clavicula hetgeen aangeeft dat deze individuen ouder dan 21 jaar zijn. Verdere analyses zijn nodig om een inzicht in de populatie te verkrijgen.

3.2.4.3.2 GESTALTEBEPALING EN GEBITGEGEVENS

Voor vier individuen is een totale lengte genomen in het veld; het betreft één vrouw (S01, werkput VIII) met een lengte van circa 162 cm, en drie mannen uit werkput VI met respectievelijke lengtes van 152 cm (S06), 154 cm (S11) en 169 cm (S09). Deze lengtes zijn niet zeer betrouwbaar aangezien een lichte buiging en/of doorzakking van het graf kan leiden tot een over- of onderschatting van de lichaamslengte. Voor 8 individuen is in het veld een lengte genomen van de bovenarm, bovenbeen en/of het onderbeen waardoor een gestaltebepaling mogelijk is. Voor 7 van deze 8 individuen is gestaltebepaling mogelijk in verdere analyses waarbij een nauwkeurigere lengtebepaling genomen kan worden.

Voor acht individuen zijn er gebitgegevens, op eerste onderzoek zijn er zowel calculus (tandsteen) als cariës (gaatjes) en antemortem tandverlies geattesteerd. Vier individuen hadden sporen van enamel hypoplasie (defecten in het tandglazuur) hetgeen gelinkt kan worden aan voedsel- en/of vitaminetekort in de kindertijd, één van deze individuen had een zeer zware vorm hiervan (S06). S09, een vermoedelijke man, had naast een lichtere variant van enamel hypoplasie een 'pipe notch', dit is een specifieke slijtage van de tanden gelinkt aan pijproken.

3.2.4.3.3 PATHOLOGIEËN

Bij 6 van de 11 individuen waren één of meerdere ziektebeelden waargenomen. Een belangrijke bemerking die hier gemaakt moet worden is dat elk skelet slechts oppervlakkig en vluchtig bekeken is; bij verdere analyse is het zeer mogelijk dat nog additionele ziektebeelden worden opgemerkt. Verder is slechts een korte notitie gemaakt van de aangetroffen ziektes; deze zijn niet in detail behandeld.

Individu 9, een volwassen man, vertoont meerdere sporen van gewrichtsaandoeningen waaronder artrose rond het knie- en schoudergewricht alsook gewrichtsbeelden in de ruggenwervels. De rug vertoont ook sporen van kyfose (anterieur-posterieure buiging) en de thoracale wervel 12 is gefuseerd aan de 12de rib. Verder is er buiging van de bovenbenen geattesteerd wat indicatief kan zijn als een residu van de aandoening van rickets in diens jeugd. Rickets, ook gekend als rachitis of de Engelse ziekte, is gekoppeld

aan een gebrek van vitamine D in de jeugd (eventueel veroorzaakt door voedseltekort). Dit individu had tevens de enamel hypoplasie.

Individu 11 heeft os acromiale, dit is een mislukking van fusering van de ossificatie centra van de acromion (een element van het schouderblad); vroeger werd gedacht dat dit een traumatische oorsprong had of het gevolg was van intensieve handelingen met het schoudergewricht zoals boogschieten maar heden ten dage is aangenomen dat het veeleer een genetische afwijking is. Verder heeft dit individu artrose van de rug.

Individu 10, een volwassen vrouw, heeft gewrichtsaandoeningen in de rug. **Individu 13**, een man, heeft osteoartrose in de nek. **Individu 14** heeft een uitgroei (spur) aan de rechter bovenarm hetgeen een oorsprong kan hebben in een spiertrauma.

Individu 15, waarbij geslachtsbepaling niet mogelijk was in deze fase, is een individu tussen 17-30 jaar ten tijde van overlijden. Dit individu had inactieve periostitis (sporen van een infectie) op diens rechterbovenbeen en op meerdere wervels sporen van Smorl's noduli en enkele destructieve laesies dat het gevolg kunnen zijn van eventuele botcysten of ten gevolge van een trauma.

3.2.4.4 CONCLUSIE

Er is een assessment uitgevoerd op de 11 individuen opgegraven tijdens een proefputtenonderzoek rond de Sint-Martinuskerk te Oordegem waar de individuen zijn aangetroffen in werkput VI (ten noorden van de kerk) en werkput VIII (ten zuiden van de kerk). Alle 11 opgegraven individuen betreffen primaire, enkelvoudige supine begravingen.

Circa de helft van de individuen was voor minder dan 50% bewaard maar de meeste individuen kenden een goede tot zeer goede bewaring met een zeer lage tot lage fragmentatiegraad. De variatie in volledigheid van de individuen is te verklaren door de beperkte opgravingsoppervlakte en de aanwezigheid van veelvuldige verstoringen.

Alle aangetroffen individuen betreffen volwassen individuen waarvan 6 vermoedelijk vrouwen zijn, 4 vermoedelijke mannen en één individu waarvan geslachtsbepaling niet bepaald kon worden in dit stadium. Qua leeftijd kan bij deze assessment enkel melding gemaakt worden dat twee individuen tussen de 17 en 30 jaar oud waren en twee individuen zeker ouder waren dan 21 jaar. Voor 8 van de 11 individuen zou een verfijndere leeftijdsbepaling mogelijk zijn.

Wanneer gekeken wordt naar de gestaltebepaling op basis van de totale lengte gemeten tijdens het veldwerk valt op dat er een vrij laag gemiddelde is maar voor een correctere bepaling zouden de afmetingen van de ledematen berekend moeten worden.

Qua pathologieën zijn er verschillende soorten van ziektebeelden geattesteerd waarbij gewrichtsaandoeningen het meest voorkomende zijn. Verder zijn er infecties, genetische afwijkingen en ziektes aangetroffen die een etiologie hebben in voedsel- en/of vitaminetekort.

Uit het archeologisch onderzoek is gebleven dat het merendeel van de skeletten, hoogst waarschijnlijk alle individuen, te dateren zijn in de 20ste eeuw. Dit maakt een uitgebreide analyse eerder overbodig door de geringe archeologische kenniswinst.

Tabel 2: Lijst assessment skeletten (n=11).

Spoornummer	% totaal	% schedel	% axiaal skelet	% bovenlichaam	% onderlichaam	Bewaring	Fragmentatie	Tanden	Geslacht	Geslacht: schedel	Geslacht bekken	Geslacht: metingen	Adult/subadult	Opmerking leeftijd	Leeftijd: auricular surface	Leeftijd: pubic symphysis	Leeftijd: schedel (lovejoy)	Gestaltebepaling mogelijk op volgende beenderen	Pathologieën	Opmerking
VIII-S01-1	75-100	50-75	75-100	75-100	75-100	goed	laag	ja, cc, ca, LEH	V?	Ja	ja	ja	adult	clav F	ja	nee	nee	ulna, femur, tibia		
VIII-S02-1	25-50	75-100	25-50	50-75	0-25	matig	laag	ja, cc, ca	V?	ja	ja	ja	adult		ja	nee	ja			MNI=3: intrusief SA en intrusief volw (scapula, schedel)
VI-S06-1	75-100	75-100	75-100	75-100	75-100	zeer goed	zeer laag	ja, cc, ca, zeer zware LEH, ab, AM	M?	ja	ja	ja	adult	clav fusing	ja	nee	nee	alle lange beenderen		
VI-S08-1	25-50	75-100	50-75	25-50	0	goed	laag	ja, AM, ca	V?	ja	ja	ja	adult		nee	nee	nee			
VI-S07-1	25-50	75-100	50-75	25-50	0	goed	laag	ja, AM, Ab, ca, LEH, cc	V?	ja	nee	ja	adult	clav F	nee	nee	ja	humerus		
VI-S09-1	75-100	75-100	50-75	75-100	75-100	zeer goed	laag	ja, veel AM, ca, LEH, cc, pipe notch (pijproker)	M?	ja	ja	ja	adult		ja	nee	ja	alle lange beenderen	buiging femorae, artrose rond knie- en schoudergewricht, L3-4 heeft 'uitloper' van quasi ankylose aan dorsale zijde body. Artrose rugwervels, SN. Ankylose T12-rib. Kyphose onderrug,	
VI-S10-1	0-25	0	25-50	0-25	0	zeer goed	laag	nee	V?	nee	ja	ja	adult		nee	nee	nee		Artrose van de rugwervels	
VI-S13-1	0-25	75-100	0-25	0	0	zeer goed	zeer laag	edentulous, AM, Ab	M?	ja	nee	nee	adult		nee	nee	ja		osteoartrose nekwervels	
VI-S11-1	50-75	75-100	25-50	0-25	50-75	zeer goed	laag	ja	M?	ja	ja	ja	adult		ja	nee	ja	femur, tibia	Artrose van de rugwervels, os acromiale aan schouders	MNI=2 (volw wervel intrusief)

VI-S14-1	50-75	0	25-50	50-75	25-50	matig	laag	nee	V?	nee	ja	nee	adult		nee	nee	nee	tibia	spur R humerus diafyse 3/3	
VI-S15-1	75-100	0	75-100	75-100	75-100	zeer goed	matig	nee	I	nee	ja	ja	adult	clav fusing	ja	nee	nee	humerus, femur	inactieve periostitis (infectie) rechter femur, SN, compressiefracturen ? Ev botcystes op vertebral bodies?	MNI=2 (SA pelvis van baby-kind)

3.2.5 ASSESSMENT VAN DE STALEN

Tabel 18: Overzicht staalnames.

Inv. Nr.	Materiaal	Aantal	Eenheid	Spoornr.
14	Staalname / Natuursteen	1	Stuks	V--16--
39	Staalname / Natuursteen	4	Stuks	X--3--
47	Staalname / Referentie	1	zakken	VIII-S02-1--
69	Staalname / Buikholte	1	zakken	VIII-S02-1--
76	Staalname / Referentie	1	zakken	VI-S06-1--
77	Staalname / Buikholte	1	zakken	VI-S06-1--
78	Staalname / Referentie	1	zakken	VI-S06-1--
79	Staalname / Hout	1	zakken	VI-S07-1--
99	Staalname / Referentie	1	zakken	VI-S15-1--
100	Staalname / Buikholte	1	zakken	VI-S15-1--
108	Staalname / Buikholte	1	zakken	VI-S09-1--
109	Staalname / Referentie	1	zakken	VI-S09-1--
111	Staalname / Natuursteen	2	stuks	III--6--
113	Staalname / Natuursteen	1	stuks	VI--1--

Deze tabel geeft een overzicht van de staalnames. Deze zijn momenteel nog niet verder onderzocht, maar kunnen in een later stadium nog aangewend worden voor verder onderzoek. Het gaat om 4 stalen van de buikholte met bijhorend referentiestaal, 4 stalen van natuursteen voor steensoortbepaling en 1 houtstaal van een grafkist voor houtsoortbepaling.

3.2.6 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle data, gegenereerd in het kader van dit eindverslag, zijn door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server. Deze server realiseert dagelijks een “in-huis” back-up en wordt *off-site* gekopieerd. Alle data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank en raadpleegbaar. De vondsten zijn gewassen en gedroogd en conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**. De stalen zijn eveneens conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**.

3.2.7 DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Er zijn ter hoogte van het projectgebied geen sporen teruggevonden die ouder zijn dan de postmiddeleeuwen. Enkel in Zone X is er een oude tuinlaag aanwezig die niet gedateerd kon worden en mogelijk nog een middeleeuwse oorsprong kent.

Zone I omvatte enkele kuilen. De functie van deze reeks kuilen is niet duidelijk. Op de Atlas der Buurtwegen situeren ze zich op het achtererf van een van de huizen.

Zone II en III bevatten beide kelders die teruggaan op het woonblok die tot de jaren '90 van de vorige eeuw hier aanwezig was. In de tuinlaag zijn enkele fragmenten middeleeuws aardewerk aangetroffen maar deze zijn vermoedelijk verspit en te beschouwen als residuele vondsten. Een grote uitgraving onder deze tuinlaag in Zone III is mogelijk te interpreteren als een uitgraving van een kelder van een voorgaand gebouw en/of een ontginningskuil.

In Zones IV, VII en IX werden er geen sporen aangetroffen met uitzondering van een greppeltje in Zone IX. Op basis van de scherpe aflijning van het spoor en de gelaagdheid wordt, ondanks het aantreffen van een residueel fragment middeleeuws aardewerk, een postmiddeleeuwse datering vermoed.

In Zone V zijn boven enkele postmiddeleeuwse kuilen (ten vroegste 18de eeuw) met een onbekende functie de (omgeduwde) restanten aanwezig van de oudere kerkhofmuur. Deze is vermoedelijk afgebroken in 1941/1942. Hierbij is een deel van het oudere kerkhof afgegraven. Er zijn immers geen sporen van begraving meer aangetroffen. In de plaats daarvan is het terrein genivelleerd en lijkt de kasseiweg verbreed of verplaatst te zijn richting kerk, getuige een rij boordstenen. De ruimte tussen de weg en de nieuwe kerkhofmuur was verhard, getuige een zwart laagje met sintels en kiezels. In 1962-1963 is het dorpscentrum heraangelegd. Hierbij is de straat terug meer naar het noorden opgeschoven, naar zijn huidige positie. De kasseien heeft men wellicht gerecupereerd maar de boordstenen zijn blijven liggen. Er is een bijkomende muur geplaatst, iets verder van de kerk af dan de oudere kerkhofmuur. De ruimte tussen deze muur en die van 1941/1942 is opgehoogd met een talud en er zijn struiken aangeplant.

In Zones VI en VIII zijn nog restanten van het kerkhof aangetroffen. Het gaat om verstoorde kerkhofgrond en enkele begravingen. In beide zones is de ondergrens van het kerkhof bereikt. Er zijn echter geen graven aangetroffen die ouder te dateren zijn dan de 20ste eeuw. Ook de oudste graven bevatten immers nog knopen in galaliet, een kunststof die pas geproduceerd werd vanaf het begin van de 20ste eeuw. Alle oudere sporen en begravingen lijken dus verstoord te zijn door de meer recente graven.

In Zone X werd er een recente tuinlaag met tuinpad aangetroffen. Deze dekten een postmiddeleeuwse kelder af met verschillende bouwfases. Daarnaast is onder een ophogingspakket met verspit middeleeuws materiaal nog een tuinlaag aanwezig. Gezien zijn stratigrafische positie, homogeniteit en eerder lemige textuur wordt een middeleeuwse datering vermoed.

In Zone XI zijn sporen teruggevonden die in verband te brengen zijn met een woonblok die hier tot de heraanleg van het dorpscentrum in 1962-1963 aanwezig was. Het gaat om enkele kuilen, een opgevulde poel of microdepressie en een kleine vierkante bakstenen structuur, mogelijk de restanten van een trapfundering.

3.2.8 CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES

Voorgaand aan het proefputtenonderzoek is een bureaustudie uitgevoerd (zie 2 Verslag van resultaten bureauonderzoek)

3.2.8.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER Zie ook 2.2.3

Uit het proefputtenonderzoek blijkt dat het oorspronkelijke bodemprofiel niet bewaard is. Alle proefputten zijn bovenaan gekenmerkt door antropogene lagen (ophoging en verharding). Onder de antropogene lagen is een zandige, geoxideerde moederbodem aanwezig, zonder sporen van bodemontwikkeling. Deze zandige moederbodem is volgens de tertiairgeologische kaart toe te schrijven aan het Lid van Vlierzele.

Uit de quartairgeologische kaart en enkele grondboringen in de buurt van het projectgebied kan men echter opmaken dat er ter hoogte van het dorpscentrum een niveo-eolisch quartair leemdek met een dikte van ca. 1,5 m op deze tertiaire laag zou moeten liggen. Dit quartaire leemdek lijkt overal in het onderzochte gebied verdwenen te zijn. Dit suggereert een significante erosie dan wel afgraving van het oorspronkelijke loopvlak. Het volledig afwezig zijn van middeleeuwse sporen³⁹ en de hoger gelegen positie van de kerk, het enige middeleeuwse gebouw dat nog recht staat, tonen aan dat deze erosie/afgraving in de postmiddeleeuwse periode plaatsvond. Een meer nauwkeurige datering is moeilijk te geven door het relatief lage aantal aan scherp te dateren vondsten die zich nog in situ bevinden. Enkele 17de-18de-eeuwse vondsten in situ uit Zone XI doen vermoeden dat de afgraving in deze periode of kort daarvoor heeft plaatsgevonden. Anderzijds valt het van enkele kuilen uit Zone I niet uit te sluiten dat ze nog in de 16de eeuw te dateren zijn. Gezien de alleszins relatief recente datering en het nog steeds aanwezig zijn van dit quartair leemdek op gelijkaardige geografische posities in de nabije omgeving, wordt eerder aan afgraving dan erosie gedacht.

³⁹ Mogelijk met uitzondering van Zone X, maar deze ligt al aan de rand of net buiten het historische dorpscentrum.

In 1941/1942 is er opnieuw een afgraving geweest, althans rond de kerk. Dit is op te maken uit de verschillen aan de kerk en de kerkinfrastructuur op verschillende historische prentkaarten en foto's (zie 2.2.4.3.6).

Ten slotte is mogelijk ook nog een deel van het oorspronkelijk bodemprofiel verdwenen bij de heraanleg van het dorpscentrum in 1962-1963.

3.2.8.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Uit historische bronnen kan afgeleid worden dat het dorp Oordegem reeds ontstaan is in de vroege middeleeuwen. Hoewel we vanaf dan een continue bewoning kunnen verwachten in het historische dorpscentrum, zijn hiervan geen sporen aangetroffen tijdens het proefputtenonderzoek. Ook sporen uit de volle en late middeleeuwen ontbreken. Enkel in Zone X is er een oudere tuinlaag aangetroffen die op basis van de stratigrafische positie, homogeniteit en eerder lemige textuur mogelijk in de middeleeuwen te dateren is. Het aantreffen van verspit middeleeuws materiaal in jongere lagen in verschillende proefputten geeft wel een indirecte aanwijzing middeleeuwse bewoning.

Zoals in het voorgaande hoofdstuk beschreven, is vermoedelijk een grootschalige afgraving van het dorpscentrum in de postmiddeleeuwse periode verantwoordelijk voor het afwezig zijn van oudere sporen. Sporen van na deze afgraving zijn dan ook vaak wel bewaard. In zowat alle proefputten, met uitzondering van Zone IV en VII, zijn sporen vanaf de postmiddeleeuwse periode teruggevonden. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden in nederzettingssporen en funeraire sporen.

Het gros van de sporen kan gelinkt worden aan de bewoning in het dorpscentrum. Bewoning die we grotendeels ook terugvinden op historische kaarten en foto's. Zo zijn er ten noordwesten van de kerk verschillende muurrestanten van huizen aangetroffen uit het woonblok ten noordwesten van de kerk. Ook enkele kuilen zijn met deze woonblok of de huizen ten noorden daarvan in verband te brengen. Een grote uitgraving in Zone III is mogelijk te interpreteren als een uitgraving van een kelder van een voorgaand gebouw en/of een ontginningskuil. Ten noorden van de kerk in Zone X zijn op verschillende niveaus sporen teruggevonden die met de historische bewoning aldaar in verband te brengen zijn. Het gaat om een meerfasige kelderstructuur, nutsleidingen, tuinlagen en een smalle kasseiweg/tuinpad. Aan de zuidkant van de kerk zijn dan weer enkele kuilen, een opgevulde poel of microdepressie en een kleine vierkante bakstenen structuur aangetroffen die alle aan het woonblok ten zuiden van de kerk te linken zijn. De laatste huizen hiervan zijn in 1962-1963 afgebroken.

Rond de kerk zijn in de zones V, VI en VIII sporen aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met het kerkhof. In Zone V gaat het nog om (omgeduwde) restanten van een oudere kerkhofmuur, bovenop enkele kuilen waarvan de functie onbekend is. De kuilen zijn ten vroegste in de 18de eeuw te dateren. In Zone VI en VIII vinden we verstoorde kerkhofgrond en begravingen terug. De oudste graven dateren uit het begin van de 20ste eeuw. Het kerkhof zou buiten gebruik gesteld zijn in 1916. Het aantreffen van een grafkist met een Jezusbeeld dat sterk lijkt op Jezusbeelden van grafkisten uit de jaren '60 uit het naburige dorp Erondegem, doet echter vermoeden dat er later ook nog graven zijn bijgezet in bijvoorbeeld oude familiegraven.

3.2.9 BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

Algemene onderzoeksvragen:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?

Ja. In zowat alle proefputten, met uitzondering van Zone IV en VIII, zijn sporen vanaf de postmiddeleeuwse periode teruggevonden. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden in nederzettingssporen en funeraire sporen.

Zie ook 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Op welke niveaus manifesteren deze zich?

Deze bevinden zich rechtstreeks onder de huidige ophogingslagen en verharding.

Zie ook 3.1.3.3 Beschrijving van de opengelegde oppervlakte

en 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

Er zijn in sommige proefputten meerdere archeologische niveaus te onderscheiden. Het gaat wel steeds om sporen uit de postmiddeleeuwse periode. Enkel in Zone X zijn er mogelijk nog oudere sporen op een dieper niveau aanwezig.

Zie ook 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

In totaal zijn er sporen aangetroffen van vijf structuren. Het betreft de restanten van een huis, meer bepaald kelders (S. II-1, S. III-3 en S. X-8) van een riooltje (S. X-14) en van een ondiepe, kleine vierkante fundering, mogelijk van een trap (S. XI-8).

Zie ook 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?

Er zijn bewoningssporen aangetroffen die te dateren zijn in de postmiddeleeuwse periode. Het gaat om de restanten van huizen en sporen die daarmee in verband staan. Er zijn eveneens restanten aangetroffen van het kerkhof, vooral dan van de laatste, 20ste-eeuwse fase.

De omvang van deze occupatie beantwoordt aan de verwachtingen uit het historisch(-cartografisch) onderzoek. Ze hebben hier verder geen informatie aan kunnen toevoegen.

- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?

De aangetroffen archeologische sporen reflecteren de postmiddeleeuwse situatie zoals die te zien is op de historische kaarten, in het bijzonder die van medio 19de eeuw. Sporen die in verband gebracht kunnen worden met de oudste dorpsgeschiedenis zijn afwezig.

Zie ook 3.2.8.2 De menselijke aanwezigheid

- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?

Zie 3.2.10 De verwachtingen ten aanzien van het archeologisch erfgoed

- Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?

Zie 3.2.10 De verwachtingen ten aanzien van het archeologisch erfgoed

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaatsen?

Zie 2.1.2.2 De ontworpen toestand en Figuur 37

- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven: wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?

Niet van toepassing.

- Welke maatregelen dienen desgevallend genomen te worden ten aanzien van de archeologische sporen?

Er zijn binnen het gabarit van de geplande werken geen archeologische vindplaatsen met voldoende potentieel voor kennistoename om bewaring in situ dan wel opgraving te verantwoorden.

- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?

Nee. Er zijn verschillende stalen genomen om eventueel verder natuurwetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken. Dit is echter niet noodzakelijk voor het beantwoorden van de huidige vraagstellingen. Bovendien staan de kosten voor eventueel verder natuurwetenschappelijk onderzoek vooralsnog niet in verhouding tot de potentiële kennistoename gezien de aard en datering van de aangetroffen sporen.

- Is er verder (voor)onderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

Nee. De kosten van een archeologisch vervolgonderzoek binnen het gabarit van de huidige geplande werken wegen voor het gehele projectgebied niet op tegen de geringe potentiële kenniswinst. Bovendien kan gesteld worden dat ook bij enige andere toekomstige werken in het dorpscentrum van Oordegem geen archeologisch relevante sporen te verwachten zijn, mogelijk met uitzondering van de huidige parking aan de bibliotheek, ten noorden van de kerk.

Specifieke onderzoeksvragen:

- Is er menselijke **historische** begraving bewaard ter hoogte van het kerkplein?

De oudste aangetroffen begravingen zijn te dateren aan het begin van de 20ste eeuw. Alle oudere graven lijken volledig verstoord te zijn bij het delven van deze meer recente graven.

Zie ook 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Hoever strekt deze begraving zich uit en wat is de bewaring ervan? Zullen deze door de geplande werken worden geraakt?

Het resterende kerkhof is in het noorden, westen en oosten begrensd door de binnenste kerkhofmuur. In het zuiden zal de begrenzing min of meer samenvallen met de huidige groenzone. Een deel van het resterende kerkhof zal door de geplande werken geraakt worden.

- Is er een fysieke begrenzing van (de verschillende fasen van) het kerkhof in de vorm van een gracht of kerkhofmuur?

Van het voormalige kerkhof zijn enkel de restanten van de voormalige kerkhofmuur aangetroffen. Deze is ook terug te vinden op historische kaarten uit de 19de eeuw. Mogelijk is de muur die afgebeeld staat op de 18de-eeuwse kaart van Ferraris dezelfde. Er zijn geen oudere begrenzingen aangetroffen.

- Is er een eerste indicatie voor de ouderdom van het kerkhof?

Nee. Er zijn onder de restanten van de voormalige kerkhofmuur enkele kuilen aangetroffen die ten vroegste in de 18de eeuw te dateren zijn. Deze sluiten echter niet uit dat er daarvoor ook al een kerkhof aanwezig was op die plaats noch dat het kerkhof op dat moment een kleiner areaal besloeg.

- Is een populatieonderzoek aangewezen?

Nee. De menselijke resten die zijn aangetroffen zijn ten vroegste te dateren in het begin van de 20ste eeuw. Populatieonderzoek zou eventueel mogelijk zijn bij een volledige opgraving van het resterende kerkhof. Gezien de recente datering van de graven zijn de kosten hiervan vanuit archeologisch oogpunt echter niet te verantwoorden.

- Zijn er resten terug te vinden van de historische bebouwing op het kerkplein?

Ja. Het aantal restanten is echter verrassend laag ten zuidoosten van de kerk. Ten noordwesten van de kerk zijn de restanten grotendeels verstoord.

Zie ook 3.2.2 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

- Is er een eerste indicatie voor de ouderdom van deze gebouwen?

Er zijn weinig indicaties voor de precieze ouderdom van deze gebouwen. Op basis van de stratigrafische positie en gebruikte materialen kan echter gesteld worden dat het gaat om postmiddeleeuwse structuren, waarvan een deel nog in gebruik was tot in de tweede helft van de vorige eeuw.

- Zijn er onder en/of rond het kerkhof nog oudere bewoningssporen, bijvoorbeeld van de (vroeg)middeleeuwse dorpskern, aanwezig?

Nee. Vermoedelijk is er in de postmiddeleeuwse periode een afgraving van het dorpscentrum gebeurd waarbij de meeste, zo niet alle, oudere sporen verdwenen zijn. Enkel t.h.v. de parking aan de bibliotheek, ten noorden van de kerk, is er een oudere tuinlaag aangetroffen die mogelijk in de middeleeuwen te dateren is. Mogelijk zijn hieronder ook nog oudere sporen aanwezig. Deze zijn niet bedreigd door de huidige geplande werken.

- Zijn er nog voorlopers aanwezig van de huidige wegenis en hou oud zijn deze?

Nee. Onder de recente ophogingslagen en huidige wegenis zijn nergens sporen van voorlopers aangetroffen.

3.2.10 DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED

Figuur 72: Aanduiding van het projectgebied en de proefputten alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied.

Voor het gehele onderzochte gebied, mogelijk met uitzondering van Zone X, geldt dat er geen of sterk gefragmenteerde middeleeuwse of oudere sporen te verwachten zijn. Dit valt af te leiden uit de totale afwezigheid van sporen uit deze periodes in de proefputten en het afwezig zijn van een deel van het

oorspronkelijke bodemprofiel. Vermoedelijk is er in de loop van de postmiddeleeuwse periode een afgraving van het dorpscentrum gebeurd. Hierbij zijn het quartaire, niveo-eolische leemdek, dat volgens boringen uit de buurt op een gelijkaardige geografische positie hier een dikte zou moeten hebben van ca. 1,5 m, en de daarin vervatte sporen verdwenen. In plaats daarvan treft men onder de huidige wegenis enkel nog de tertiaire, zandige moederbodem en postmiddeleeuwse sporen aan.

Ter hoogte van de huidige groenzone ten noordwesten van de kerk, waar tot in de jaren '90 nog huizen stonden, is de ondergrond grotendeels verstoord door de afbraak van deze (onderkelderde) huizen. Dit blijkt uit Zone II en III. Hier zijn enkel nog gefragmenteerde restanten van deze huizen te verwachten. Aan de rand van deze groenzone zijn eventueel nog enkele kuilen (cf. Zone I) of diepere uitgravingen (cf. Zone III) te verwachten die aan deze bewoning kunnen gekoppeld worden. Gezien de vrij tot zeer recente datering van deze sporen en/of hun lage informatieve waarde gezien de voorhanden zijnde historische bronnen is het archeologisch potentieel van deze zone laag.

In de straten rondom deze groenzone en ten zuidwesten en noordoosten van de kerk zijn weinig sporen te verwachten. Uit historische kaarten valt af te leiden dat het stratenpatroon hier weinig veranderd is sinds de 18de eeuw. Uit Zone I en vooral IV, VII en IX blijkt dat het historische wegtracé ook niet bewaard is. Waar het tracé van de weg iets verplaatst is kunnen nog enkele postmiddeleeuwse bewoningssporen aanwezig zijn, zoals bijvoorbeeld de voornoemde kuilen in Zone I. Gezien het lage aantal sporen, de vrij tot zeer recente datering van deze sporen en/of hun lage informatieve waarde gezien de voorhanden zijnde historische bronnen is het archeologisch potentieel t.h.v. deze straten laag.

Onder de huidige straat en parkeerstroken ten zuidoosten van de kerk zijn naast recente nutsleidingen nog enkele restanten teruggevonden van de historische woonblok ten zuidoosten van de kerk. Er zijn, althans t.h.v. van Zone XI, echter geen kelders en maar zeer weinig muurresten aangetroffen. Ondanks de eeuwenlange bewoning is het aantal sporen dan ook verrassend laag. Wellicht waren de huizen ondiep gefundeerd en is er bij de heraanleg van deze zone in 1962-1963 nog een stuk van het terrein afgegraven. De weinige aangetroffen sporen hebben een lage informatieve waarde gezien de voorhanden zijnde historische bronnen. Het archeologisch potentieel van deze zone is daarom ook laag.

In de drie proefputten op het voormalige kerkhof zijn geen archeologisch gezien significant waardevolle sporen aangetroffen. Onder de struikpartij ten noorden van de kerk gaat het om enkele kuilen en restanten van de oudere kerkhofmuur alsook sporen van de 20ste-eeuwse infrastructuurwerken. Dichter tegen de kerk zijn wel nog begravingen terug te vinden. Al blijken zelfs de onderste, oudste graven niet ouder te zijn dan het begin van de 20ste eeuw. Gezien de recente datering van de sporen en de voorhanden zijnde historische informatie is het archeologisch potentieel t.h.v. het voormalige kerkhof dan ook laag.

Enkel op de huidige parking aan de bibliotheek, perceel 117K ten noorden van de kerk, zijn er mogelijk significante archeologische sporen aanwezig. Binnen het gabarit van de werken s.s. (tot max. 77 cm diepte) zijn de aangetroffen sporen weliswaar nog zeer recent. Het gaat onder meer om recente ophogingslagen en een tuinlaag met een smalle kasseiweg/tuinpad. Op de ondergrens van de geplande werken is echter een goed bewaarde, meerfasige postmiddeleeuwse kelder aanwezig (vanaf ca. 80 cm diepte). Omdat het huidige onderzoek zich beperkt heeft tot het gabarit van de geplande werken s.l. (i.e. inclusief een buffer voor de te verwachten verstoring door betreding met zwaar materieel), is er niet verder verdiept in de kelder. Het valt dan ook niet uit te sluiten dat deze (geheel of gedeeltelijk) als beerput gefunctioneerd heeft. Daarnaast is ook een oudere tuinlaag aanwezig die mogelijk een middeleeuwse ouderdom heeft. Opnieuw valt het niet uit te sluiten dat onder deze tuinlaag nog oudere sporen aanwezig zijn. Er is dus mogelijk een archeologisch potentieel aanwezig **buiten het gabarit van de geplande werken s.s.**

Samenvattend betekent dit dat voor het gehele projectgebied een opgraving binnen het gabarit van de geplande werken zeer weinig tot geen kenniswinst zal opleveren. De kosten van een dergelijk onderzoek zijn dan ook niet te verantwoorden t.a.v. de baten.

4 BIBLIOGRAFIE

4.1 LITERATUUR

- BRICKLEY, M. & MCKINLEY, J.I., 2004. *Guidelines to the Standards for Recording Human Remains* M. BRICKLEY & J. I. MCKINLEY, eds.,
- BROOKS, S. & SUCHEY, J.M., 1990. Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods. *Human evolution*, 5(3), pp.227–238.
- BUCKBERRY, J.L. & CHAMBERLAIN, A.T., 2002. Age estimation from the auricular surface of the ilium: A revised method. *American Journal of Physical Anthropology*, 119(3), pp.231–239.
- BUIKSTRA, J.E., 2019. *Ortner's identification of pathological condition in human skeletal remains* (third edition). London: Academic Press Elsevier.
- BUIKSTRA, J.E. & UBELAKER, D.H., 1994. *Standards for data collection from human skeletal remains*,
- DE GENDT, R., 1983. *Oordegem: de Sint-Martinuskerk en -parochie. Bijdrage tot de geschiedenis van Oordegem*, Oordegem: Eigen beheer.
- MAYS, S. & COX, M., 2000. Sex determination in skeletal remains. *Human osteology in archaeology and forensic science*, pp.117–130.
- MCCORMIC, W.F. & STEWART, J.H., 1991. Sexing of human clavicles using length and circumference measurements. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 12(2), pp.175–181.
- MEINDL, R.S. & LOVEJOY, C.O., 1985. Ectocranial suture closure: A revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures. *American Journal of Physical Anthropology*, 68(1), pp.57–66.
- PHENICE, T.W., 1969. A newly developed visual method of sexing the os pubis. *American Journal of Physical Anthropology*, 30(2), pp.297–301.
- SCHAEFER, M., BLACK, S.M. & SCHEUER, L., 2009. *Juvenile osteology: a laboratory and field manual*, Elsevier Academic Press.
- SCHEUER, L., BLACK, S.M. & CHRISTIE, A., 2000. *Developmental Juvenile Osteology*, Elsevier Academic Press.
- SEVENANT, M., MENSCHAERT, J., COUVREUR, M., RONSE, A., ANTROP, M., GEYPENS, M., HERMY, M. & DE BLUST, G., 2002: *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*. Onuitgegeven rapport.
- TODD, T.W., 1920. Age changes in the pubic bone. I: The male white pubis. *American Journal of Physical Anthropology*, 3(3), pp.285–334.
- TROTTER, M., 1970. Estimation of stature from intact long limb bones. *Personal identification in mass disasters*, pp.71–83.
- UBELAKER, D.H., 1989. The estimation of age at death from immature human bone. *Age markers in the human skeleton*, pp.55–70.
- VERBEKE, E., DE GRAEVE, A. & DE MAEYER, W. 2022. Erondegem Kapelhofstraat. Archeologienota - 2022C142 en 2022G194, SOLVA Archeologierapport 236.

VERMEIRE, S., DE MOOR, G. & ADAMS, R. 1999: *Quartairegeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad (22) Gent (1/50.000)*, Haecon n.v, rapport AKG1741/00089.

VERYDT, L. s.d. *La faïencerie de Nimy*, s.l.

WALDRON, T., 2009. *Palaeopathology*, Cambridge University Press.

4.2 WEBSITES

Laatste raadpleging op 20/12/2023

<https://www.dov.vlaanderen.be>

<https://www.geopunt.be>

<https://inventaris.onroerendergoed.be>

<https://geo.onroerendergoed.be>

<https://maps.google.be>

<http://www.cartesius.be>

<http://cai.onroerendergoed.be/>